

OD ROMANTIZMU K REALIZMU

(Matičné obdobie)

1848 – 1875

- revolúcie v 1848 boli potlačené – neboli úspešné
- úsilie Ľ. Štúra o slovenskú autonómiu zlyhalo –
- nastáva silný tlak Viedne a ministrom vnútra sa stáva **Alexander Bach**
- **Bachov absolutizmus** - tvrdý policajný režim a cenzúra
  - vydal nový tlačový zákon - zakázanie vydávania novín a nastáva silná maďarizácia na území Slovenska
- 1860 prichádza k vydaniu **októbrového diplomu** - obnovil platnosť ústav z roku 1848. V tejto ústave boli zahrnuté požiadavky zrovnoprávnenia národov žijúcich v Uhorsku
- 1861 začínajú vychádzať Pešťbudínske vedomosti – politický časopis
  - vydával ho Janko Francisci
  - stal sa organizátorom celonárodného zhromaždenia, ktoré sa konalo dňa 6. a 7. júna v Turčianskom sv. Martine – bolo tu prijaté Memorandum slovenského národa

MEMORANDUM SLOVENSKEHO NÁRODA OBSAHUJE:

1. *Štátoprávna požiadavka – žiadajú autonómiu Slovenska v rámci Uhorska*
2. *Požiadavka na vytvorenie slovenského školstva*
3. *Slovenčina má byť úradným jazykom*
4. *Vytvorenie slovenskej kultúry*

Požiadavky neboli splnené, bola len čiastočne splnená požiadavka slovenského školstva. Vytvorili sa 3 **slovenské gymnázia**, v ktorých sa 2 hodiny týždenne vyučovala slovenčina. Vyššie gymnázium v Revúcej, nižšie gymnázium v Martine a v Kláštore pod Znievom.

4. augusta 1863 sa v Martine otvára celonárodná inštitúcia **Matica slovenská** – je to celonárodná inštitúcia, ktorá združovala katolíkov aj evanjelikov:

1. predseda – Štefan Moyzes
1. podpredseda – Karol Kuzmány

ÚLOHY MATICE SLOVENSKEJ:

1. *Úloha zavádzať štúrovský jazyk do života*
2. *Vydávať časopisy, knihy, almanachy, letopisy*
3. *Ľudovo-výchovná činnosť*
  - 1867 prichádza k Rakúsko-Uhorskému vyrovnaniu
  - centrom sa stáva Budapešť = silnejšie pomadžarčovanie
  - v období Matice slovenskej vychádza veľa časopisov, novín a almanachov:

ALMANACHY: *almanach Nitra*
Konkordia
almanach Lipa
Cirkevné noviny

ČASOPISY: *Cyril a Metod*
Černokňažník – 1. humoristický časopis na Slovensku

- 1868 vznikla **skupina Nová škola** - hlásala princíp národného feudalizmu a porozumenia s Maďarmi
  - zakladateľom Novej školy bol **Ján Palárik**
  - začali vydávať Slovenské noviny, (tu po 1.krát uverejnené príspevky Hviezdoslava a Kolomana Banšela, ktorí otvorili cestu k slovenskému realizmu)
- 1919 – znovu obnovená Matica slovenská

Súčasnú úlohu Matice slovenskej:

predseda - Jozef Markuš

tajomník - Stanislav Bajaník

1. Udržiavanie kontaktov so zahraničnými Slovákami

- sú sústredenú: USA, Kanada, Austrália, Argentína, Vojvodyna
- vychádzajú časopisy, videozáznamy, publikácie, knihy, folklórne výstavy

2. Prejavujú sa dni zahraničných Slovákov

3. Všetky časopisy, čo sa týkajú Slovenska odchádzajú do zahraničia

4. Zúčastňovala sa na zákone o štátnom jazyku – používanie štátneho jazyka v úradnom styku

- v Amerike je kongres Slovákov, predsedom je Danko
- vydávajú svoje vlastné časopisy v slovenčine (v Kanade vychádza **časopis Torontský Slovák**)
- na území Slovenska vychádzajú časopisy: **Sokol**
  - almanach Lipa
  - Minerva
  - Konkordia
  - almanach Tábor

Literárny vývoj po revolúcii 1848 delíme:

1) Obdobie absolutizmu 1848 – 1859

- v tomto období literárny život na Slovensku stagnoval

2) 1860 – 1867

- je to tvorba romantikov
- nastáva silný rozmach časopisov a almanachov

3) 1868 – 1875

- prínos nových autorov, ktorí hlásili cestu k slovenskému realizmu

LITERATÚRA MATIČNÉHO OBDOBIA

- romantická literatúra s prvkami realizmu
- predstavitelia: **Ľudovít Kubáni**
Jonáš Záborský
Gustáv Kazimír Zechenter Laskomerský
Ján Palárik

Ľudovít Kubáni

(1830 Záhorany – 1869)

- študoval v Levoči, zapojil sa tu do činnosti Jednoty mládeže
- po skončení štúdia bol malým úradníkom a so svojou rodinou žil vo veľkej biede zomrel – zabil ho spoluhráč pri hre kariet
- písal poéziu aj prózu
- bol kritik, novinár a prekladateľ
- v poetickej tvorbe nebol romantik ale realista, vyjadroval skutočnosť

Témy jeho diel:

1. *Ťažké sociálne postavenie ľudí*
2. *V jeho poézii sa často stretávame s pojmom chleba – označujeme to v literatúre ako otázku chleboďárstva*

poézia:

Deň 6. a 7. júna 1861 v Turčianskom sv. Martine

- básnické dielo
- 3 časti, predspev a epilóg
- je oslavou historickej udalosti

Radzivilovna, kráľovná poľská

- epos
- čerpá z poľských dejín zo 16. storočia
- skladá sa z predspevu a 4 spevov
- hlavná myšlienka: spojenie Poľska s Litvou cez lásku mladých ľudí
- obsah: Poľský kráľovič Žigmund August sa zaľúbi tragicky do Litovčanky Barbary Radzivilovnej. Barboru otrávi vlastná matka, len aby sa nevydala za Poliaka

Traja Sokoli

- veršovaná skladba
- je ohlasom na revolučné udalosti roku 1848

PRÓZA:

- je lepšia ako jeho poézia
- odlišuje sa od štúrovskej romantickej prózy a predstavuje príbehy zo života
- každá poviedka má obyčajný podtitul

- hlavná myšlienka - konflikt ideálu každodennej skutočnosti a rozpor medzi slobodnou vôľou a tvrdou skutočnosťou
- jeho hrdina má normálne vlastnosti – nezidealizovaný, niektoré jeho vlastnosti vyúsťujú do karikatúr

Poviedky: **Mendík**
Hlad a láska
Čierne a biele šaty
Emigranti
Suplikant

Román   **Valgatha**

Hlad a láska

- hlavný hrdina sa ocitne v tragickej situácii kľudného milenca, čo takmer ohrozi vzťah k snúbenici

Čierne a biele šaty

- hádka o farbe svadobných šiat, ktorá takmer ohrozi sobáš

Mendík

- poviedka z učiteľského prostredia
- je skôr realistická ako romantická
- ukázaný základný konflikt ideálu a reality:

Ideál: Sidónia Šípková
Bohuslav Trnovský (evanjel. kňaz)

Reálny svet: Andreas Volovec (mäsiar)

- hlavná postava poviedky je mendík Martin Klipták – je pomocník učiteľa, ktorý trpí rozarmi jeho manželky, ich rozmazaného syna a vrtochmi pána učiteľa
- poviedka má dve dejové línie: 1. osud siroty Martina Kliptáka
2. prekážky v láske medzi Sidóniou a Trnovským
- najviac prekáža ich láske mäsiar Volovec

Martin Klipták dokáže Volovcovi, že chce krahnúť v dome Šípkových. Martin Klipták dopomôže k šťastiu mladých ľudí. O živote Martina Kliptáka sa dozvedá kaplán Trnovský. Volovec, keď sa vráti z väzenia, rozhodne sa nikdy sa neoženit'.

- charakteristika postáv:

Učiteľ Šípk - predstavuje starý svet

- je to nerozhodný človek, všetko necháva na rozhodnutí svojej manželky

Mäsiar Volovec - má všetky negatívne vlastnosti

- predstavuje novodobého zbohatlíka

Pani Šípková - je veľmi lakomá

- v poviedke vychádza na posmech

Kaplán Trnovský - neseľný, predstavuje nový a lepšit svet

- jazykový prejav v diele:

- latinské výrazy – Volovec používa skomolenénárečie

Suplikant

- ukazuje na ťažkú situáciu slovenského národa na Gemeri
- poukazuje na biedu, hlad a národnostný útlak zo strany Maďarov

- zobrazuje tu dvojicu študentov Tulipána a Bednárika, ktorí v predbiehaní sa za zárobkom nepoháňa horlivosť, ale ustavičný hlad
- sú tu epizódy zo života týchto študentov
- prichádzajú do Bratislavy, stretnú Štúra, ktorý ich zapáli pre boj za národ
- je tu veľmi veľa maďarských, latinských a nárečových výrazov

Valgatha

- historický román z 15. storočia , je to pokus o historický román, nedokončený
- výjazdy husitských vojsk na Slovensko
- hl. myšlienka: zbytočnosť boja medzi Jiskrovcami a Huňadyovcami, pretože im hrozí nebezpečenstvo od Habsburgovcov a Turkov
- hl. postava: rytier Valgatha – je veliteľ jiskrovej pevnosti Driečany
- nepozná iba vojenské povinnosti, je veľmi márnomyseľný a ziskuchtivý
- v diele prevládajú 2 zložky:
  1. Zložka romantická – vyznačuje sa rôznymi intrigami, schôdzami a súbojmi a vyznačuje sa vzťahom mladých ľudí – Milice (dcéra Jána Jiskru) a Ladislava (syn Huňadyho)
  2. Realistická zložka tvoriaca obrazy Jiskrovcov (zobrazené realistickejšie ako u Alojza Jiráka)
    - sú tu zobrazení ako lúpežní žoldnieri
    - je tu anachronizmus – Kubáni sa tu snažia zjednotiť Slovákov, Čechov a Maďarov proti Habsburgovcom

Gustáv Kazimír Zechenter Laskomerský

1824 (Banská Bystrica) – 1908

- vyštudoval medicínu, ako lekár pôsobil v Bystrici, v Brezne a v Kremnici, tu aj zomrel
- písal krátku prózu
- v roku 1878 vydáva knihu **ZOZBIERANÉ ŽARTY A ROZMARY**
  - sú to komické príbehy a spomienky na detstvo „študentské roky“
  - najvýznamnejšie sú poviedky Radvanský jarmok, Prvý tanec, Cestovanie na vakácie, Študentský majáles, Študenti
  - dej v týchto prózach je druhoradý, sú tu len spomienky na mladosť a na realitu, ktorú prežíval
  - jazyk v týchto poviedkach je veľmi ľudový a stručný

Cestovanie na vakácie

- príbeh študentov, ktorý cestujú z Pešti domov do Banskej Bystrice na prázdniny
  - cestujú vozom, ťahaným koňmi, pretože nemajú peniaze
  - cesta trvá 4 dni a počas nej zažijú veľa humorných príbehov
  - využíva tu veľa nárečových slov a latinských výrazov
- Laskomerský prispieva do časopisu Černokňažník, tu uverejňoval **Listy Štefana a Ďura Pinku**
- sú to satirické listy, ironizoval v nich zahraničnú a vnútornú politiku Rakúsko-Uhorska
- bol veľkým poľovníkom a napísal črtu: **Poľovačka na medvede** – stala sa základom na napísanie najrozsiahlejšej prózy

Lipovnianska maša

- je tu poukázaný rozklad romantizmu v slovenskej literatúre
- novela má 2 dejové zložky:

1. Romantická zložka:

Tvorí láska medzi Aničkou Dymákovou a Jankom Dubcom. Anička je vnučkou majiteľa huty. Janko Dubec je zidealizovaný slovenský mládenec. O Aničku sa uchádza aj uhlomerač Ravasy, ktorý je intrigán, maďarón a vrah. Keď Ravasy spozná, že nemôže Aničku získať, chce Janka odstrániť. Podpíli podperu na moste, kadiaľ Janko chodí. Do rieky nepadne Janko, ale obchodník z mesta. Ravasy ho oberie o peniaze do srdca mu vrazí Jankovu dýku. Medzitým Janko Dubec zachraňuje na poľovačke Aničkinho starého otca. Janka zatknú a znovu sa chystá poľovačka na medvede. Do pripravenej pasce na medvede padne Ravasy. Nájdu ho robotníci. Ravasy sa veľmi bojí a robotníkom sa prizná, že zabil obchodníka. Janka prepustia z väzenia a otec Dymák dovoľí sobáš Aničky a Janka.

2. Realistická zložka:

- je veľmi významná pre slovenskú literatúru
- po prvýkrát sa tu objavuje postava železiarskeho robotníka
- sú tu realistické obrazy robotníkov z huty a je tu realistický obraz poľovačky

Vlastný životopis alebo 50 rokov národného života

- vychádza na pokračovanie v Slovenských pohľadoch a knižne bol vydaný až v 1956
- zoznamuje tu čitateľa so slovenským národným životom
- zobrazuje roky 1830 – 1880
- je to kronikársky záznam vo forme denníka
- autor tu vystupuje ako hlavná postava, ale v úlohe interpreta doby
- má veľkú umeleckú a literárnu hodnotu

Cestopisy:

Zo Slovenska do Carihradu

Zo Slovenska do Ríma

Zo Slovenska do Itálie

Cestopisy a výlety po Slovensku

- zobrazuje tu príhody, dojmy, umelecké pamiatky
- podáva prehľad dejín jednotlivých miest
- sú tu opisy prírody s totemickým výkladom

Laskomerský priniesol nové žánre: *humoresku, grotesku, besednicu, anekdoty*

- ich základnou formou je porekadlo alebo citát z literatúry, ktoré sa stali nástrojom paródie životného štýlu malomeštiactva

Jonáš Záborský

1812 (Zobor) – 1876

- najrozpornejšia postava v slovenskej literatúre
- gymnázium navštevoval v Kežmarku, teológiu v Prešove, filozofiu v Halle – tu sa zoznamuje s Ľudovítom Štúrom, s ktorým sa nemali radi
- písal poéziu, prózu a drámu

POÉZIA:

Bájkky

- prvá zbierka, využil tu satiru
- kontrast života ľudí a zvierat
- vyrovnáva sa tu s otázkou slobody, sociálnej nerovnosti a útlaku

Žehry

- básnická zbierka (1851)
- písal ju v staroslovenčine
- narazila na veľký odpor Štúrovcov a podnietila spor o spisovnú reč

Vstúpenie Krista do raja

- náboženský epos
- z tohoto eposu publikoval len časť pod názvom VSTÚPENIE KRISTA DO PEKIEL
- podáva tu univerzálny pohľad na dejiny a súčasnosť

PRÓZA: - priniesol realistické prvky

znaky:

1. *Hrdina je vždy osamelý*
2. *Hrdina je v rozpore s celým svetom (s nadriadenými, s podriadenými, s pánmi)*
3. *Postavy charakterizuje už podľa mena (Capino, Trul'o)*
4. *Kritizuje spoločnosť*
5. *Kritizuje Budapešť, Viedeň, slovenský nacionalizmus a maďarský šovinizmus*

- prózu delíme

1. *Didaktická*
2. *Historická*

3. Satiricko – kritická

1. Didaktická (vzdelávacia) próza:

Dva dni v Chujave

- najvýznamnejšia
- skladá sa z 2 častí
  1. časť- Deň škaredý
  2. časť- Deň pekný
- napísal ju v období Bachovského absolutizmu
- je to ostrá kritika na byrokraciu a zemanstvo

1. Deň škaredý

- zobrazuje dedinu aká bola na konci 19. stor.

Dedina sa volá Chujava. Domy sú na spadnutie. Ľudia hľadajú útechu v alkohole. Do dediny prichádzajú úradníci z mesta vyberať poplatky a pokuty. Dedinčania musia zaplatiť pokutu pretože prichystali malé kôpky štrku na stavbu cesty. Tí, čo sa búria, sú palicovaní. Títo úradníci obvinia farára, že málo pomáha. Dedina mala len maďarské noviny. Žiadajú dedinu, aby postavila nový most. Dedina nemá lesy – odmietne most postaviť. Východisko všetci nachádzajú v alkohole: „*Bo celá Chujava teraz pila. Starí, mladí, muži, ženy ...*“

2. Deň pekný

- rozprávanie, keď sa všetko na dobré obrátilo

Do Chujavy prišiel za farár Eudomil Rastic, ktorý sa spojil so všetkými úradníkmi a učiteľom, vytýčili si ciele, zriadili detskú opatrovňu, školu, sýpku a požičovňu obilia. Neskôr odkúpia majetok od statkára Kobzayho. Po požari postavia nové domy

- je to vlastne dialóg o metóde a o celi práci, ktorý ma robiť národná inteligencia na dedine
- je tu veľa úvah o sociál. reformách a kladie sa dôraz na mravné ponaučenie
- v tejto časti Slováci prestali piť, venujú sa práci – utopická predstava o novej dedine

Panslavistický farár

- autobiografická poviedka
- autor tu spracúva osobné skúsenosti občana, kňaza a ľudovýchovného pracovníka
- témou poviedky je niekoľko kapitol zo životopisu slovenského vzdelanca, ktorý nemá rád vrchnosť ani ľud
- DEJ: Do obce Baranie prichádza farár Žarnovič. Ľudia sú v dedine alkoholicy a surovci. Farár Žarnovič sa dostane medzi 2 mlynské kamene: Na jednej strane úrad na druhej ľud. Márne sa usiluje zmeniť obec. Vrchnosť robí proti nemu samé intrigy.
- záver poviedky tvorí list priateľovi, že nič ho nedonúti, aby prestal pomáhať slovenskému ľudu

2. Historická próza – poviedky

Hlovík medzi vzbúreným ľudom – zobrazuje postavenie na Zemplíne r. 1831

Mroč – poviedka z revolúcie v 1848

3. Satiricko – kritické diela

Faustiáda

- fantasticko – hrdinská báseň napísaná v próze

- satira na uhorské pomery
- hlavná postava je **Dr. Faust**, ktorý sa vyberie do Kocúrkova, no najprv sa zastaví v nebi, očistci a v pekle. Potom si zájde do Turecka a prichádza do Kocúrkova
- v Kocúrkove zobrazuje slovenskú inteligenciu po roku 1848
- podáva tu kritiku Bachovho absolutizmu (predstavuje ho obor Puchor)
- tento obor Puchor predstavuje uhorskú byrokráciu - Faust tohto obra oslepí a obor od zlosti skamenie
- sú tu prvky z mytológie
- tvrdá kritika na pomery v Uhorsku

DRÁMA:

1. *Knižné drámy*

2. *Veselohry*

1. Knižné drámy

- nemajú javiskovú úpravu, sú vydávané ako knihy
  - a) dráma s tematikou Veľkej Moravy
    - Bitka pri Rozhanovciach**
    - Huňadyovci**
    - Dóža**
  - b) hry čerpajúce z Srbsko – Uhorských dejín
    - Chorvátska Helena**
  - c) hry čerpajúce z Rusko-poľských dejín = **Lžedinitriády** (9 drám)

2. Veselohry

- hry s javiskovou úpravou sú aktuálne a dodnes sa hrajú

Šulek a Holuby

- zo života Karola Holubyho, ktorého Maďari obesili za účasť na revolúcii v roku 1848

Najdúch

- hrá sa dodnes
- v strede drámy stojí postava inteligenta, racionalistu s kritickým postojom ku všetkým zložkám spoločnosti
- ostrá kritika zemanstva, ktoré je hospodársky na úpadku
- dej sa odohráva okolo nemanželského dieťaťa zemana Gejzu Kolozyho a zvedenej sedliackej dievčiny Maňuše Rajkovičovej. Maňuša donesie dieťa na panský dvor, aby ho vydierala, pretože nemá prostriedky na výchovu. Gejza Kolozy ju dá zatvoriť, aby ju donútil mlčať. Dedina sa o tom dozvie, prichádza na panský dvor, pretože sa chce pomstiť. V poslednej chvíli prichádza farár a zachraňuje pánov
- okrem tejto dejovej línie sa tu hovorí o voľbách na miesto služného. Voľby chce vyhrať Gejza Kolozy rôznymi podvodmi a podplácaním- voľby vyhráva Jablónkay. Je to zidealizovaná postava, má všetky prvky slovenského národa.

Ján Palárik

1822 (Rakovská na Kysuciach) – 1870

- vyštudoval za kňaza
- najväčšiu časť života prežil v Majcichove pri Trnave – tu zomiera
- bol to politik, novinár a dramatik, venoval sa aj teórii drámy
- redigoval (vydával) časopis Cyril a Metod
- žiadal demokraciu a reorganizáciu cirkvi, dostal sa za to do väzenia a zakázali mu vydávať časopis
- začal pracovať v Katolíckych novinách v Budapešti
- v týchto novinách žiadal pre Slovákov:
  1. *Výstavbu priemyslu*
  2. *Vybudovanie železníc na Slovensku*
- od roku 1858 vydáva almanach CONCORDIA a tu zverejňuje svoje veselohry

Drotár

Inkognito

Zmierenie alebo dobrodružstvo pri obžinkoch

Dimitrij Samozvanec (smutnohra)

ZMIERENIE ALEBO DOBRODRUŽSTVO PRI OBŽINKOCH

- hlavná téma: odnárodňovanie Slovákov a prinavrátenie k slovenskému národu, rieši to v polohe zemanstva a slovenskej inteligencie
- využil tu situačnú komiku – dvojzámennú hlavných postáv
- postavy sú rozdelené na vlastencov a odrodilcov
- vlastenci:

Miluša Oriješková – dcéra učiteľa a národovca je spoločníčka Grófkovej Elvíry Hrabovskej

- učila grófkovi láske k slovenskému národu a jeho tradíciám
- bola veľmi sčítaná a dokázala súcítiť s najnižšími spoločenskými vrstvami

Elvíra Hrabovská – grófka

- pod vplyvom Miluše mení svoj postoj k slovenskému ľudu

Ján Rohoň – inžinier, zememerač

- jeho vlastenectvo bolo skryté
- bol spolužiak baróna Lajoša Kostrovického a jeho vlastenectvo sa prejavilo pod vplyvom Miluše Oriješkovovej

- odrodilci:

Lajoš Kostrovický

- pod vplyvom spoločenských udalostí zavádza na svojom panstve maďarčinu
- je to typický reprezentant svojej triedy
- pod vplyvom lásky ku grófkovej Hrabovskej zmení svoj postoj k slovenskému ľudu
- autor v ňom nachádza dobré jadro a uvedomuje si, že šľachta zavinila ťažké postavenie ľudu
- dá peniaze na výstavbu školy, aby sa mohla rozširovať vzdelanosť slovenského ľudu
- názor postavy je symbolický, jedná sa o zmierňovanie slovenského a maďarského národa

- OBSAH:

Grófka Elvíra Hrabovská a jej spoločníčka Miluša Oriješková si vymenili úlohy, aby podrobili skúške ženicha, baróna Lajoša Kostrovického. Ten si po príchode do kaštieľa vymení úlohu so svojím priateľom, zememeračom Rohoňom. Na základe výmeny vzniknú rôzne komické situácie. Napokon veselohra končí šťastne. Grófka Hrabovská zaľúbi do baróna Kostrovického a Miluša Oriješková sa zaľúbi do zememerača Rohoňa.

- celá veselohra je veľmi vtipná

- autor tu využil veľa zo slovenskej folkloristiky, najmä ľudové tradície okolo zberu obilia a krásne slovenské ľudové piesne
- jazyk a štylistické prostriedky: pekná slovenčina, veľa maďarských výrazov, hovorový jazyk, aforizmy, príslovia a porekadlá

DROTÁR - veselohra

- téma- oslava predstaviteľa slovenského ľudu v odnárodenom svete meštianstva
- dej sa odohráva v Budapešti, v dome slovenského továrnikára Rozumného. Do jeho domu prichádza statočný slovenský drotár Bubenčík, aby našiel svojho brata, ktorého nájde – robí domovníka a má pomad'arčené meno – Doboši
- využil tu intrigy, zámenu postáv a sú tu zidealizované charaktery

Inkognito

- veselohra
- nadviazal na kocúrkovskú tematiku
- čerpá z rodinného života ponemčeného malomeštianstva
- Evelína – dcéra po nebohom richtárovi Sokolovi (je ponemčená), je sľúbená básnikovi, národovcovi Jelenskému, ktorý prichádza do Kocúrkova inkognito a predstavuje sa ako kosec. Súčasne s ním prichádza do mestečka pomad'arčený syn radného pána Polomského. Polomský chce oženiť svojho syna s Evelínou. Básnik Jesenský mení Evelínu na slovenskú Evu.
- je tu využitá zámena osôb a láskavý humor

REALIZMUS VO SVETOVEJ LITERATÚRE

- vzniká v druhej polovici 20. storočia

Spoločensko - kultúrne pomery:

a) Európa – priemyselná revolúcia

b) zanikanie feudalizmu

c) rozvoj prírodných síl, prírodné vedy vplývajú na filozofické vedy – vzniká pozitivizmus

POZITIVIZMUS:

- zakladateľ pozitivizmu: **August Comte** – tvrdil, že za skutočné pokladá iba to, čo sa dá zmyslami overiť, skúsenosťami a experimentom dokázať

- pozitivisti veľmi ovplyvnili literatúru a má vplyv na vzniku literárneho smeru realizmu – literárny smer, v ktorom sa odráža každodenný život

- dej sa odohráva vždy v konkrétnom spoločenskom prostredí

- hrdina je postava, ktorá vzniká ako výsledok spoločenských a osobných vzťahov

Romantizmus

titanizmus – vykonanie hrdinského činu

sen – skutočnosť

kontrasty (protiklady)

hrdina – zidealizovaný z najnižších vrstiev

prírodno – psychologický paralelizmus

Realizmus

len skutočnosť bez príkras

kontrasty, ktoré vychádzajú zo spoločnosti

hrdina – normálny človek z akejkoľvek vrstvy

nie až v takej miere, nahradený detailným opisom prostredia a prírody (dlhé)

realizmus – každodenný život

naturalizmus – zobrazuje nahú skutočnosť (pri úplnom rozvoji kapitalizmu)

FRANCÚZSKA REALISTICKÁ LITERATÚRA

- 30. roky 19. stor.

- 2 etapy vývoja:

1) čistý realizmus: - kamenný realizmus.

- román je budovaný od základu

- predstavitelia:

Honore de Balzac - označujú ho za dušu Francúzska

Stendhal – označujú ho za oči Francúzska

- prvá fáza sa sústreďuje na vrstvu bohatých a vrstvu meštiakov

2) vznik naturalizmu : - zobrazuje najnižšie vrstvy národa

- - predstavitelia:

Flaubert

Zola

Maupassant

- obidve skupiny tvorili romány
- základ románu je odraz francúzskej spoločnosti
- zobrazujú meštiactvo, ktoré je na vzostupe a chystá sa prevziať hospodárske a politické pozície šľachty

HONORE DE BALZAC

1799 - 1850

- najvýznamnejší predstaviteľ svetového realizmu
- narodil sa v Tours v zbohatlíckej sedliackej rodine
- neskôr sa celá rodina presťahovala z Tours do Paríža
- vyštudoval právo a začal pracovať v notárskej kancelárii
- popularitu získal za svojho života
- bol to nesmierne húževnatý a pracovitý človek
- v práci nepoznal oddych a tvrdil, že práca mu má zabezpečovať nielen spoločenskú slávu, ale aj spoločenské postavenie
- celý život mal problémy s peniazmi, špekuloval na burze
- získané peniaze hneď utratil
- z finančných problémov sa dostal tesne pred smrťou
- pomohla mu celoživotná láska Evelína Hanská

- prvá úspešná kniha **ŠAGRÉNOVÁ KOŽA**

- od roku 1833 sa zapodieval kompozíciou románového cyklu

ĽUDSKÁ KOMÉDIA

- obsahuje 99 diel

- delí sa na tri časti:

1. Štúdie mravov

2. Filozofické štúdie

3. Analytické štúdie

1. V prvej časti sú najznámejšie romány: OTEC GORIOT
STRATENÉ ILÚZIE
LESK A BIEDA KURTIZÁN
GOBSEK
EUGÉNIE GRANDETOVÁ

2. v druhej časti ŠAGRÉNOVÁ KOŽA

3. v tretej časti FYZIOLOGIA MANŽELSTVA ALEBO MALÉ STRASTI MANŽELSTVA
- v týchto románoch podáva obraz francúzskej spoločnosti od francúzskej revolúcie
  - podáva tu dôkladný opis rôznych prostredí a postáv všetkých spoločenských vrstiev
  - podáva tu obraz malomeštiactva, je to mamonárstvo, túžba po moci, zisku a pokrytectvo

Charakteristika tvorby:

- a) hrdinovia- silné typy, vyberal ich podľa rozdielov vo francúzskej spoločnosti
- b) rozličné prostredie - priamo Paríž aj francúzsky vidiek
- c) v centre jeho pozornosti je meštianstvo
- d) postavy prechádzajú z diela do diela
  - väčšina jeho hrdinov vstupuje do diela ako morálne čistý ale pod vplyvom prostredia sa pokazia

ŠAGRÉNOVÁ KOŽA

- má rozprávkový motív a hlavná myšlienka je vzostup a pád hlavného hrdinu
- hlavný hrdina: *Filip Valentín*
- kniha má tri časti.
  - 1. Talizman**
  - 2. Žena bez srdca**
  - 3. Agónia**

Obsah:

- chudobný ctižiadostivý mladík s vedeckými ambíciami Filip Valentín žije svetáckym životom
- rozhodne sa spáchať samovraždu
- od neznámeho človeka dostane čarovnú kožu, ktorá má splniť všetky jeho želania
- koža sa s každým splnením jeho želania zmenšuje a odmeriava časť jeho života
- ubúda mu času
- Filip usporadúva bohaté hostiny, získava lásku krásnych žien, ale nie je spokojný
- na konci svojho života príde k presvedčeniu, že človek najväčšie šťastie získa vtedy, keď splynie s prírodou a vesmírom

OTEC GORIOT

- je to román, v ktorom sa podáva široký obraz z obdobia upadajúcich feudálnych vzťahov a nastupujúcej buržoázie

Téma: Charakter človeka je deformovaný túžbou po peniazoch, moci a kariére

Hlavné postavy:

Otec Goriot :

- stavec asi 69 ročný
- bývalý majiteľ obchodu s cestovínami
- nastáhoval sa do penziónu ako bohatý človek
- peniaze sa mu však rýchlo mňajú a on postupuje v penzióne do vyšších poschodí
- čím je chudobnejší tým vyššie býva
- najprv si všetci mysleli že je hýrivec, pretože za ním chodili dve mladé dámy
- neskôr sa všetci obyvatelia dozvedia, že sú to jeho dcéry
- dcéry chodili za ním dotiaľ, kým neminul všetky peniaze

- odvtedy chodil zanedbaný
- dcéry sa s ním odmietli stretať

Eugen Rastignac

- mladý, ambiciózny študent práva, ktorý prišiel z vidieka do Paríža študovať a urobiť kariéru
- túži sa dostať do najvyšších spoločenských vrstiev
- pod vplyvom okolností sa mení
- veľmi tvrdú školu dostáva od Vautréna
- Vautrén - bývalý galejník, ktorí ho naučí, že parížske dámy sú „predajné“
- cez nich sa Rastignac môže dostať do najvyšších spoločenských vrstiev
- Vautrén predstavuje spoločenské zlo a podáva názor na francúzsku spoločnosť

Anastázia de Restaud:

- staršia dcéra otca Goriota
- vydala sa do starej šľachtickej rodiny
- bola predstavená na kráľovskom dvore, ale každý vie, že jej pôvod je neurodzený
- preto sa prestane stretávať so svojim otcom - hanbí sa
- miluje mladšieho muža
- z Goriotových peňazí platí jeho zmenky
- nakoniec dá do záložne svoje aj svokrine diamanty
- na pohreb otca Goriota nepríde, pretože práve vtedy sa háda so svojim manželom (o majetok) de Restau

Delphina de Nucingeu:

- mladšia dcéra otca Goriota
- so sestrou nemá dobré vzťahy
- jej manžel je z novej šľachty
- miluje Eugena Rastignaca
- manžel Delfíny nedovolí, aby čerpala z jeho peňazí => čerpá z peňazí otca Goriota
- keď otec Goriot zomiera je na plese, aby využila príležitosť dostať sa k najvyššej spoločenskej vrstve
- román má dve vrstvy:
  - 1) Vzťah otca Goriota k dcéram
  - 2) Vzťah Rastignaca k dcéram a k spoločnosti

Záver: Rastignac sa pomocou Delfíny dostáva do vyššej spoločenskej vrstvy

- posledná veta románu: „*A teraz uvidíme, kto z koho*“

Obsah:

Osudy postáv sa odohrávajú v penzióne vdovy Vauguerovej. Otec Goriot zomiera za prítomnosti cudzích ľudí. Pochovaný je na trovy študentov. Dcéry na pohreb pošlú koč so služobníctvom. Otec Goriot na smrteľnej posteli: „*Človek musí umierať, aby spoznal, čo sú deti*“. Vautrén plánuje odísť do Ameriky, kde chce zbohatnúť na obchode s otrokmi. Plán sa nerealizuje a polícia ho zatkne.

- Balzac v tomto románe vychádza z presvedčenia, že človek nie je dobrý ani zlý, ale podlieha spoločenskému prostrediu.

STRATENÉ ILÚZIE

- román
  - jeho jadro tvorí jadro ľudskej komédie
  - názov románu vyjadruje, že je márne úsilie žiť čestne v spoločnosti, kde vládnu iba peniaze
- Téma: Analýza spoločenských vzťahov v 2. polovici 19. storočia

- zobrazuje osudy dvoch priateľov Lucien (čítaj Lisien) a David. Skladá sa z troch častí:

1. Dvaja básnici

2. Malomestský génius v Paríži

3. Vynálezcovu utrpenie

- postavy Davida a Luciena sú koncipované v kontraste
- David si volí cestu poctivej práce
- Lucien si volí cestu využitia spoločnosti na svoje ciele
- svojho priateľa Davida dovedie Lucien k úpadku
- sfaľuje zmenky a David sa dostáva do väzenia
- Lucien sa zahanbí a odchádza do Paríža
- na ceste sa stretáva s kňazom Hererom, ktorý je v skutočnosti trestanec Vautrén
- Vautrén využije Luciena pre svoje ciele
- Lucienovi dáva peňažný dar, ten ho posiela Davidovi
- David sa pomocou týchto peňazí uplatní a zbohatne - založí si tlačiareň
- pokračovaním Stratených ilúzií je román:

LESK A BIEDA KURTIZÁN

- dej sa odohráva v Paríži v 19. storočí
- podáva obraz Francúzska cez všetky spoločenské vrstvy
- Hlavné postavy. Lucien - mladý básnik, ktorý chce spáchať samovraždu, lebo nemá peniaze na nákladný život
- Ester - prostitútko, ktorá sa zaľúbila do Luciena
- Herera - utečenec, ktorý sa vydáva za kňaza a stane sa ochrancom Luciena
- Lucien sa pomocou Estery dostáva do vysokej spoločnosti
- Ester mu nepovie že je bývalá prostitútko
- Ester v spoločnosti spoznajú a Lucienovi povedia pravdu
- Ester sa priotrávi, zachráni ju Herera, ktorý ju dá do kláštora
- Lucien si medzitým buduje kariéru
- má sa oženiť do najvyšších spoločenských vrstiev
- Herera Estere vybaví byt a chce, aby pokračovala vo svojom povolani
- Estera sa má stať milenkou bohatého bankára
- Estera sa tomu bráni a hoci zdedila obrovskú sumu peňazí otrávi sa
- zo smrti Estery je obvinený Lucien a Herera

SESTERNICA BETA

- príbeh sa odohráva v penzióne vdovy Vaugerovej
- Beta je chudobná, žije z milosti svojich príbuzných
- je veľmi škaredá, ale je zručná vyšívачka
- veľmi zbohatne, ale bohatstvo ju neurobí dobrou, ale ešte horšou a tvrdšou
- svojou bezcitnosťou privedie ľudí k spoločenskému úpadku a samovražde

ROZMARNÉ POVIEDKY

- patria do analytických štúdií
- nadviazal na Bocacciov Dekameron
- podáva obraz všetkých spoločenských vrstiev Francúzska
- poviedky majú erotický, frivolný nádych
- väčšina poviedok je z vidieckeho prostredia
- v poviedkach vždy víťazí múdrosť nad hlúposťou

STENDHAL

- vlastným menom -Henrich Beylle
- je to významný francúzsky esejista, prozaik francúzskeho realizmu
- zarytý nepriateľ aristokracie
- bojoval v napoleonskej armáde
- zúčastnil sa niekoľkých významných bitiek

Charakteristika jeho tvorby (znaky):

- 1) jeho hrdinovia sú ľudia vášniví a nepoddajní
- 2) sú v ustavičnom konflikte s pokryteckou morálkou
- 3) nemôžu uskutočniť svoje sny
- 4) verne zobrazoval spoločenské pomery
- 5) jeho postavy sú zachytené do špiku kostí
- 6) nemal rád ozdobnosť v štýle

- matka mu veľmi skoro zomrela
- opustil Francúzsko, dlhý čas žil v Taliansku
- Taliansko považoval za svoju druhú vlasť
- na konci života sa stal francúzskym konzulom v Taliansku - žil tam 11 rokov
- potom musel opustiť Taliansko
- v roku 1842 náhle zomiera
- nebol ocenený literárne a uznávaným sa stal až po smrti

- Najvýznamnejšie diela: ČERVENÝ A ČIERNY
KARTÚZA PARMSKÁ
LUCIEN LEUWEN

ČERVENÝ A ČIERNY

- román
- má symbolický názov
- červená - vojenský odev
- čierna - kňazstvo

Hlavný hrdina . *Julien Sorel*

- červená- boj, láska, vzdor, revolúcia, vášeň
- čierna- despotická, poukazuje na zlé vzťahy v spoločnosti
- je to mladý vidiecky chlapec, rozumný, šikovný ale chudobný
- rozhodne sa pod vplyvom svojho priateľa- kňaza odísť do kňazského seminára
- dostáva ponuku stať sa vychovávateľom v rodine pani de Renall
- Julien a pani de Renall sa stanú milencami:
„Jeho láska bola vlastne ťižiadou, radostným vedomím že sa jemu chudobnému, nešťastnému podáva taká krásna žena”
- rozhodne sa odísť z kňazského seminára
- odchádza do Paríža s markízom de Lamole
- markíz mu ponúkne miesto tajomníka
- zoznamuje sa s jeho dcérou Matildou, ktorá je preňho stupienkom ku kariére
- markíz súhlasil so sobášom
- pani de Renall pod vplyvom svojho spovedníka oznamuje pánovi de Lamol skutočný obraz o Julianovi Sorelovi
- Julian Sorel neváha a v kostole postrelí pani de Renall

- dostáva sa pred súd
- svoj trest neprijíma s uspokojením, vie, že ho netrestajú za úmysel zabiť človeka, ale jeho príkladom chcú zastrašiť všetkých mladých ľudí z nižšej spoločenskej vrstvy, ktorý sa vďaka talentu dostanú do vyšších spoločenských vrstiev
- Záver: rozpor hlavného hrdinu so spoločnosťou
 „*To je môj zločin, potrestaný budem o to prísnejšie, pretože v lavici porotcov vidím len samých rozhorčených mešťanov.*”

KARTÚZA PARMSKÁ

- je to román zo začiatku 19. storočia
- je najvýznamnejším dielom autora
- je to ukážka života vyššej spoločenskej vrstvy v Taliansku po bitke pri Waterloo
- je tu zobrazený život *markíza del Dougo* a jeho blízkeho okolia
- markíz chce žiť slobodne, ale život mu dovoľuje žiť len pokrytecky
- jeho najväčšou túžbou je osobne sa stretnúť s Napoleonom
- sen sa mu splní, je však svedkom jeho porážky pri Waterloo
- sklamaný sa vracia do Talianska
- v Taliansku sa pripravuje v seminári na kňazské povolanie
- po štúdiách sa dostáva do vyššej spoločnosti
- vášnivá povaha a milostné dobrodružstvá sa stanú príčinou jeho pádu
- svoj život končí v Kartuziánskom kláštore

Porovnanie:

Stendhal - romantickejší, rieši vždy dva konflikty

- 1) citový konflikt hrdinu
- 2) hrdina - spoločnosť
  - nechá svojich hrdinov zomrieť

Balzac - realistickejší

- 1) citové vzťahy nie sú zaujímavé
- 2) rieši konflikt hrdina - spoločnosť
  - hrdinovia prechádzajú z diela do diela

GUY DE MAUPASSANT

1850 - 1893

- pochádzal z chudobnej šľachtickej rodiny
- povoláním - ministerský úradník
- zomrel pomerne mladý na ťažkú duševnú chorobu
- v jeho dielach sa odzrkadľuje znalosť ľudskej psychológie
- napísal niekoľko sto poviedok
- za najlepšiu sa považuje

GULŔČKA

- látku na túto poviedku čerpá z francúzsko - pruskej vojny
- Hlavnou hrdinkou je prostitútka Rusettová
- príbeh sa odohráva v dostavníku
- na ceste dostavníkom sa všetci cestujúci z vyšších kruhov správajú k nej povýšenecky
- v kritickej chvíli, keď cestovanie preruší front, sa predstavitelia vyšších vrstiev správajú ako zbabelci
- ich správanie je v kontraste s vlasteneckým postojom a odhodlaním GulŔčky
- GulŔčka zachráni všetkých cestujúcich
- je to kritika vyšších vrstiev
- využil i satiru a iróniu

MILÁČIK

- jeho najlepší román
- Téma: obraz finančného, morálneho, politického sveta Francúzska
- Hlavná postava : Georges Duroy
- karierista, intrigán, novinár, amorálny človek
- cestu do najvyšších spoločenských a štátnych kruhov si razí milostnými dobrodružstvami
- „Svet patrí mocným, musím byť mocným, musím stáť nad všetkými.“

GUSTAV FLAUBERT

1821 - 1880

- zavŕšil prvú etapu vývinu francúzskeho realizmu
- bol veľmi sklamaný životom, ľuďmi
- ako 18. - ročný napísal: „Pred sebou vidím nudu, hrob po smrti, hnilobu na veky”
- „Narodil som sa s nedostatkom viery v šťastie.”
- bol to spisovateľ a kritik
- sám o sebe napísal „Človek nie je ničím a dielo je všetkým.”
- študoval právo, ale pre chudobu štúdium nedokončil
- Jeho najvýznamnejšie diela :   CITOVÁ VÝCHOVA
  PANI BOVARYOVÁ

CITOVÁ VÝCHOVA

- vyšla v roku 1869
- písal ju päť rokov
- Téma románu: nenaplnená láska študenta k vydatej žene
- nie je to len ľúbostný román, ale aj autobiografický
- pôvodne to mal byť román o láske a vášni
- vznikol z toho román o dezilúziách mladej francúzskej generácie
- Hlavná postava : *Frederik Moreau*
- využil tu 1.krát striedanie súčasnosti a minulosti ,1.krát filmovú techniku

PANI BOVARYOVÁ

- je to obraz životnej dezilúzie hlavnej hrdinky
- Hlavná hrdinka: *Emma Bovaryová*
- ako dievča prešla kláštornou výchovou
- vydala sa za lekára do malého mestečka
- túži po veľkej láske
- nie je spokojná so svojim životom
- usiluje sa zrealizovať svoje sny
- vyhľadáva milostné dobrodružstvá, ktoré ju napokon zničia
- keď chce opustiť svojho manžela, milenec ju opustí
- s novým milencom sa zapletie do finančných machinácií
- východisko nájde v samovražde
- manžel, ktorý až po jej smrti zistí jej neveru, postupne chradne a umiera
- dielo sa považuje za vzor realistického románu
- dielo bolo napísané na základe skutočnej udalosti z meštianskeho života
- celý román si kladie otázku „Čo vlastne stačí k životu? „
- je to psychologický román
  - podáva tu zrkadlo ľudskej duše a spoločnosti

EMILE ZOLA

1840(Pariž)-1902(Pariž)

- bol synom staviteľa železníc
- po smrti otca žila jeho rodina vo finančnej tiesni
- bol spolužiakom Paula Cézanna (maliar - impresionista)
- impresionalizmus veľmi ovplyvnil jeho tvorbu
- impresia - farebnosť, zážitok
- štúdium na gymnáziu nedokončil, kvôli vedomostiam
- bol dlho nezamestnaný, potom pracoval ako robotník v dokoch
- neskôr pracoval ako úradník v nakladateľstve, tu mu vyšli prvé knihy
- nakoniec sa venoval už len literárnej práci a zomrel na otravu plynom
- bol to socialista
- obdivoval francúzske osvietenstvo Furiera a Sensimona
- bol zástancom Drifusa
- do literatúry priniesol experimentálny román a naturalizmus
  - experimentálny román - žiadal, aby sa do literatúry zaviedla vedecká metóda, tvrdil, že ľudská povaha je produktom dedičnosti a prostredia
- je predstaviteľ naturalizmu - smer, ktorý vzniká v 19. stor.
  - zobrazuje skutočnosť bez príkras
  - základ je vystihnutie životnej pravdy chápanej v duchu

pozitivizmu

- človeka zobrazil ako súčasť prírody, ako fyziologicky a sociálne predurčeného tvora pôsobením dedičnosti alebo vplyvom prostredia
- do literatúry vstúpil románom:

TERÉZIA RAGVENOVÁ, potom k tomuto románu pridal
ROUGEEN – MACGYVERTOVCI - 20 zväzkový cyklus

- tento román má podtitul :Prírodný a sociálny dejepis jednej rodiny za dve cisárstva
- pripomína nám Balzacovu Ľudskú komédiu
- cyklus má 32 hlavných a vyše 1800 vedľajších postáv
- postavy prechádzajú z diela do diela
- zvýraznil tu prvky dedičnosti
- román nesie všetky znaky naturalistického románu
- prostredie románu: svet finančníkov, politikov, obchodníkov, vojakov, kňazov, baníkov
- najvýznamnejšie romány z tohto cyklu: ŠTVANICA
BRUCHO PARÍŽA
ZABIJÁK
- najčítanejšie romány z cyklu: NANA
GERMINAL

NANA

- román o krásnej prostitútke, ktorá vyrastá v najbiednejšom prostredí
- celým svojím životom sa pomstí za seba a sebe podobným
- je dcérou notorického alkoholika a prostitútky
- má malého syna Luisa a stáva sa herečkou
- hoci nemala talent, stáva sa z nej slávna herečka
- stala sa milenkou bankárov, grófkou,
- zaľúbi sa do herca - komedianta, ktorý ju bil a prepil jej všetky peniaze
- rozíde sa s ním a znovu sa dá vydržiavať húfom mužov
- dosahuje úspechy

- po návrate z Ruska sa vracia k chorému synovi, ktorý umiera
- dostáva od neho kiahne a umiera opustená v špinavej hotelovej izbe
- je to naturalistický román
- bol odmietnutý

GERMINAL

- Germinal - 7. Mesiac podľa kalendára, ktorý bol zavedený počas veľkej francúzskej revolúcie
- román má sociálny podtón
- je to dielo humanizmu
- Germinal znamenal mesiac prebúdzania sa nových síl, klíčenia a nového života
- dej sa odohráva v baníckom prostredí

Hlavný hrdina: Etiene Lanter

- prichádza do baníckeho prostredia
- žije s baníkmi, pociťuje ich biedu, hlad, utrpenie
- vedomostne je vyššie ako všetci baníci
- študuje rôzne revolučné publikácie
- je hlavnou postavou, ktorá postaví proletárov do štrajku, do boja za svoje práva
- štrajk je potlačený
- román sa však končí optimisticky
- autor hovorí, že príde nová doba, noví bojovníci, ktorí zmenia svet
- je to prvý román vo svetovej literatúre, kde sa rozpráva o rozpore medzi bohatým kapitálom a chudobou

ANGLICKÁ LITERATÚRA

- predstavuje západný prúd realizmu
- Anglicko -19. stor. - veľmoc priemyselná a koloniálna
- v 19. storočí prebiehajú politické boje medzi konzervatívnou stranou a liberálmi
- Predstavitelia : CHARLES DICKENS
EMILY BRÖNTEOVÁ

CHARLES DICKENS

1812 - 1870

- mal veľmi ťažký život
- pochádzal z chudobnej mnohodetnej rodiny úradníka
- jeho otec sa veľmi zadlžil, dostal sa do väzenia pre dlžníkov
- na tento moment Dickens nikdy nezabudol
- v jeho dielach sa odráža :
  - a) spomienky na detstvo (ako 10 - ročný začal pracovať v továrni)
  - b) kritika sociálnej nespravodlivosti - obrazy nešťastných ľudí
- vzdelanie: - samouk, neskôr bol reportérom, zapisovateľom na súde a potom spisovateľom

- do literatúry vstúpil románom:

KRONIKA PICKWICKOVHO KLUBU

- jeho prvý román sa považuje za vrcholné dielo
- podáva tu široký obraz Anglicka
- podáva kritický postoj k anglickým inštitúciám
- využil tu humor a nenapraviteľnú satiru na klubový život v Anglicku
- román vychádzal na pokračovanie v ilustrovaných zošitoch 1 krát za mesiac
- vzbudil obrovskú pozornosť a ľudia čakali na jeho pokračovanie
- román stojí na dvoch postavách
- Prvá postava - pán Pickwick - je to typ dobráka, čudáka, ktorý chce naprávať krivdy
- je to nepraktický rojko a často sa dostáva do komických situácií
- trpí prehnanou predstavivosťou o vlastnej dôležitosti
- vystupuje neprirodzene a tým sa stáva smiešnym a komickým
- Druhá postava - Samuell Weller - sluha pána Pickwicka
- má zdravý sedliacky rozum
- oplýva vtipom
- pod jeho vplyvom sa mení pán Pickwick na charakterovú postavu
- postava Samuela priniesla do literatúry anglický čierny humor

Obsah :

- pán Pickwick a jeho traja priatelia putujú po anglickom vidieku so zámerom lepšie poznať Anglicko a šíriť slávu Pickwickovmu klubu
- **záver**- po putovaní a návrate sa klub Pickwickovcov rozpadá
- Sociálne romány: OLIVER TWIST
DAVID COPPERFIELD
MALÁ DORITKA

OLIVER TWIST

- sociálno - kritický román

- je to obžaloba anglickej spoločnosti
  - je tu ukázané využívanie detí v Anglicku ako lacnej pracovnej sily
- Oliver*
- narodil sa v sirotinci
  - jeho matka zomiera
  - nikto nevie nič o jeho pôvode
  - vyrastá v sirotinci - zima, málo jedla...
  - po urážke jeho matky sa postaví proti vychovávateľovi, ktorý ho zatvorí do pivnice
  - Oliver sa rozhodne odísť do Londýna
  - tu sa dostáva do podsvetia medzi zlodějov, ktorí ho naučia kradnúť
  - pri krádeži ho pristihnú a chorý ostane v rodine
  - pri skúške ho šéf podsvetia unesie a prinúti ho kradnúť
  - zase ho prichytia a podľa medailónu rodina zistí, že je ich príbuzný a že je veľmi bohatý - zdedí majetok

DAVID COPPERFIELD

- autobiografický román

MALÁ DORITKA

- riešenie sociálnych konfliktov
  - využívanie maloletých detí pri práci
  -

EMILY BRŔNTEOVÁ

- do literatúry priniesla romantický prvok
- je zakladateľkou dievčenského románu
- zobrazuje Anglicko v minulých storočiach
- vrcholné dielo :

BŔRLIVÉ VÝŠINY

- do dnešného dňa má tento román dopad na vývoj mládeže
- obľubujú ho dievčatá (tzv. dievčenský román)
- je to román o veľkej láske Haetchclifa a Kataríny

RUSKÁ REALISTICKÁ LITERATÚRA

- predstavuje vrchol európskeho realizmu
- má svoje špecifické črty a znaky

Témy: - nevoľníctvo

- pomery v cárskom Rusku
- úplatkárstvo
- karierizmus
- udavačstvo
- pokrytectvo

Znaky:

- 1) dej vo východnom realizme je v ústraní
- 2) v popredí sú filozofické úvahy o živote, ľudskom šťastí, práci a smrti
- 3) postavy sú koncipované na základe prostredia
- 4) každá postava má svoj vnútorný život a každá postava vyniká hlbokou psychologickou kresbou
- 5) postavy sú z najvyššej spoločenskej vrstvy - z aristokratickej, zo strednej - meštiaci
- 6) v niektorých dielach rezonuje pohľad na biedu nevoľníkov v cárskom Rusku

- hlavní predstavitelia : NIKOLAJ VASILIEVIČ GOGOL
IVAN SERGEJEVIČ TURGENEV
LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ
FIODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ
ANTON PAVLOVIČ ČECHOV

NIKOLAJ VASILIEVIČ GOGOL

(1809-1852)

- patrí do Ruskej realistickej literatúry
- pochádza z Ukrajiny, zo schudobnenej šľachtickej rodiny
- po skončení gymnázia odišiel do Sankt Peterburgu, kde pracoval ako úradník, neskôr sa stal profesorom histórie na univerzite
- podľahol náboženstvu, stal sa z neho náboženský fanatik
- trpel duševnou chorobou
- prestáva literárne tvoriť a v duševnej depresii spálil časť svojej literárnej tvorby
- písal: prózu (poviedky a romány)
drámu (komédie)

PRÓZA

- do literatúry priniesol smiech cez slzy (skrytý výsmech a ironický pohľad na spoločenské pomery)
- cez smiech a cez slzy nepriamo poukázal na problémy spoločnosti

- do literatúry vstúpil poviedkami:

VEČERY NA LAZE NEĎALEKO DIKAŇKY

- podáva tu obraz života ľudu
- využíva rozprávkové bytosti, čaro, humor

PETROHRADSKÉ POVIEDKY

- z dedinského prostredia
- na literárnu scénu prináša malých nenápadných ľudí z prostredia úradníkov

NEVSKÝ PROSPEKT

- zobrazuje postavy, ktoré utekajú do vysnívaného sveta pred realitou

MŔTVE DUŠE - román

- realistický román
- naplno sa tu rozvinul jeho smiech cez slzy
- téma: život ruských statkárov na vidieku v prvej polovici 19. stor. a nástup buržoázie
- hl. postava: statkár **Čičikov**, ktorý bohatol tak, že kupoval „mŕtve duše“ nevoľníkov, za ktoré zadarmo získava pôdu v menej zaľudnenej oblasti.

Mŕtve duše - mŕtvi nevoľníci, ale podľa zákona ich majitelia musia ešte za ne platiť dane. Množstvom mŕtvych duší chce Čičikov v banke dokázať veľkosť svojho majetku, aby mohol získať vysokú pôžičku. Čičikov prichádza do mesta, dostáva sa do najvyššej spoločnosti, ale aj pred súd, na ktorom ho obvinia, že starej žene diktoval proti jej vôli závet, ktorú podpísala. Vo väzení sa chce zmeniť a súd ho oslobodí pod podmienkou, že opustí mesto. Koniec románu je neznámi (pretože ho spálil).

- Gogol sa zamerával na zobrazenie Ruska so všetkými jeho zápormi a kladmi
- zobrazil tu prostý ľud, ktorý si rád zajedol a vypil (Zobrazuje: alkoholikov, zlodejov, vysokých hodnostárov)
- Čičikov je tu zobrazený ako tučnejší chlap v stredných rokoch, je to podliak navonok sympatický, ale vo vnútri skazený a veľmi túžil po peniazoch.

DRÁMA

REVÍZOR - komédia, smiech cez slzy

- hl. téma: obraz cárskeho Ruska a jeho štátneho aparátu. Kritizuje tu úplatkárstvo.
- hl. postava: **Ivan Chlestakov**

Obsah: Do malého mestečka má prísť revízor na kontrolu mestského zastupiteľstva ako inkognito. Vysokopostavení občania mesta sa ho snažia za každú cenu odhaliť, pretože sa boja, že by ich úplatkárstvo mohlo byť odhalené. V tomto čase prichádza do mesta úradníček a dobrodruh Chlestakov so svojím sluhom. Mestská honorácia si ho pomýli s revízorom. Prejaví mu úctu, zahŕňajú ho úplatkami, lebo sami sú na takéto poriadky zvyknutí. Chlestakov ich využíva hoci vie, že prišlo k omylu. Napíše list svojmu priateľovi, v ktorom mu opisuje pomery v tomto mestečku. Sluha pošle list na mestské zastupiteľstvo. Medzitým Chlestakov ukradne mestskú pokladnicu a odchádza z mesta. Mestské zastupiteľstvo dostane list. Keď príde k odhaleniu podvodu, do mesta prichádza skutočný revízor.

- koniec diela je neznámy – spálený

IVAN SERGEJEVIČ TURGENEV

(1818 - 1883)

- pochádza zo statkárskej šľachtickej rodiny
- celý život bojoval proti nevoľníctvu
- väčšiu časť života prežil v Paríži, priatelil sa s francúzskymi realistami okrem Balzaca
- bol veľkým propagátorom Ruska
- veľmi ovplyvnil Maupassanta a za nekrológ Gogoľovej smrti ho cárska vláda odsúdila na povinný pobyt na dedine

- písal: poéziu
prózu
drámu
- nazývame ho maliarom ruskej krajiny
- bol to najčítanejší ruský realista

- do literatúry vstúpil:

POĽOVNÍCKE ZÁPISKY - zbierka poviedok

- je tu zobrazená ruská príroda a neľudské podmienky nevoľníkov

OTCOVIA A DETI - generačný román

- hl. téma: konflikt medzi statkárskou aristokraciou a novou nastupujúcou ruskou inteligenciou. Deti predstavuje **lekár Bazarov**, ktorý odmieta všetko staré, dôveruje len vede, nenachádza cestu k novému a napokon zomiera
- román vyvolal veľmi prudkú diskusiu, veľké rozpaky a literárni kritici nepochopili význam tohto diela.
- Turgenev sa po tomto diele rozhodol zanechať literárnu činnosť

RUDIN - román

- týmto románom priniesol do literatúry nový typ postavy: typ zbytočného človeka (neprinesie pre seba a spoločnosť nič, žije v núde a záhaľke, čaká na smrť)
- **Rudin** - vzdelaný človek, idealista nadšený pre nové myšlienky. Získava obdiv Nataši, dcéry bohatej statkárky, ale nedokázal si ju zobrať za ženu. Nakoniec svoj život končí na parížskych barikádach ako neznámy hrdina

FIODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ

(1821 - 1881)

- narodil sa v Moskve v lekárskej rodine.
- veľký vplyv na neho mala smrť jeho otca, ktorého dobili nevoľníci pred jeho očami
- pôvodne ukončil technickú univerzitu (mal Ing. diplom)
- najprv pracoval na ministerstve obrany, ale k zamestnaniu nemal vzťah
- r. 1849 bol odsúdený na smrť, pretože sa aktívne zapojil do literárneho krúžku
- cár ho odsúdil na trest smrti, vymyslel si fingovanú popravu
- trest smrti bol zmiernený na 4 - ročný pobyt na Galejách na Sibíri.
- zážitky - všetky formovali jeho literárnu osobnosť

do literatúry priniesol:

- je zakladateľom **psychologického románu** v ruskej i svetovej literatúre
- sústredil sa na zobrazenie života najbiednejších vrstiev
- zaujímal ho najmä problém vnútorného sveta človeka, ľudskej duše a to najmä do akej miery určujú sociálne a spoločenské pomery konanie človeka
- v jeho dielach sú hlboké a prenikavé psychologické štúdie o živote ruskej spoločnosti. Dokázal vplyv zlých spoločenských pomerov na formovanie charakterov ľudí a na ich morálny profil.
- svoje postavy hlboko analyzoval
- postavy v jeho románoch sú duševne narušené
- jeho hrdinovia sa búria, ale na druhej strane si vždy uvedomujú bezvýznamnosť svojej osoby
- hľadal hranice slobody ľudskeho konania

diela : *CHUDOBNÍ LUDIA*
ZÁPISKY Z MŔTVEHO DOMU
PONÍŽENÍ A URAZENÍ
ZLOČIN A TREST
IDIOT
BRATIA KARAMAZOVCI
HRÁČ
DVOJNÍK

ZÁPISKY Z MŔTVEHO DOMU (román)

- napísal ho po 11-tich rokoch odsúdenia na galeje
- napísaný vo forme denníka
- autobiografický román
- postava, v ktorej je zobrazený sám autor - **Alexander Petrovič Goriančikov**.
Zobrazuje tu život na galejach na Sibíri. Je to výpoveď človeka, ktorý sa ocitol v hraničnej situácii. Zobrazil tu vrahov, zločincov, od príchodu až do opustenia mŕtveho domu. Trestancov tu zobrazuje nielen ako ľudí bez morálky, ale tiež ako nevinné a nešťastné bytosti tragicky znetvorené nevoľníckymi pomermi v Rusku. Ak chcel človek prežiť na galejach, musel sa prispôbiť. „Počas celého väzenia som nebol ani minútu sám.“
- dôležitú úlohu na galejach zohrali peniaze (kúpa cigariet a alkoholu)
- mnohí trestanci sa tu vyučili remeslu

„Práca ich zachraňovala pred zločinmi.“

„Bez práce klesá človek mravne a stáva sa zvierat'om.“

ZLOČIN A TREST

- najlepšie dielo svetového realizmu- vrchol
- má najvyššiu umeleckú hodnotu
- príbeh sa odohráva v Petrohrade

- hlavná postava.: **Raskol'nikov**

- mladý človek, ktorý prichádza do Petrohradu študovať. Pre chudobu musí čoskoro zanechať štúdiá. Je to rozpoltená osobnosť. Snaží sa vyhábať ľuďom. Po dlhých úvahách sa rozhodne zabiť starú úžerničku. Vo svojich úvahách dospeje k tomu, že sa chce dozvedieť, kde sú hranice ľudských možností. Chce prekročiť v sebe človeka a tým chce získať absolútnu slobodu. Keď zabije starú úžerničku, táto vražda nie je motivovaná materiálne, ale on túto vraždu chápe tak, že svojim činom získal slobodu pre ostatných. Neskôr príde na to, že vykonal nemorálny čin a sám sa udá.

- výčitky svedomia tvoria základ dejovej výstavby

- Raskol'nikov upadá do depresie a z týchto stavov mu pomáha chudobné dievča **Soňa**

Marmeládová. Pod vplyvom lásky a trepezlivosti sa Raskol'nikov spamätá a odchádza na nútené práce na Sibír, Soňa Marmeládová ho sprevádza.

- otázky diela pre ľudí. Aké sú práva osobnosti? Kde sú hranice chcenia a túžob? Môže tisíc dobrých skutkov vyvážiť jeden zločin? Možno obetovať jedného človeka pre záchranu iných?

„Klamstvo vždy možno odpustiť, pretože vždy vedie k pravde.“

IDIOT (román)

- téma: Odsúdenie morálky ruskej spoločnosti 19. storočia

- hlavná myšlienka: prekonanie zla pomocou lásky

Hlavná postava: **knieža Miškin** - duševne chorý mladík, nekonečne dôverčivý, ušľachtilý, dobrosrdečný, pravdovravný. Stále sa oddáva myšlienke citu. Svojou láskou a dobrotou chce zmeniť svet, ale svojou filozofiou všelásky a pokory prináša nešťastie sebe i iným

HRÁČ (román)

Hlavná postava: **Alexej Ivanovič**:

- pôvodom učiteľ, ktorý sa za výhru v rulete zriekol životného šťastia, svojich spomienok, priateľov a lásky, citov
- „Peniaze sú všetko, čo som ja teraz, čím môžem byť zajtra. Zajtra môžem vstať z mŕtvych a znovu začať žiť.“
- dôvodom jeho vášnivej hry už nie je láska k Poline, (žena bez srdca), dokonca nie je ani túžba po peniazoch a ostáva už len túžba po hre a výhre
- v závere románu sa Alexej Ivanovič stáva už len hráčom

Hlavná myšlienka :

- túžba po bohatstve a peniazoch dokáže človeka tak omámiť, že prestáva rozoznávať, čo je obyčajné ľudské šťastie

PONÍŽENÍ A URAZENÍ

- má obdobný motív ako ZLOČIN A TREST
- vychádza z autobiografie
- podáva tu osudy nešťastných a trpiacich ľudí

BRATIA KARAMAZOVCI (román)

- analyzoval tu mravné problémy človeka a polemizoval s myšlienkou, či je človeku všetko dovolené v zložitom svete

DVOJNÍK (novela)

- podnadpis : PETROHRADSKÁ POÉMA
- novela, patrí k jeho prvým prácam
- vznikla ako prostriedok , v ktorom chce autor poukázať na to, ako spoločnosť a rozdiely jednotlivých vrstiev môžu vplývať na psychiku a charakter človeka

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ

(1828 - 1910)

- patrí k vrcholným predstaviteľom kritického realizmu v ruskej literatúre
- pochádza zo starej šľachtickej rodiny, narodil sa v Jasnej Poľane, kde prežil väčšiu časť svojho života
- chcel zmeniť postavenie nevoľníkov k lepšiemu
- v jeho dielach rezonujú jeho vlastné filozofické myšlienky:
  - „*Tabuľa rasa*” - Tolstoj tvrdí, že človek prichádza na tento svet ako nepopísaná čistá tabuľa, ale spoločnosť a prostredie ho pokazí
  - „*Neprotiviť sa zlu*” - Hlásia názory na prirodzenú výchovu a návrat k prírode
    - nadviazal na Jeana Jacka Russova
  - „*Človek je sám zodpovedný za výber dobra a zla*”
- tieto filozofické náhľady chcel dokázať tým, že vytvoril v Jasnej Poľane školu nevoľníkov. Výsledkom boli veľké nedorozumenia medzi ním, šľachtou a medzi ním a nevoľníkmi. Preto sa rozhodol odísť z Jasnej Poľany na Kaukaz, kde začína literárne tvoriť
- Tolstoj má úzky vzťah so Slovenskom, pretože jeho osobný lekár Dušan Makovický bol rodák z Ružomberka a tak isto Róbert Škarvan

diela: najprv kratšie prózy: *DETSTVO*
CHLAPČENSTVO
MLADOSŤ
SEVASTOPOLSKÉ POVIEDKY

vrcholné diela: *VOJNA AMIER*
ANNA KARENINOVÁ
VZKRIESENIE

VOJNA A MIER - román

- jedno z najväčších diel svetového realizmu
- štvorzväzková románová epejeja
- dej sa dohráva na začiatku 19. stor. a zachytáva ťaženie Napoleonových vojsk proti národom Európy
- popri histórii tu vykresľuje predstaviteľov všetkých spoločenských vrstiev
- dejové línie sú pospájané osudmi rodín Bolkonských a Rostovových
- v popredí tejto epejeje stojí postava **Pierra Bezuchova** a nesie autobiografické prvky autora, ale netýka sa to života Tolstého ale táto postava hovorí všetky filozofické myšlienky Tolstého
- dej sa točí okolo postavy **Nataši Rostovovej**
- je to jedna z najkrajších ženských postáv v svetovom realizme
- autor tu rieši jej vzťah k **Andrejovi Bolkonskému**, ktorý je pobočníkom generála Kutuzova
- Andrej Bolkonský po smrti svojej manželky sa na prvom plese do nej veľmi zaľúbi
- je medzi nimi veľký vekový rozdiel
- otec Andreja súhlasí so sobášom len vtedy, keď sa uskutoční až za rok
- chce vyskúšať, aký je vzťah Nataši a Andreja, keď Andrej musí ísť brániť vlast'
- za rok sa veľa zmení. Nataša sa zaľúbi do **Anatola Kuragina**, ktorý je ničomník a podliak
- s ním si naplánuje útek, ktorý sa nepodarí. Nataša ostáva zatrpknutá a jediný priateľ jej ostáva **Pierre Bezuchov**.

- Napoleon sa blíži k Moskve a vo vojne zomiera Andrej Bolkonskij a Natašin brat Pét'a, Helena Kuraginová a v závere románu si Pierre Bezuchov berie Natašu za ženu.

- epická línia románu nie je až taká zaujímavá
- veľmi dôležité sú tu spracované historické udalosti a postavy
- z historických udalostí sú tu zobrazené: bitka pri Slavkove, vpád Francúzov do Ruska, obsadenie a požiar v Moskve, bitka pri Borodíne
- z historických postáv - generál Kutuzov, Napoleon, cár Alexander I., cisár František
- veľmi realistický je zobrazený Napoleon. Tolstoj ho zobrazil ako človeka, ktorý nepochopil svoje dejinné postavenie a stal sa nepriateľom ľudstva.
- Kutuzov je tu zobrazený ako perfektný vojenský taktik
- je tu veľká retardácia (spomaľovanie) deja - zdlhové opisy bitiek, útokov, ústupov
- opisy prírody dopĺňa postoj postáv. Je tu veľmi veľa filozofických úvah o vojne, mieri, láske a šťastí, priateľstve
- román bol sfilmovaný
- americká verzia je epickejšia a považuje sa za výrazný film
- ruská verzia- dlhá a zameraná na filozofiu Tolstého

ANNA KARENINOVA (román)

- má významné miesto vo svetovej literatúre
- hlavná postava - žena z najvyššej spoločnosti
- hlavná téma: láska, ktorá podlieha spoločenským konvenciám, končí odsúdením a smrťou
- hlavná postava : **Anna Kareninova** - typ krásnej obdivovanej ženy, ktorá sa vydala za omnoho staršieho, vysokopostaveného cárskeho úradníka. Má s ním syna, žije v prepychu a blahobyte. Jediné čo jej chýba je láska muža.

Karenin - úradník, ctižiadostivý človek, ktorý nevedel vyjadriť svoje city

Anna sa zaľúbi do poručíka **Vronského**. So svojou láskou sa neskrýva, stretáva sa s ním na verejnosti. Rozhodne sa odísť od manžela. Synovi povedia, že matka zomrela. Kareninova čaká s Vronským dieťa. Postupom času mizne ich veľká láska. Hoci má dieťa s Vronským, túži ako matka po prvom dieťati

- román končí smrťou Anny, ktorá sa hodí pod kolesá vlaku
- vlak a železnica sa stávajú v románe kľúčovými motívami
- je to román nielen o hľadaní zmyslu lásky a rodiny, ale je aj obrazom Ruska v druhej polovici 19. storočia

VZKRIESENIE (román)

- sociálno – kritický
- je tu zobrazený život všetkých spoločenských vrstiev (od prepychu po väzenie)
- hlavná postava - **kníža Nechľudov**. Po niekoľkých rokoch zhýralého života sa stretáva so svojou starou láskou **Kat'ou Maslevovou**. Kat'u spoznáva ako mladé nevinné dievča, zvedol ju a za tento čin jej dáva 100 rubľov
- po rokoch sa na súde stretáva s prostitútkou Maslevovou, ktorá je obvinená z vraždy kupca. Je nevinná, ale je odsúdená na nútené práce na Sibír. Nechľudov sa rozhodne ísť s ňou do vyhnanstva, požiada ju o ruku. Kat'uša odmieta a koniec románu ostáva otvorený.

Charakteristika postáv :

Nechľudov - je produkt spoločnosti, po duševnom prerode sa stáva rebelom voči spoločnosti

Katarína - naivné dievča, ktoré pod vplyvom spoločenských podmienok sa dáva na zlú cestu

„Vzájomná láska medzi ľuďmi je základný zákon ľudského života.“

ANTON PAVLOVIČ ČECHOV

(1860 - 1904)

- zakladateľ lyrickej a psychologickkej drámy
  - narodil sa v meste Taganrog, študoval gymnázium (niekoľkokrát prepadol a opakoval triedy.)
  - otec - kupec, finančne skrachoval a celá starosť o rodinu prešla na Čechova.
  - po gymnáziu začal študovať na lekárskej fakulte a začína sa uňho prejavovať TBC.
  - bol veľmi dobrý lekár, často liečil zadarmo.
  - práca mu znemožňovala venovať sa až tak literatúre
  - píše krátke prózy a poviedky
- Hlavné témy poviedok: bieda malého ruského človeka

Najznámejšie poviedky: *KAPRÁL PRIBIŠEV*
IZBA ČÍSLO 6
ČIERNY MNÍCH
DOM S MEZANÍNOM
DÁMA SO PSÍKOM

- v dráme dosahuje najväčšie úspechy

Prínos Čechovovej drámy :

- určil vývoj drámy celého sveta
- v dráme sa vytvorili dva prúdy: 1. prúd Čechovov
2. prúd Ibsenov

Znaky Čechovovej drámy:

1. potlačená dejovosť
2. v popredí sú lyrické partie
3. jemné dialógy
4. vysoká citovosť
5. dej nemá tradičnú kompozíciu
6. dramatičnosť a tradičnosť
7. vychádza z vnútorného sveta postáv
8. postavy hľadajú svoje životné istoty
9. kritika spoločnosti
10. postavy sú z rôznych vrstiev z radov inteligencie
11. postavy vedú diskusie o lepšom svete

Najvýraznejšie hry : *UJO VÁŇA*
ČAJKA
TRI SESTRY
VIŠŇOVÝ SAD

Základná téma hier : život

každodenný poriadok
mravná zodpovednosť jednotlivca

- tragédie postáv sa neodohrávajú vo vojnách, vo výnimočných situáciách, ale pri obedoch, prechádzkach, záhradných hojdačkách
- na pohľad je všetko v poriadku a ľudia sú akoby šťastní, ale sú zasiahnutí nudou, clivotou, neschopnosťou dosiahnuť pozitívnu premenu života v zhode s vlastnými túžbami

UJO VÁŇA

- príbeh sa odohráva na ruskom vidieku, kde si statkári žijú svoj kludný život, pokiaľ nepríde návšteva obdivovaného **profesora Serebjakova**. Prichádza so svojou krásnou mladou ženou **Jelenou**, ktorá je obdivovaná všetkými
- dominantná postava : **Ujo Váňa**, ktorý sa stará o celý majetok
- *“Minulosť nemám, premárnil som ju hlúpo a prítomnosť je nezmyselná. Moje city hynú ako slnečný lúč, čo padol do jamy a ja s ním“*
- na statku žije **Soňa** - je to dcéra profesora z prvého manželstva
- autor ju charakterizuje: je dobrá, láskavá, škoda že je škaredá

Výrazná postava - **doktor Astrov**. Trochu nesie autobiografiu Čechova. Soňa ho miluje, ale on neopätuje jej city.

- dej nie je zaujímavý, pretože sa jedná o postoj postáv k životu
- je tu motív - láska nešťastná, láska neopätovaná, ohrdnutá

Profesor chce predať majetok (statok) na ktorom všetci žijú.

Záver hry: Ujo Váňa spácha samovraždu

- ale toto nerobí z hry tragédiu, pretože Sonine city opätuje doktor

- všetky hry sú dnes aktuálne, hrajú sa v Poetickom štúdiu a divadle Pavla Országa Hviezdoslava

CHAMELEÓN (poviedka)

Policajný inšpektor **Oťapilov** s policajtom idú po trhovisku. Zbadajú psa a chlapa, ktorý sa ho snaží chytiť a hrozne nadáva. Ľudia sa zhŕknu a Oťapilov začne vyšetrovať čo sa stalo. Chlap - zlatnícky majster, ukazuje krvavý prst, pretože ho pohryzol tento pes. Niektí z ľudí vykriknú, že je to pes generála **Žigalova**. Oťapilov, ktorý predtým nadával a chcel psa skántriť, teraz obviňuje **Krochlina**, že je to jeho chyba. Ľudia znovu povedia, že to nie je generálov pes a Oťapilov znovu nadáva na psa. Nakoniec sa zistí, že pes je generálovho brata ,vrátia mu ho a veľmi psa chvália.

ČAJKA (dráma)

Konstantín Treplov je syn herečky Iriny Arkadiovej. Je zaľúbený do **Niny Zarečnej**. V časopisoch sa produkujú jeho diela. Chce odpustiť neveru Niny s **Trigorinom**, spisovateľom. Nina sa stala herečkou, až keď spoznala utrpenie z Triginovej neopätovanej lásky. Nazýva sama seba čajkou a herečkou. Treplov spácha za scénou samovraždu, matka hrá so svojimi hosťami loto.

- základnou témou je príroda, hovorí tu o človeku, láske, umení, sláve, nenávisti a odpustení.

NEMECKÁ LITERATÚRA

GERHART HAUPTMAN

(1862 – 1946)

- dostal Nobelovu cenu

- diela:

DOBRÝ KOŽUCH (komédia)

- zobrazil tu rôzne spoločenské vrstvy pruskej spoločnosti

APOŠTOL (novela)

EMANUEL QUINT (román)

BLÁZON V KRISTU (román)

IFIGÉNIA V AULIDE (dráma)

ELEKTRA (dráma)

} - zobrazená túžba prostých ľudí po plnšom náboženskom živote

} - drámy z antickej histórie

GOTTFRIED KELLER

(1819 – 1890)

- opisoval švajčiarsku prírodu a život ľudu

RÓMEO A JÚLIA NA DEDINE (novela)

ŠATY ROBIA ČLOVEKA (novela)

MARTIN SALANDER (román) – zdôraznil tu, že vidina moci a zisku ničí ideály človeka

} - kritizoval tu lakomstvo, lenivosť a ziskuchtivosť

NÓRSKA LITERATÚRA

HENRIK IBSEN

(1828 – 1906)

PEER GYNT (veršovaná dráma)

- vidno tu, že napriek životu inde nezabúda na vlasť
- prelína sa tu sen so skutočnosťou

NORA (dráma) – bojuje tu za emancipáciu žien

STAVITEĽ SOINESS (dráma) – zobrazuje tu disharmonický vzťah 2 generácií

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSSON

(1832 – 1910)

- novinár, spisovateľ, publicista, dostal Nobelovu cenu

RUVAČKA (divadelná hra) – hlásal rovnoprávnosť žien

VESELÝ CHLAPEC (poviedka)

RYBÁRČA (poviedka)

ÁNO, MILUJEME TÚTO KRAJINU (báseň) – stala sa nórskou štátnou hymnou

POĽSKÁ LITERATÚRA

BOLESLAW PRUS

- postaral sa o rozvoj poľského románu

BÁBKÁ (epopea) – zobrazuje rozkvet a úpadok meštiactva

FARAÓN (hist. román) – z čias Ramzesa XIII.

HENRYK SIENKIEWICZ

OHŇOM A MEČOM

POTOPA

PÁN WOŁODOVSKIJ

} - trilógia z histórie Poľska

QUO VADIS (román) – z obdobia Ríma. Stvárňuje úpadok pohanského Ríma a prenasledovanie kresťanov. Dej vrcholí obrazom horiaceho Ríma a hromadnými popravami kresťanov, ktorí boli krivo obvinení z podpaľačstva. Epilóg – zobrazuje posledné roky Nerónovej vlády a jeho pád.

MAĎARSKÁ LITERATÚRA

IMRE MADÁCH

TRAGÉDIA ČLOVEKA – veršovaná dráma

- hľadal odpovede na otázky úlohy jednotlivca v ľudových dejinách
- praotec Adam po vyhnaní z raja chce poznať svoju budúcnosť
- Lucifer mu umožní v sne putovať dejinami. Keď sa prebudí, chce pod ťarchou vízií spáchať samovraždu
- výkrik Evy: „*Ja budem matkou...Adam!*“ ho zadrží
- hra sa končí slovami stvoriteľa „*Človeče, ver si, bojuj, vytrvaj!*“

KÁLMÁN MIKSZÁTH

SLOVENSKÍ RODÁCI – poviedky zo slovenského prostredia

POSLEDNÝ HRADNÝ PÁN – román

- námet z konca 19. stor.
- vytvoril tu grotesknú postavu grófa nemeckého hradu, ktorá žije ako stredoveký rytier a vychádza na posmech so svojimi plánmi na dobytie Bystrice

PODIVNÉ MANŽELSTVO – román

- kritizuje konzervatívny život maďarskej šľachty na začiatku 19. stor.

ČESKÁ LITERATÚRA

- ovplyvnil ju rozvoj priemyslu z druhej polovice 19. stor.
- vznikali nové časopisy ako napr. KVĚTY, edície MATICA LUDU, inštitúcie – UMELECKÁ BESEDA, spolky – SOKOL, MÁJ

JAN NERUDA

(1834 – 1891)

- básnik a prozaik
- patril do skupiny spisovateľov, ktorí chceli zachytiť realitu novej doby
- narodil sa v Prahe na Malej strane
- prežil biedne detstvo
- jeho tvorbu poznačilo prostredie – malostranské

HŘBITOVNÍ KVIŤÍ

- básnická zbierka
- predstavuje pochmúrnu spoločenskú situáciu v období Bachovho absolutizmu
- symbolika cintorína – je obvyklou kulisou romantickej poézie

KNIHY VERŠŮ

- výber jeho tvorby
- v sociálnych baladách nadviazal na Erbena, ale motivácia konfliktov tu nie je osudová, ale daná podmienkami vtedajšieho života
- intímna lyrika je obrazom lásky k deťom a matke
- v poslednej časti zbierky sú vlastenecké básne

POSLÁNÍ NA SLOVENSKO

- báseň
- vyjadruje lásku k Slovensku, ale i obavy o jeho osud

PÍSNĚ KOSMICKÉ

- sú konfrontáciou obrovského vesmíru a fyzickou malosťou človeka
- výsledkom tejto konfrontácie je však viera v ľudský rozum
- tajomstvo vesmíru nie je večné a nie je nepoznateľné

*„My přijdem blíž, my přijdem blíž,
my světu dožijeme,
my bijem o mříž, ducha lvi,
a my je rozbijeme!“*

BALADY A ROMANCE

- básnická zbierka
- využil tu ľudové, kresťanské a historické motívy, ktoré smerujú svojim významom k súčasnosti

PROSTÉ MOTÍVY

- básnická zbierka
- je svedčom osamelého starnúceho básnika
- je rozdelená symbolicky (Jarní, Letní, Podzimní, Zimní)

- prírodná harmónia striedania ročných období je predobrazom harmónie v ľudskom živote

ZPĚVY PÁTEČNÍ

- básnická zbierka
- vyšla po jeho smrti
- je v nej 10 básní väčšinou hymnického rázu a vlasteneckého obsahu
- utrpenie národa je vyjadrené symbolikou Kristových múk a bolesťou jeho matky (vykúpením za budúcnosť ľudu)

ARABESKY

- kniha próz
- sú tu poviedky, črty a obrázky z pražského života
- kladie tu dôraz na analýzu ľudských pováh ako na dej

POVÍDKY MALOSTRANSKÉ

- na základe spomienok vykresľuje obraz starosvetského prostredia na Malej strane pred r. 1848 (revolúcia)
- s humorom i vážnosťou vykresľuje postavy a postavičky s ich dobrými i zlými vlastnosťami
- najčastejšie používa formu uceleného príbehu (napr. Přivedla žebráka na mizinu)
- poviedky dýchajú staropražskou dobovou náladou, ale i v nej vzťahy narúša prospechárstvo, nadradenosť bohatých nad chudobnými

ALOIS JIRÁSEK

(1851 – 1930)

- narodil sa v Hrenove – tento kraj na neho pôsobil celý život
- po gymnáziu študoval filozofickú fakultu, históriu

SKALÁCI

- román
- zobrazil tu ľudovú vzburu proti cudziemu panstvu v okolí Náchoda v 18. stor.

FILOZOFICKÁ HISTÓRIA

- námiet – z prostredia Litomyšle revolučných rokov 1848 – 1849
- stavia tu do kontrastu vlasteneckých českých študentov a konzervatívne ponemčené meštiactvo
- do humorného a usmievavého života študentov zaznie tragika pražských barikád (1848)

PSOHLAVCI

- román
- vykresľuje boj Chodov za zdedené práva

Veľký obraz českých dejín: - trilógia

1. *MEZI PROUDY*

2. *PROTI VŠEM*

3. *BRATRSTVO*

1. **MEZI PROUDY** – román
  - predstavuje vznik husitského hnutia a podstatu reformného hnutia v cirkvi
2. **PROTI VŠEM** – román
  - je kronikou obdobia 1419 – 1420
  - pod vedením Jána Žižku sa dvíha vlna ľudového odporu proti cudzím i domácim predstaviteľom moci a pápežstva
3. **BRATRSTVO** – román
  - umelecky najlepší
  - skladá sa z troch častí
    - a) **BITVA U LUČENCE**
      - obraz spojenia Jiskrových vojsk – bratříkov so slovenskými bojovníkmi a ich veľké víťazstvo nad Huňadym v bitke pri Lučenci
    - b) **MÁRIA**
      - šíri sa sláva bratříkov, ale Jan Jiskra z Brandýza sa rozhodol uzavrieť mier s Huňadym, s čím nesúhlasila časť bojovníkov na čele s Petrom Aksamitom
      - pod jeho pod jeho vodcovstvom boli bratřícke vojská pánmi situácie na Slovensku
      - postupne však prichádza k vnútornému rozpadu, menia sa na lúpežných žoldnierov a po prehre s kráľom Matejom dohrávajú svoju historickú úlohu
    - c) **ŽEBRÁCI**
      - zobrazený boj bojovníkov, ktorí sa opevnili na Spišskom hrade proti Huňadyho vojskám
      - Maďari pomocou zrady hrad dobyli
      - zvyšky bratříkov sa potulovali po kraji

F.L. VĚK

- päťdielny román
- z obdobia národného obrodzenia
- námety tvoria osudy študentov a neskôr kupcu F.V. a jeho rodiny
- vystupujú tu i české postavy ako V. Thám a V. Kramerius

U NÁS

- štvordielna kronika
- zobrazil tu obrodenský proces vo svojom rodnom kraji, kladie dôraz na sociálnu problematiku

TEMNO

- historický román
- vrátil sa do pobiellohorského obdobia, do vrcholného obdobia protireformácie
- slovo temno sa stalo pojmom, ktorý vystihoval ideovú náplň absolutistickej vlády Habsburgovcov pred 1. svet. vojnou

STARÉ POVĚSTI ČESKÉ

- látku čerpal zo starých prameňov a kroník
- zobrazuje tu predhistorické a historické obdobie a význam osobností (napr. Libuša, Přemysl, Žižka, Jánošík,..)
- v povestiach vyjadruje úctu k tradíciám, vlastenectvu, národnému hrdinstvu

napísal 12 hier:

historické: *JAN HUS*
JAN ŽIŽKA
JAN ROHÁČ

rozprávkové hry – *LUCERNA*

- hry s námety z vidieka a odráža sa v nich sociálna problematika vidieckej spoločnosti koncom 19. stor. – *VOJNARKA, OTEC*

- smeroval od romantizmu k realizmu, čo vrcholilo v realistických historických románoch

SLOVENSKÁ REALISTICKÁ LITERATÚRA

- rozvíja sa v rokoch 1875 – 1905
- realizmus vychádza zo spoločenských, politických a hospodárskych podmienok
- má 2 etapy vývoja: 1) súvisí s Martinom
2) súvisí s vydávaním časopisu HLAS (hnutie hlasistov)
- 1867 – Rakúsko – Uhorské vyrovnanie, silná maďarizácia, zatvorenie troch slovenských gymnázií a MS
- národný život stagnoval (napr. spisovateľ Björnson odmietol pozvanie na Mierový kongres na protest proti utláčaniu Slovákov Maďarmi)

1. etapa vývoja

- súvisí so zemianstvom
- zemaniam ako spol. vrstve boli nezaujímaví v 19. stor., pretože boli hospodársky a morálne na úpadku
- cez to všetko Martinčania verili, že stav národa môžu zemaniam zmeniť
- názory na zemianstvo boli rôzne
- patria sem: Svetozár Hurban Vajanský
P.O. Hviezdoslav
Martin Kukučín
- každý z nich mal na zemianstvo iný názor
- Vajanský tvrdil, že zemianstvo sa postaví na čelo slovenského národa a pomôže Slovákom (ale jeho názor bol nesprávny)
- Kukučín – vysmieval sa zo zemianstva, ale láskavým humorom, zobrazuje ho na úplnom morálnom úpadku
- Hviezdoslav – rozhodol, že zemianstvo sa dá zachrániť a splynie s ľudovými vrstvami
- v Martine začali vychádzať **Národné noviny**
  - zakladateľom je Vajanský a Škultéty
  - boli tu uverejnené Kritické listy (Vajanský)
  - tieto kritické listy sa stali základom pre slov. realizmus, lebo sú teoretickým manifestom
- skupina, ktorá vznikla v Martine, nezobrazovala ľudové vrstvy, sústredovala sa na zemianstvo a cárske Rusko
- ich viera vychádza z toho, že Rusko porazilo Napoleóna a že pomoc môže prísť jedine z Ruska
- v tomto období sa začínajú reformovať politické strany
- v tomto čase prichádza Andrej Hlinka, kňaz, ktorý žiadal autonómiu Slovenska
- vznikli 2 tábory - tábor Andreja Hlinku
- tábor T.G.Masaryka (žiadal spoločný štát)

2. etapa

- orientovala sa na ľudové vrstvy
- boli za spoločný štát (Masarykove teórie)
- vydávali časopis HLAS
- hlasisti boli sociálni demokrati – Vavro Šrobár, Pavel Blaho
- záležalo im na soc. programe pre ľudové vrstvy
- literárne ich nazývame KRITICKÍ REALISTI
- hlavní predstavitelia – B. Slančíková Timrava, J.G.Tajovský – kritizovali lenivosť, zaostalosť, alkoholizmus

- základ tvorby – ľudové vrstvy
- hlasisti odmietali teóriu Martinčanov, že príde pomoc z Ruska
- pripravili program v oblasti sociálnej – pracovný avzdelanostný
- hlasistická organizácia vznikla v Prahe – boli to slov. študenti na Pražských štúdiách
- vydávali sa časopisy – HLAS, NÁRODNÉ NOVINY, OROL, SLOV. POHLADY, ČERNOKŇAŽNÍK – humoristický, DENNICA, PRÚDY, PRIATEĽ ĽUDU
- slov. realizmus – nadviazal na romantizmus a matičné roky
- žánre – poviedky, novely, dráma, črty

Svetozár Hurban Vajanský

(1847 – 1916)

- syn Jozefa Miloslava Hurbana
- narodil sa v Hlbokom, študoval v Modre, v Českom Těšíne, Nemecku
- zmaturoval v Banskej Bystrici, vyštudoval za advokáta
- stal sa predsedom Slovensko-srbského spolku Napred
- začal publikovať v novinách, ako advokát pôsobil v Skalici, Námestove, Liptovskom Mikuláši, Martine
- veľkú vplyv malo na neho manželstvo s Idou Dobrovičovou (z bohatej bratislavskej rodiny, jej otec bol pôvodom Chorvát)
- zúčastnil sa na okupácii Bosny a Hercegoviny (1878)
- ovplyvnila ho ruská literatúra: Puškin, Gogol' a Turgenjev
- stal sa redaktorom Slovenských pohľadov a šéfredaktorom Národných novín
- jeho literárna činnosť je veľmi rozsiahla, je to básnik, prozaik, písal cestopisy, literárny kritik a esejista (literárne úvahy)

POÉZIA:

- v r. 1879 vychádza básnická zbierka **TATRY A MORE**
- 1. básnická zbierka, ktorá určuje vývinový prúd slov. literatúry
- delí sa na 7 častí:
  1. *Zvuky*
  2. *Maják* – zachytil európsku romantickú literatúru
  3. *Jaderské listy*
  4. *Sny a báje*
  5. *Ratmír* – zachytil Štúrovú poéziu
  6. *Herodes*
  7. *Dozvuky*
- celá zbierka je venovaná českému poetovi Adolfovi Hejdukovi
- v básni sa objavujú charakteristické črty prelomového obdobia vo vývine v slov. literatúre
- **Jaderské listy** reaguje na problémy súčasnosti
  - bezprostredne stvárňuje zážitky z vojen v Bosne a Hercegovine
- každý list má iný citový charakter a odtieň:
  - 1. list má ostrý tón, zosmiešňuje hrdinstvo, Rak-Uhorské vojsko v čase morskej búrky
  - 2. a 5. list je spomienka na rodný kraj a rodinu
  - 3., 4. a 6. list rozprávanie o hrdinstve černo-horského národa, jeho mužov a žien
- nachádza sa tu veršovaná poviedka: **Herodes**:
  - typická politická báseň
  - vychádza z konkrétnej sociálnej reality slov. života, protest proti surovému národnostnému útlaku
  - obsah: vyvážanie slov. sirôt do maďarských krajín

- Janko a Anička sa dostanú z rodného Považia k surovému gazdovi, ktorý ich trýzni, preto sa rozhodli ujsť a zomierajú pod kolesami vlaku

SPOD JARMA- básnická zbierka

- zákl. téma = sociálna bieda slovenského ľudu
- básnik prejavuje súcit
- prírodná lyrika (nadviazal na Turgeneva)
- básne *Pltník, Malý drotár*

VERŠE - básnická zbierka

- témy: pocity bezmocnosti a osamelosti, boj o záchranu existencie vlastného národa
- vyniká svetovou dokonalosťou formy

PRÓZA:

- črty, kritická próza, humoresky, fejtóny, krátke poviedky, novely, romány a cestopisy

Kratšia próza: **OBRÁZKY Z ĽUDU**

- jediná jeho próza kde čerpá z dedinského prostredia
- rozoberá problémy obyčajných ľudí a na 2. miesto kladie slov. prírodu (Turgenev)
- po napísaní tejto prózy sa venuje len zemianstvu, slov. inteligencii, umelcom
- zaujalo ho mestské prostredie a z tohto prostredia písal novely a romány

Novely:

Lalia
Kandidát
Podrost
Mier duše
Babie leto
Letiace tiene
Podivíni
Husľa

Romány:

Suchá ratolesť
Koreň a výhonky
Pustokvet
Kotlín

- vrchol jeho tvorby predstavujú novela Letiace tiene a román Suchá ratolesť

LETIACE TIENE – novela

- hl. téma: zemianstvo, ktoré je pomad'arčené
- hl. myšlienka: zemianstvo má vyvieš' slov. národ z problémov
- hl. postavy: zemianstvo – Imrich Jablonský z Jabloňového
  - získal ženbou veľký majetok a takisto získal majetok rôznymi špekuláciami
  - v meste založil sporiteľňu a začal stavať pílú
  - spojil sa s Nemcom Bauerom
  - požiadali Žida úžerníka o peniaze na pílú a mal podľa ich výpočtov dobre prosperovať
  - začiatkové úspechy sa veľmi rýchlo rozplynú
  - Jablonský sa dostáva na mizinu
  - v tejto situácii mu pomôže Eugen Dušan – majiteľ veľkého hospodárstva v Humennom a Miloslav Hobn (syn učiteľa), ktorý si vezme za ženu Elu Jablonskú
- spojenie Milka Hobna a Ely Jablonskej signalizuje lepšiu budúcnosť pre Slovensko

Jablonský

- predstaviteľ zemanstva, miesto poctivej práce sa dá na kšeftárstvo a to mu prinesie krach
„Kšeftárstvo nejde k duchu zemanov, lebo upadá hmotne a potom stratí aj duchovno“
„Zemanovi patrí zem, tak je jeho koreň, jeho drahá pôda.“

učiteľ Hobn

- predstaviteľ pasívneho štúrovského predstaviteľa
- je otcom Milka Habna
- podľahol fatalizmu
- vyššie miesta sa ho snažia zosadiť z miesta učiteľa
- ľud sa za neho postaví, avšak starý učiteľ Hobn zomiera
- záver: zemanstvo má zostať verné pôde a tradíciám a jediná záchrana je, keď sa spojí so slov. inteligenciou

SUCHÁ RATOLESŤ – román

- hl. téma: zemanstvo, národný zápas zemanstva v 60-tych a 70-tych rokov 19.stor.
- názory prezentované v románe nevyznievajú realisticky
- veľmi bohatá dejová línia
- veľmi veľa epizódnych odbočení
- vystupuje tu veľa hlavných a vedľajších postáv (ich názory sa v priebehu celého románu menia)
- úvodná a záverečná scéna románu sú jedno a to isté

Stanislav Rudopoľský

- pochádza zo strednej zemianskej rodiny
- jeho starý otec nemal dobrú povesť, pretože chcel kúpiť kaštieľ, aby bol zachovaný pre ďalšie generácie
- študoval vo Viedni právo, bol veľmi sčítaný, vzdelaný
- talentovaný maliar
- z Viedne sa vracia do rodného Rudopolia a neporozumie miestnym pomerom
- nerozumie snahám Karola Vonovského a Alberta Tichého, ktorí sa stavajú na stranu slov. národa
- vysmieva sa zo slov. literatúry, pretože tvrdí, že je slabá
- pod vplyvom učiteľa Tichého mení svoje názory na národ
- Tichého poučuje o svet. literatúre, maľuje portrét Márii Vanovskej a v nej vzbudí dojem, že sa do nej zaľúbil
- v závere súhlasí, aby sa jeho zemiansky rod nestal suchou ratolesťou na strome slov. národa

Karol Vanovský

- sused Stanislava
- vlastní veľké pozemky
- všetky svoje snahu venuje svojmu hospodáreniu a má záujem o slov. politický život
- kandiduje vo voľbách, ktoré ale prehrá
- nie je z toho vôbec sklamaný, lebo tvrdí, že sa stal slabým plamienkom v opozícii s Maďarmi, ktorí kandidovali
- nestará sa o svoju ženu a nevie jej vyjadriť city

Albert Tichý

- učiteľ
- jeho otec chcel, aby študoval teológiu, ale on sa rozhodol pre filozofiu
- bol vychovávaný v Štúrovom duchu
- keď mu rodičia zomreli prerušil štúdium
- je národne uvedomelý

- verí v poslanie slov. inteligencie, že slov. inteligencia pomôže slov. ľudu
- je zaľúbený do chovanice Karola, Anny
  - ona ho odmieta, avšak trpí na zrak, chorobou
  - v závere románu Anna zomiera

Mária Vonovská

- krásna: „krásna ako lesk v máji“
- vydala sa za Karola veľmi mladá
- manžel sa jej nevenuje, pretože sa venuje hosp. a národným vedomím
- Stanislav jej prináša rozruch: Mária si myslí, že je do nej zaľúbený, nie je to však pravda, odhodlá sa všetko povedať manželovi a napokon nájdu k sebe cestu s manželom
- nie je prepracovaná ako postava jej matky

Adela Rybářička

- mladá vdova, krásna výstredná, hrá karty a fajčí
- je stredobodom mužskej spoločnosti
- navonok pôsobí veľmi nekonvenčne, ale vo svojom vnútri je veľmi morálna
- Stanislav ju urazí, pretože jej povie, že je ľahká korisť pre mužov
- začne Stanislava odmietať hoci je doňho zaľúbená

záver: Stanislav si zoberie Adelu za ženu

- Vajanský tu využil všetky prvky realizmu, priame charakteristiky osôb, opisy osôb, opisy prírody, postavy hovoria kultivovanou slovenčinou, využité cudzie slová

KOREŇ A VÝHONKY – román

- vzťah medzi inteligenciou, meštianstvom a sedliactvom

koreň	=	stará sedliacka rodina Drevonskovcov
výhonky	=	mladá slov. generácia

KOTLÍN – román

- zemianstvo
- hl. postava: Andrej Lutišič (typ zbytočného človeka) – presne kompozitovaný ako Stanislav
- Andrej sa nedá na stranu slov. národa

MARTIN KUKUČÍN

(1860 – 1928)

- vlastným menom Matej Bencúr
- narodil sa v Jasenovej na Orave
- do školy najprv chodil v rodisku, neskôr gymnázium v Revúcej, Martine, Banskej Bystrici
- učiteľské štúdium Kláštor pod Znievom
- potom nastúpil ako učiteľ v Jasenovej
- študoval medicínu v Prahe, tu ja chvíľu pôsobil, potom pôsobil ako lekár v obci Selce na ostrove Brač v Dalmácii
- v roku 1904 sa oženil s Patríciovou Didolícovou a odišiel s ňou do Južnej Ameriky
- po 1. svetovej vojne žije v Martine, vo viacerých chorvátskych mestách
- ochorel na zápal pľúc a v nemocnici v Pakrari zomrel, pochovaný v Záhrebe, na cintoríne Mirogij. Pozostatky sú momentálne na cintoríne v Martine
- vplyv na jeho tvorbu : 1.) farár, štúrovec Ctibor Zoch
2.) jeho učiteľ Jozef Kožehuba
- počas pražských štúdií sa zapája do študentského spolku Detvan

Rozdelenie jeho tvorby: a) *zo slovenského prostredia*
b) *z prostredia v Dalmácii*
c) *z Južnej Ameriky*

- Kukučín patrí do 1. fázy slovenského realizmu
- je to Majster poviedky
- jeho literárna činnosť je rozsiahla, píše poviedky, novely, romány, cestopisy, dramatickú tvorbu

A) TVORBA ZO SLOVENSKEHO PROSTREDIA

- poviedky: **RYSAVÁ JALOVICA**
NEPREBUDENÝ
DIES IRAE (DNI HNEVU)
KEĎ BÁČIK Z CHOCHOĽOVA UMRIE
NA PODKONICKOM BÁLE
MIŠO 1
MIŠO 2

charakteristika poviedok: - nadviazal na Dostojevského, Gogoľa, Tolstého
- prináša tu láskavý humor
- v každej poviedke prinesie nový typ dedinského človeka:

Ondráš Machuľa – mentálne postihnutý
Adam Krt – alkoholik
Eva Krtova – jazyčnica

RYSAVÁ JALOVICA – poviedka

- zo slovenského prostredia
- podáva tu láskavú kritiku slovenského ľudu
- je to humorná poviedka
- priniesol typ komického hrdinu Adama Krta z Adamoviec
- podáva tu jeho charakteristiku: - vonkajšiu – pokrívka, tvár podobná krtovi- malé oči

- vnútornú - rád si vypije a veľmi sa bojí svojej ženy
Evy

- je krpčiar a do práce ho Eva musí poháňať

Obsah: Adam Krt sa vyberie na jarmo, žena ho poslala kúpiť kravu a ostatné veci pre domácnosť. Má na trhu predat' ušité krpce, čo sa mu aj podarí. Zarobil dosť a išiel si vypiť do krčmy. Po poháriku odchádza kúpiť kravu. Zbadá svojho suseda Adama Trnku, ako vedie tučnú rysavú jalovicu. Pobral sa za ním a hoci zabudol, že sa s ním už dva roky hnevá kvôli kohútovi. Zistil, že Trnka jalovicu predáva, tak si ju Krt od neho kúpil. Dobrú kúpu si šli zapíť do krčmy. Jalovicu priviazali pred krčmu. Keď Trnkova žena zbadala, že jej muž sedí v krčme, zobrala jalovicu a pobrala sa domov. Muži potužení alkoholom vyjdú z krčmy a jalovica nikde. Začali ju hľadať, išli za richtárom. Nakoniec sa opäť pohnevali a každý si išiel svojou cestou. Počas cesty domov prežije Adam Krt rôzne dobrodružstvá (chce prejsť cez lavičku, ktorá sa hýbe; na cintoríne zbadá mátohu – pes s krčahom na hlave, ...). Adam sa veľmi bojí návratu domov. Eva ho vyženie z domu, aby išiel hľadať jalovicu. Trnka privedie jalovicu. Adam Krt sa rozhodne prepíť peniaze na píle. Povedka končí šťastne – Adam Krt sľubuje žene, že už nikdy nebude piť.

- poviedka nesie prvky ľudovej slovesnosti, ktoré pripomínajú ľudovú rozprávku
- napr. rozprávanie Trnku o ďalekom kraji a zázračnej píle
- dialógy sú emocionálne ladené a cez monológy sa odhaľuje duševný stav a psychické hnutie postavy
- je tu veľa kontrastov – Adam Krt je malý a jeho žena je vysoká a urastená

NEPREBUDENÝ – poviedka

- priniesol nový typ poviedky
- najtragickejšia poviedka a považuje sa za Kukučínovu najlepšiu poviedku
- hlavná postava je duševne zaostalý Ondráš Machuľa – je stvárnený od začiatku, autor ho od začiatku nazýva „biednym tvorom“ na ktorého už len pohľad vzbudzuje ľútosť. Je obecným husiarom, najlepšie vychádza s deťmi. Žije vo svojej samote. Po smrti jeho matky sa o neho stará totka(teta), lebo otec sa za neho hanbil a upil sa k smrti

Obsah: Zuzka Bežanovie – najkrajšie dievča dediny, sľúbila zo žartu, že sa vydá za Ondráša Machuľu. Lenže zo žartu sa stáva tragédia. Ondráš sa chystá na svadbu so Zuzkou a Zuzka sa chystá na svadbu s Jankom Dúbravovic. Totka prosí Bežanovcov, aby povedali Ondrášovi pravdu. V deň Zuzkinej svadby totka zavrie Ondráša do pitvora, z ktorého však Ondráš ujde. Keď sa dostane na svadbu k Bežanovcom, obviní totku, že kvôli nej zmeškal svadbu a preto sa Zuzka vydala za iného. Na svadbe vypukne požiar – zapaluje ho vtipkár, ktorý pohnaný alkoholom si ide odpočinúť do humna so zapálenou cigaretou. Všetci si myslia, že požiar založil Ondráš, preto ho priviažu o plot. Zuzka si uvedomí svoju chybu a Ondráša vyslobodí. Ondráš zachraňuje hus tetky Bežanovie a pri tom sa na neho zvalí povala a zahynie.

Záver - je tragický – totka – „*Chvalabohu, že zomrel, už nikomu nebude na obtiaž.*“

- táto poviedka je úplne inak komponovaná ako Rysavá jalovica
Rozdiely: 1) Adam Krt je postava vo vývoji / Ondráš je postava s ukončeným vývojom – od začiatku poviedky je stvárnenou postavou
2) Rysavá jalovica má viac epizód / u Neprebudeného je iba jedna epizóda – svadba (Ondráš určuje dej aj pohyb poviedky)
Spol. znak: a) nesú znaky ľudovej rozprávky (Zuzka = princezná)
b) poviedky majú málo opisov, stoja na dialógoch

DIES IRAE (DNI HNEVU) – poviedka

- poviedka zo slovenského prostredia
- rieši tu závažný problém – peniaze menia ľudí na netvory
- hlavná postava – úžerník Sýkora, ktorý nedáva najavo rodičovskú lásku, city. najviac ho zaujíma osud stratených peňazí, ako osud vlastných synov. Cez jeho postavu autor odsudzuje javy, ktorými priniesol zaháňanie majetku na slovenskú dedinu.
- záver poviedky je harmonický

Dej – Ďurko – syn úžerníka Sýkoru má rád richtárovu dcéru Evku Zimovie. Richtár sa pre obecné veci zadlží (obnovil mlyn, školu, cesty), vypožičia si tajne peniaze od masliačky, ktorú v mladosti zvidol a oženil sa s bohatou sedliačkou Katrenou. Masliačka mu hrozí súdom. Sýkora zakáže Ďurkovi chodiť do richtárovcov a keď ho syn neposlúchne, vyženie ho z domu. Prichýlia ho richtárovci, starostlivo sa o neho starajú, keď ochorie na cholera. Richtárova žena Katrena žiarli na masliačku až do chvíle, keď sa sama nepresvedčí o skutočnej príčine mužovej návštevy u nej. Sýkorovi sa stratia peniaze, z krádeže podozrieva svojho syna, ktorého hneď poslal na vojnu. Keď ho zloději okradnú o zvyšok peňazí, myslí si, že mu peniaze ukradol Ďurko, ktorý má cholera. Postupne Sýkora spoznáva, že žil zle. Vracia sa ako láskavý otec k synovi. Zmieruje sa s richtárovcami a aj s ďalším synom. Nadobúda presvedčenie, že zmysel života nespočíva v peniazoch, ale v láske k najbližším.

- nadviazal tu na Molierovho Lakomca

KEĎ BÁČIK Z CHOCHOĽOVA UMRIE – poviedka

- poviedka je zo slovenského prostredia
- je humorne – satiricky ladená
- dejová niť je veľmi slabá
- zápletky sa točia okolo kúpi neexistujúceho jačmeňa

Téma – hospodársky a morálny úpadok zemanstva a nástup novej triedy – buržoázie

Postavy - predstaviteľom upadajúceho zemanstva je Aduš Domanický z Domaníc. Jeho charakteristika je už v mene. nemá majetok, kaštieľ je zrúcanina. jeho dom je spustatený, neutržiavaný. Uprostred dvora je hnojovka. Aduš je klamár, podvodník – predáva neexistujúci majetok, nie je schopný sám zmeniť svoje položenie. jeho reč je chvastavá, používa dlhé kvetnaté výrazy. bočí od témy a zahovára.

Predstaviteľom novej nastupujúcej triedy je Ondrej Tráva – je podnikavý, špekuluje, chce rýchlo a najmä ľahko zbohatnúť. Sníva sa mu sen, že ľudia sa menia na ovce, on ich strihá a vlnu predáva. Vždy pristupuje priamo k veci, lebo čas sú peniaze. Jeho reč je jasná, vety sú jasné a presne sformulované.

Obsah – Ondrej sa na jarmoku pri poháriku zoznámil s Adušom. Ondrej sa dá zlákať na výhodnú kúpu jačmeňa. Ondrej u vyplatí 1/10 dohodnutej sumy, keď mu Aduš nevracia peniaze, rozhodne sa odísť za Adušom do „kaštieľa“. Ondrej nechce veriť vlastným očiam, keď vidí spustnutý kaštieľ. Aduš šikovne preniesol vinu na Ondreja, vraj si je sám na vine, lebo mal prísť v dohodnutý čas. Ondrej chce naspäť aspoň preddavok, ale Aduš žiadne peniaze nemá. Adušov sluha mu poradí, aby sa preddavok žiadal stromy – jasene. Jasene boli totiž jedinou vecou, o ktorú sa v gazdovstve starali, pretože pod jaseňmi ležali hroby Adušových predkov. Aduš až nad hrobmi predkov zisťuje, že už takto ďalej žiť nemôže. Ondrejovi sľúbi, že peniaze poctivo vráti, čo aj splní a po smrti svojho strýka. ho už nikdy nepočuli povedať – „Keď báčik z Chochoľova umrie“

Záver - je typický „kukučínovský“ – zmierlivý a využil tu myšlienky Tolstého a Gogolova cez slzy a smiech

B) TVORBA Z PROSTREDIA DALMÁCIE

DOM V STRÁNI – román

Hlavná myšlienka – rozpor medzi Težakmi (statkári, zemianstvo) a sedliakmi

- podal tu pre Kukučina netypický záver - nie je harmonický
- román má dve dejové línie: 1) odraz života sedliakov a statkárov v Dalmácii
2) láska medzi Nikom Dubčicom a Katicou Beracovou

STATKÁRSTVO – ťažiacstvo, je hospodársky a morálne na svojom vzostupe

- nie je ale zanikajúcou triedou, dokáže sa spojiť s nastupujúcou triedou buržoázie a vytvoriť si zázemie (obchodník Zandome sa spája s Nikom Dubčicom s cieľom si vybudovať vinársky obchod)
- predstaviteľkou statkárstva je šora *Anzula* – je hrdá, nekompromisná, vládne tvrdou rukou. Veľmi si váži prácu sedliakov, nesúhlasí s láskou svojho syna Nika s Katicou Beracovou, ale rozhodne sa, že im v tejto láske brániť nebude

SEDLIACTVO – predstavuje ho rodina Mate Beraca – je tu ukázaný rozklad ich myslenia, mladšia generácia sedliakov je veľmi zhýčkaná a už nechce tvrdo pracovať na poli

MATE BERAC - klasický sedliak, silno pripútaný k pôde, pretože v pôde vidí jedinú obživu. Je to zidealizovaná postava, má všetky znaky kladného hrdinu. Vyznačuje sa múdrosťou, je hlava rodiny, tvrdo dodržiava tradície a nevie pochopiť mladú generáciu, že odchádza za prácou do mesta. Je presvedčený, že medzi ľuďmi sa nedajú zotrieť spoločenské rozdiely. Tvrdí, že každý človek si má nájsť seberovného: „Nie sme rovnakí, ani nebudeme. Boh dal, že sú mocní, ktorí rozkazujú a sú nízki, ktorí poslúchajú.“

- nesúhlasí so vzťahom svojej dcéry s Nikom Dubčicom, celá rodina si ho váži pre múdrosť a otvorenosť.

NIKO DUBČIČ – mladý statkár, syn šory Anzuly, pokiaľ nepoznal Katicu Beracovú, zvidol nejedno dievča. Zaujíma sa o jednoduchý ľud, ale neskôr pochopí, že nie je možné zobrať ženu z nižšej spoločenskej vrstvy a berie si za ženu statkárku Doricu

KATICA BERAVCOVÁ – najmladšia a najmilšia dcéra Mate Beravca. Je roztopašná, samopašná, márnivá. V láske k Nikovi vidí možnosť, ako preniknúť do sveta pánov. S otcovými názormi nesúhlasí a vyslovuje ostrú kritiku.

Obsah – je rozdelený do 4 častí:

- 1) vzplanutie lásky medzi Nikom a Katicou
- 2) Katicino úsilie vymaniť sa z vlastného sociálneho prostredia a Nikova snaha priblížiť sa sedliactvu
- 3) Nikov rozchod s Katicou
- 4) smrť Mateho Beravca, ktorá tvorí symbolický epilóg
  - časové rozpätie deja sa zhoduje so striedaním ročných období

Jazyk diela – výskyt srbsko – chorvátskych výrazov, veľmi veľa talianskych a francúzskych slov, nárečová slová

C) PRÓZA Z JUŽNEJ AMERIKY

MAŤ VOLÁ – román

- 5 zväzková románová skladba
- Kukučín dielo nazval *OHLASY Z OBCE ROZTRATENÝCH*
- je tu zobrazený život chorvátskych vyst'ahovalcov z čílskeho mesta Punta Arenas
- zamýšľa sa nad príčinami vyst'ahovalectva, nad zmyslom peňazí, pričom obrat k lepším časom spája s mravnou obrodou ľudových vzťahov (Tolstoj)
- celý román je o túžbe po domove
- dielo má význam pre pochopenie spisovateľovej životnej filozofie, ktorú vyslovuje prostredníctvom postavy vyst'ahovalca *Simeona Natoniča*

PRÓZA ZO ŠTUDENTSKÝCH ČIAS

MLADÉ LETÁ – rozsiahla novela

- jej dejiskom sú mestá Revúca, Ratková a Matičovce
- toto dielo podáva široký obraz života slovenských vzdelancov (vrstiev) – študenti, farári, rektori
- dejový konflikt sa viaže na ľúbostný trojuholník Miška Jahodu, Ferka Ontorisa a Eleny Zavaricovej
- Eleny vykresľuje pokiaľ si to vyžaduje posúvanie vzťahov medzi Miškom a Ferkom a odkrývanie ich charakterov
- úlohou Miška je vytvoriť protiklad – kontrast
- pri ustavičnej konfrontácii s jeho vnútornou podobou ostrejšie sa vníma Ferov ľudský profil
- Fero je jediná vyvíjajúca sa postava
- vďaka psychologickej kresbe postáv, dynamickosťou subjektu patria Mladé letá k najlepším dielam kukučínovej krátkej prózy

Dej – rozvíja sa v čase od vydávania polročných vysvedčení a ž do konca školského roku

- historické romány: - dvojzväzkový **LUKÁŠ BLAHOSEJ KRASOŇ**
- štvorzväzkový **BOHUMIL VALIZLOSŤ ZÁBOR**
- dramatické práce: **KOMASACIE**
OBETA
BACÚCHOVIE DVOR

- prínos do slovenského realizmu: 1) psychologická poviedka
2) prvýkrát ukazuje človeka mentálne zaostalého
3) láskavý pohľad na nedostatky slovenského ľudu

BOŽENA SLÁNČIKOVÁ – TIMRAVA

(1867 – 1951)

- narodila sa v novohradskej dedinke Polichno v rodine evanjelického farára
- nedosiahla vyššieho vzdelania (len jeden rok navštevovala meštiacku školu v Banskej Bystrici)
- po návrate plynul jej život monotónne
- mimo rodiny bola iba pol roka v Dolnom Kubíne ako spoločníčka Pavly Orsághovej
- po otcovej smrti sa presťahovala do Ábelovej – tu bola opatrovatelkou v opatrovateľskom dome
- 1945 sa presťahovala do Lučenca, kde prežila zvyšok svojho života (nikdy sa nevydala, nikdy nemala deti)
- ojedinelá postava v slovenskej literatúre
- prvá žena, ktorá dosiahla významné postavenie na Slovensku
- slovenská realista – patrí do 2. fázy slovenského realizmu – kritická realista
- život na Slovensku podrobila kritike:
  - 1) zaostalosť
  - 2) alkoholizmus
  - 3) sociálne podmienky
- do literatúry priniesla tvrdé mužsko – ženské postavy (drsné, tvrdohlavé)
- pseudonym Timrava si dala podľa studničky v blízkosti Polichna (táto studňa nikdy nevyschla) – pseudonym vyjadroval túžbu, aby jej tvorba bola čistá, priehľadná, nevysychajúca ako voda v studničke
- prvé texty sa objavovali v ručne písanom domáckom časopise *HALÚZKA*

Tvorba:

- písala poviedky a novely
- v Halúzke sa objavili prvé ľúbostné verše – obsahovali prvé citové krízy, ktoré prežívala
- prvé poviedky majú ustálené charaktery postáv
- jej prvá väčšia práca sa nazýva **ZA KOHO ÍŠŤ** – poviedka
  - je to komický príbeh o mestskej slečne, ktorá si hľadá ženicha a nájde si ho na slovenskej dedine

POMOCNÍK – poviedka

- rieši tu rozpor medzi vonkajším správaním a myslením
- rieši tu tiež problém láska – vydaj

ONDRO KARMAN – poviedka

- hlavná postava – dedinčan, ktorý tvrdo pracoval na poli, ale potom sa stal cestárom
- zmenilo sa jeho správanie, jeho reči a jednanie s ľuďmi
  - „Zfajnel tak veľmi, že ho ľudia nazývali maškarou.“
- je to ostrá satira, ktorá podáva obraz popánčenia obyčajného dedinského človeka

DARMO KANDIDÁT ŽENBY

Charakter poviedok:

- 1) monografický charakter – zobrazujú 1 postavu alebo typický príbeh s jadrom zblíženia
- 2) po napísaní prvých próz začína písať zložitejšie práce z dediny a o vidieckej inteligencii:

NA JEDNOM DVORE

ĎAPÁKOVCI
MÁRNOSŤ VŠETKO
MOCNÁR

poviedky

NA JEDNOM DVORE

- rozpor medzi citom a majetkom
- hlavná postava Paľo Škríbeľov sa nechce oženit' s nenávidenou sesternicou Ančou, ale nakoniec sa podvolí a vezme si ju

ĎAPÁKOVCI

- najkritickejšia poviedka v slovenskej literatúre
- zobrazuje slovenskú dedinu 19. stor.
- hl. myšlienka – ľudia sa ťažko lúčia so starými spôsobmi a názormi
- hl. postavy: Anča – Zmija, Iľa – Kráľovná (charakteristika týchto ženských postáv je už v ich prívlastku)

Anča - zmija

- najtragickejšia postava v slov. literatúre
- je to kalika, trpí na lámku. Reuma jej degenerovala dolné končatiny. Ľudia si v dedine si ju často mýlia so psom
- ani vo sne nemôže pomyslieť na lásku a predsa jej jedinou prácou je vyšívanie pre nevesty (čepce)
- *vonkajšia charakteristika* – navonok drsná, zlá žena, ktorá nesúhlasí s názormi Ili-Kráľovnej
- *vnútorná charakteristika* – citlivá, pripúšťa keby bola zdravá – bola by taká istá ako Iľa – Kráľovná

Iľa - Kráľovná

- žena Paľa Ďapáka
- robí pomocníčku pôrodnej babici
- istý čas bola ako slúžka v meste
- je to typ ráznej energetickej ženy, ktorá prijíma všetky nové spôsoby. Má kopolu energie, aby bojovala proti zaostalým spôsobom Ďapákovcov

Obsah: Ďapákovci žijú na dedine 16 v jednej miestnosti s udupanou dlážkou. Nedodržiavajú žiadne hygienické predpisy. Vo dne sú oblečení ako v noci, neumývajú sa, sú tak leniví, že si muchu z nosa neodoženú. Iľa prišla za nevestu do Ďapákovcov. Najprv sa snaží zmeniť ich návyky. Núti chlapcov pracovať, čo sa jej nedarí. Preto sa rozhodne, že si postaví s mužom Paľom dom. Paľo s tým nesúhlasí, Iľa odchádza z domu. Najmä sa do služby. Keď Paľo začne na ňu žiarliť, dosiahne svoje víťazstvo.

Záver – spisovateľka tu vyjadrila konflikt ľudí s celkom rozdielnym postojom k životu, konflikt ľudskej ľahostajnosti a nemohúcnosti s cieľavedomým úsilím o radikálny rozchod s takou podobou života a o zásadnú zmenu.

MÁRNOSŤ VŠETKO

- poviedka
- najotrasnejšia próza o krutosti ľudskeho života
- hl. postava – Anča – Veľkomožná – skúsila s mužom Paľom – Starniakom a s 3 deťmi mnoho biedy, hladu a ponižovania

- v dedine si požičala od každého, až sa pred ňou začali všetci skrývať. Keď sa dostala s mužom do služby, našetrila si pekné peniaze, ale priam démonicky znenávidela celú dedinu. K ľuďom sa chová chladne, povýšenecky. Nepoľutuje nikoho, aj keby hladom zomieral. Keď ju prišla prosiť Mara – Kacovka o pár korún na opravu domu, Anča ju odmieta „*Ja nepožičiam. A čo vám dom za 3 roky nebude pokrytý a čo mi peniaze tam splesnivejú tam vo skrini.*“
- kruto sa správa k vlastnému mužovi a jej jedinou veľkou láskou je *syn Ondro*, ktorému však bola matka nadovšetko ľahostajná
- na záver poviedky Anča zomiera. Paľo uvažuje nad mŕtvou Ančou: „*To z jednej strany pán Boh už ani trpieť nemohli, vypínala sa nad každého, nebála sa nikoho, potlačovala ma 24 rokov a hľa, ona silná šla a ja som tu.*“
- záver – obraz biedy a ľudového nešťastia
- poviedka je robená na kontraste (na jednej strane nenávisť k ľuďom, na druhej strane nekonečná túžba po láske syna)

TÁ ZEM VÁBNA

- téma – vystaňovalectvo, ale nie to vyjsť z biedy, ale: „Nie to ich vyháňa, ale túžba za peniazmi ich ženie – doláre, to.“
- hl. postavy:
  - Đuro Tankel – odišiel do Ameriky preto, že vlastná žena ho nemala ani za sluhu
  - Jano Fazul'a – patril medzi najbohatších gazdov, ale mal škaredú ženu a nemali deti
  - Srnec – bol taký pyšný odkedy sa zberal do Ameriky, že fajčil 2 cigary naraz
- poviedky má veľmi ironický nádych

SKON PAĽA ROČKU

- pokladá sa za jednu z najsilnejších poviedok v slov. lit.
- vzbudila veľkú pozornosť a považuje sa za skvost slovenskej poviedkovej tvorby
- prevláda tu presila smútku a čierneho videnia
- priblížila tu pre čitateľov vzťah muža a ženy (vykreslila ho najrealistickejšími farbami, priblížila tu vzťah rodičov k deťom)
- hl. postavy – Paľo Ročko, jeho žena Zuza a ich deti

Paľo Ročko je chudobný, Zuza bohatá a Zuzina rodina odmieta Paľa Ročku. Paľova láska k Zuze bola taká, že si radšej ruku zmrzačil, len aby od nej neodišiel na vojnu „Láska bola taká, že o nej išli chýry po dedinách.“ Zuzina rodina jej kvôli tomuto vzťahu odmietla dať po svadbe veno.

Situácia po 5 rokoch manželstva „Odporný mu je jej hlas, jej smiech i celá ona.“ Paľo sa začal búriť proti žene, proti matke, ktorú vyhodil z domu, proti cirkvi a proti všetkým poriadkom. nezostalo v ňom kúsok lásky, lebo: „Láska sa pri biede minula.“ Paľo ale veľmi ťažko ochorie, pri smrteľnej posteli sa zmieruje s matkou. Matka so synom vedú dialóg o živote, o strate ilúzií a obaja prichádzajú na to, že strašná dezilúzia spočíva v sociálnej biede.

„*Ved' len preto zhrešil, že bol v biede. Lahko majetnému byť dobrým, ale keď nemáš ani to najpotrebnejšie, do hriechu ľahko upadneš, tam je po láske, tam je srdce v rozpore s celým svetom.*“

- osud Paľa Ročku určujú tieto momenty:
  - 1. svet. vojna
  - porevolučná situácia
  - rozhárané soc. podmienky
- to všetko vplývalo na charakter človeka

- autobiografické prózy – **SKÚSENOSŤ**
VŠETKO ZA NÁROD

SKÚSEŇ

- novela, vyšla roku 1902
- Timrava tu vystupuje ako Mária Majtánová
- Hviezdoslav tu vystupuje ako Javor, Vajanský ako Vylinský
- dej sa odohráva vo Vodňanoch (Dolný Kubín)
- téma – postoj Timravy k slov. nár. životu
- dej sa sústreďuje na 2 postavy, na mladú spisovateľku Máriu Majtánovú a na vdovu Júliu Buluvičovú, ktorá je blízka príbuzná Hviezdoslava
- 2 ženské postavy sú robené v kontraste

Mária Majtánová- citlivá, ktorá nemá rada pretváрку

Buluvičová

- príjemná dáma navonok a v domácom prostredí predstavuje typ ženy – tyrana
- zobrazila ju vo vzťahu k slúžke Zuzke, ktorú bije „*Ja jej môžem robiť čo chcem, lebo ja ju platím.*“
- v tejto novele sú vyjadrené Timravine názory na lásku, manželstvo, materstvo
- podáva tu prečo sa nikdy nevydala
- je to ostrá kritika martinského prostredia

VŠETKO ZA NÁROD

- novela
- odráža sa tu náhľad Timravy na nár. život
- v tejto novele vystupuje ako Viera Javorčíková, ktorá sa stretáva s národovkyňou Hanou Čepčinskou, ktorá sa stále nadchýnala jediným heslom „Všetko za národ!“
- pritom to bola u nej len fráza
- Viera Javorčíková hľadá únik v láske, a keď jej veľká láska – sedliak Hagara padol vo vojne, hľadá východisko v písaní (rozprávky) a slúži národu

HRDINOVIA

- novela
- čerpá z 1. svet. vojny
- názov novely je ironický
- 1. svet. vojna je na Slovenku zobrazovaná sprostredkovane
- odohráva sa v zázemí a je vyjadrená cez pocity slovenského ľudu a rieši to cez ľudskú psychiku a morálku
- skladá sa z 12 kapitol
- 2. kapitola bola scenzurovaná a ostalo len torzo
- dejová línia je veľmi slabá a odzrkadľuje sa vo vzťahu podnotár Širický a Líza
- väčšinu kapitol tvoria ucelené obrazy z rôznych dedinských a mestských prostredí
- novela je rámcovaná dvomi kľúčovými scenármi:
  1. scéna je hneď na začiatku – bubeník skoro ráno ohlásí dedine začiatok 1. svet. vojny
    - sú tu ukázané reakcie ľudí v rodinách na začiatok vojny
  2. scéna je na konci – okolo poštárky sa zbiehajú ľudia a dostávajú oznámenia o smrti najbližších
    - tieto reakcie na listy ukázala Timrava z pohľadu žien

- hl. postavy:

notár Laci Baláž

- vysoký čiernovlasý muž
- je robustný, nafúkaný, pohŕda obyčajným slovenským ľuďom, lebo ľud je málo vlastenecký
- Baláž sa navonok javí ako veľký vlastenec, verbuje dedinský ľud do vojny a tvrdí, že bude trvať len krátko
- keď však sám dostane pozvánku na odvod, roztrasie sa a omdlie
- cestou na odvod ponúkne lekárovi peniaze, aby ho z vojny dostal
- „Zistia mu, že má choré srdce a na vojnu nejde.“
- nie je sklamaný z toho, že ho neodvedú

podnotár Štefan Širický

- vysoký chudý muž
- veľmi pekný, je dobrá partia pre mladé slečny
- skoro všetky sú do neho zaľúbené
- mal maturitu, ale veľmi ťažko si našiel miesto
- je veľmi vzdelaný, vojnu prijíma s pocitom nešťastia, pretože odmieta zabíjanie
- súcíti veľmi s ľuďom a je nešťastný z toho, že ľud zaťahujú do vojny
- má rád Lízu Malinskú, čím je k nemu chladnejšia, tým ju viac miluje
- zlom vo vzťahu nastane vtedy, keď Širický vypočuje, ako pohŕdavo Líza rozpráva o slov. ľuďoch
- na vojnu sa prihlási sám, hoci nemusí
- s Lízou sa nerozlúči, lebo jej mama toto stretnutie prekazí
- vo vojne zomiera pri záchrane nepriateľského vojaka

Líza Malinská

- postava zo slov. inteligencie, robí učiteľku v materskej škôlke, je rozmaznaná, panovačná, krásavica
- zahráva sa so Širickým, matka jej chce prekaziť túto známosť prekaziť, lebo Lízin otec (notár) ušiel do Ameriky a nechal ju s deťmi samu
- Líza si uvedomí svoj vzťah k Širickému a keď rozlúčka dopadne nešťastne, začne piť a zanedbávať pracovné povinnosti, až ju preložia na iné miesto

Zuza Pekovka

- štíhla žena – krásavica
- už rok je vydatá za Paľa Peku, ktorý má hrb
- žiadna v dedine ho nechcela, Zuza bola zaľúbená do Ďura, ktorý bol sluhom u bohatých Matvejov
- Zuza s Ďurom si sľúbili vernosť, čo ale Ďuro poruší a zoberie si za ženu bohatú Anku Matvejovú
- Zuza začala Ďura nenávidieť a keď Ďuro povolajú na vojnu, Zuza sa z toho teší, pretože jej Paľa na vojnu nepovolajú

Anka Matvejovú

- bohatá krásna
- rodičia jej nezakazovali vzťah so sluhom, lebo jej všetko dopriali
- svojho muža milovala a keď odišiel na vojnu, oči si išla za ním vyplakať
- keď jej príde oznámenie, že Ďuro zomrel, je veľmi nešťastná
- najviac sa zo smrti teší Zuza Pekovka, ktorá povie: „Ani Anča – Boháčka ho nebude mať.“

Anča Demáková

- je spokojná, lebo jej muž je už dávno mŕtvy a vojna jej už nemá koho vziať
- s iróniou sa v tomto diele narába síce opatrnejšie, ale účinnejšie. Využíva ju pri komentovaní konania postáv

JOZEF GREGOR – TAJOVSKÝ

(1874 – 1940)

- narodil sa v Tajove pri Banskej Bystrici
- pochádzal z mnohopočetnej remeselníckej rodiny
- vychovával ho starý otec Štefan Greško, ktorý mal na neho veľký vplyv
- filozofia starého otca prešla aj do jeho kníh
- študoval v Banskej Bystrici, odtiaľ prešiel do učiteľského ústavu v Kláštore pod Znievom, ako učiteľ pôsobil v Banskej Bystrici, Hornej Lehote, Dohňanoch
- dostal sa do konfliktu so štátnou správou, lebo nechcel učiť slovenské deti po maďarsky
- v roku 1898 odišiel do Prahy študovať na obchodnú akadémiu
- zapájal sa do študentského spolku Detvan, pridala sa k hlasistom a tým sa mu otvoril pohľad na sociálne podmienky Slovenska
- v roku 1910 prišiel na Slovensko, zamestnal sa ako bankový úradník v Trnave, neskôr Martine a Prešove
- potom sa vrátil do Martina, kde pracoval ako redaktor Národného hlásnika
- v Martine sa oženil s Hanou, mal veľmi šťastné manželstvo
- jeho manželka bola tiež literárne činná
- v roku 1915 musel narukovať na východný front a prešiel na stranu Rusov
- po návrate žil v Martine, neskôr v Bratislave, kde aj zomrel
- bol to silný zástanca jednotného štátu Čechov a Slovákov
- v roku 1939 poslal spolu s J.Jesenským otvorený list s nesúhlasom s rozbitím 1.ČSR
- je pochovaný v Tajove

- **tvorba:**   Ⓞ dráma

          Ⓞ próza: poviedky – vyšli v súboroch: **Besednice**

Do konca a iné rozprávky

Dve dediny

Omrvinky

Smutné nôty

Spod kosy

- z týchto súborov najviac vynikajú poviedky: *Apoliena*
Do konca
Horký chlieb
Maco Mlieč
Mamka Pôstková
Mišo
Na chlieb

- **témy poviedok:**   Ⓞ spomienkové témy

          Ⓞ maďarizácia

          Ⓞ vysťahovalectvo

          Ⓞ postavenie inteligencie v národnom živote

          Ⓞ vojna

          Ⓞ sociálna problematika

- **znaky poviedok:**

1. využil stručnosť v charakteristike postáv a v deji

2. autor vystupuje ako rozprávač

3. vinu za sociálne podmienky slovenského ľudu nehľadal u iných, ale v samotnom slovenskom ľude

4. *hrdinovia sú najbiednejší z celej dediny*

5. *využil čistú ľudovú reč: veľa prísloví, porekadiel, ľudových zvrátov*

DO KONCA

- je to spomienková poviedka – na detstvo, na starého otca
- starý otec bol veľmi pracovitý, húževnatý a dôsledný
- hlavný motív - ľudská práca
- práca hýbe celým dejom poviedky a vytvára aj charakter starého otca
- smrť starého otca, ktorá je dominantná, súvisí s prácou – na smrteľnej posteli si starý otec spomenul na sľub, ktorý dal starej matke, že jej príde pomôcť na lúku
- keď sa stará matka vrátila, našla ho na zemi mŕtveho, pri ňom bola sekera a kapa, s ktorou chodieval na pole
- záver poviedky: „*Pre nás žili, pre nás pracovali a strádali bez oddychu až do konca.*“

MACO MLIEČ

- sociálne ladená poviedka
- KOMPOZÍCIA: krátky príbeh bez zvrátov a napätia
  1. stretnutie rozprávača v 1.osobe sg s Macom Mliečom
  2. vysvetlenie rozprávača, prečo zachytil stretnutie
  3. prerozprávanie života Maca Mlieča od dôb, keď začal pracovať
    - prerývané opismi a charakteristikami
- je to príbeh duševne chorého, čistého dedinského človeka
- poviedka je robená v kontraste *svet sluhov – svet pánov*, kontrast vidno hneď v úvode poviedky
- je tu podaná: charakteristika gazdu: „*Gazda bol bohatý, doprial si nič nerobiť, peši nevyšiel ani do poľa, brucho ako súdok a oči ako mesiac.*“
charakteristika Maca Mlieča: „*Na Macovi iba čierna ohorená chlpatá kožka, čaptavá noha a dokľavené prsty.*“
- príbeh sa odohráva v maštali aj mimo nej, Maco v maštali aj zomiera
- nikdy neprišlo ku konfliktu medzi pánom a sluhom

Maco

- pracoval celý život u gazdu, celá jeho postava je poznačená týmto životom, je zanedbaný, špinavý, nahluchlý
- u gazdu pracoval za stravu, kúsok odev, kalíšok pálenky a tabak
- poctivo robí svoju robotu, často i navyše
- nemá pocit, že ho gazda zdiera, naopak – myslí si, že s ním má veľa výdavkov
- nepozná cenu peňazí, lebo ich nepotrebuje
- tesne pred smrťou prichádza za gazdom, aby sa mu poďakoval za všetko, čo pre neho urobil
- záver: gazda mu vystrojí pohreb, s kňazom a odobierkou, celá dedina chváli richtára, len sluhovia si šepkajú, že ho mali za čo pochovať

MAMKA PÔSTKOVÁ

- sociálne ladená poviedka
- podáva obraz ľudskej biedy a statočnosti

mamka Pôstková

- 65-ročná, životom ubitá žena, zarába si na živobytie pečením a predávaním chleba a ako sezónna poľnohospodárska robotníčka
- je manžel sa o rodinu nestaral, nepracoval a žil na jej úkor

- mali syna – podal sa na svojho otca, nestará sa o rodinu, mamka Pôstková pomáha neveste živiť vnúčatá
- požičala si na opravu strechy peniaze z banky, poctivo spláca a nakoniec dlžobu 3 koruny splatí tak, že predá svoju perinu, len aby mohla spokojne umrieť
- v postave bankového úradníka vystupuje sám autor, chce zaplatiť túto dlžôbku, ale bojí sa, aby ju neurazil
„Slováci vedia o pánoch, grófoch, ale medzi sebou málokoho zbadajú a čo by bol seba osobitejšieho života a mravov človek, medzi svojimi nikto nehľadá príkladu,“

MIŠO

- poviedka z čias veľkej hospodárskej krízy
- **téma:** problém hľadania občiny
- hlavná postava: poľnohospodársky robotník, ktorý sa snaží najprv zamestnať u Žida v meste, potom ako robotník vo fabrike a skončí ako žobrák
„Mišo so ženou už dávno nežijú ako ľudia, ale ako psi, ktorý ktorého prešteká a lepšie pokúše.“

APOLIENA

- sociálne ladená poviedka
- hlavná postava: Apoliena – má 15 rokov, jej otec je notorický alkoholik
- bil ju tak, že ohluchla
- rodičia ju dajú do služby do mesta, do remeselníckej rodiny
- výhodou je, že jej niekedy dajú najesť, ale tak isto ju tu bijú učni a majstrová
- Apoliena musí zo služba odísť, lebo sluch sa jej zhoršil natoľko, že nepočuje rozkazy
- autor na záver dáva otázku: *„Čo s ňou bude?“*

HORKÝ CHLIEB

- sociálna poviedka
- hlavná postava: Mara Turianka – vdova, stará sa o 3 deti
- po nociach chodí strážiť deti pánov, tým si zarába
- v jeden zimný večer, keď sa koná ples, stráži panské deti, ale má strach o svoje vlastné, preto sa na ne chodí pozerat'
- vonku mrzne, je veľmi slabo oblečená – ťažko ochorie
- v závere autor dáva otázku: *„Kto sa bude starať o ňu a deti, keď je Mara chorá?“*
- je tu podaná kritika sociálnych pomerov na Slovensku koncom 19.storočia

HLUCHÁŇ

- poviedka s tematikou I. svetovej vojny
- podnadpis: ROZPRÁVKA Z RUSKA
- je to silný protest proti vojne
- hlavná postava: Jano Kotliak – má 3 deti, je hluchý
- na fronte bol viac sluhom ako vojakom
- spočiatku sa z neho všetci smiali, ale keď spoznali jeho prostú ľudskú dušu a nesmiernu obetavosť, všetci si ho obľúbili
- jeho smrť pociťovali ako vlastnú tragédiu
„Večer vyšiel za zákop na svoju obyčajnú službu a ráno ho našli mŕtveho.“

- **dráma:** je zameraná na jednoaktovky (1 dejstvo), veselohry, sociálnu drámu
  - jednoaktovky: *Matka*
V službe
Hriech

Tma

- všetky jednoaktovky sú aktuálne a veľmi často hrané
- v hrách prevažuje dokumentárna vernosť nad dramatickou nasýtenosťou

V SLUŽBE cítiť tu kritický aspekt Tajovského

- vystupujú tu 3 postavy: bohatý gazda Štefan, jeho žena Zuzka, sluha Jano
- celý dej spočíva na dialógoch a na konfliktoch medzi Štefanom, jeho ženou a Janom
- najväčší konflikt je v oblasti sociálneho postavenia
- Zuzkine sympatie k Janovi vyplývajú z poznania, že Zuzka je v Štefanovej mysli ako slúžka
- podľa slov Jana a Zuzka, Štefan nemá v srdci dobro, ale len peniaze
„Ani nechcem vládnuť majetkami, čo z nich?“

STATKY – ZMÄTKY

- sociálna dráma
- Tajovský o nej povedal: „*Ludské statky narobia v duši zmätky.*“
- príbeh sa odohráva na slovenskej dedine v 19. storočí
- dedina tu nevystupuje ako jednoliaty celok, ale vystupujú rôzne typy ľudí
- postavy:
  - ONDREJ PALČÍK a jeho žena MARA – starí bohatí gazdovia, ktorí nemajú deti, ale sú lakomí na to, aby si nejaké zobrali za svoje, alebo aby si najali paholkov – zdalo sa im, že každý veľa je a málo robí, preto prišli na myšlienku, aby Ďuro Ľavko a Zuzka Kamenská prišli k nim bývať a pracovať
  - ĽAVKOVCI – rodičia Ďura snívajú o tom, ako im bude dobre, keď sa ich syn oženie; Ďuro je ľahotník, má rád ženy, krčmu, tanec, ale pre majetok je schopný urobiť všetko, oženie sa so Zuzou Kamenskou, ktorú vôbec nemá rád
  - KAMENSKÍ – sú chudobní, ale rozumní, na prvé miesto dávajú charakter a city človeka; pani Kamenská však uprednostňuje majetok a tvrdí, že ostatné príde samo; Zuzka je tiché a prcovité dievča, je zvyknutá poslúchať a svoju mladosť strávi v službe pre iných
  - BETA – mladá žena, ktorá opustila už 2 mužov, rada sa parádi a vábi k sebe Ďura Ľavku
- 1. a 2. dejstvo sa odohráva na Vianoce, 3. v júli a 4. na Štefana (o rok)

OBSAH: Palčíkovci si najmú Ďura a Zuzu – zosobášia sa a nastahujú k Palčíkovcom, ktorí im sľúbili prepísať majetok (chcú ich využiť ako lacné pracovné sily). Ďuro so Zuzkou robia, ale Palčík nechce prepísať majetok. Ďuro odvrhne Zuzku a privedie si k Palčíkovcom Betu, ktorá ho núti, aby žiadal prepis majetku. Palčíkovci vyčítajú Ďurovi a Bete, že veľa míňajú. Nakoniec sa Ďuro povie s Betou a posielajú ju preč. Palčík vyháňa Ďura z domu, ale ten pýta, aby jeho a Zuzu vyplatili za robotu. Palčík nesúhlasí a za Ďurom vypáli z revolvera – netrafí. Ďuro prichádza za Zuzkou, s ktorou má syna, a prosí ju o odpustenie. Zuzka mu všetko odpustila, ale odmietla sa k nemu vrátiť. V poslednej fáze hry sa Zuzka mení na ženu veľkej morálnej sily a odhodlanosti.

- hra má pevnú kompozíciu, úsporný plastický dialóg, rýchly dramatický spád, výrazné charaktery
- dialógy sú doplnené ľudovou rečou, najvýraznejší je dialóg medzi Ďurom a Zuzkou
- je to veľmi aktuálna hra, hrá sa dodnes

ŽENSKÝ ZÁKON

- veselohra, považuje sa jeho najlepšiu hru
- stále aktuálna, hrá sa v Divadle Pavla Oszágha-Hviezdoslava v Bratislave, je naštudovaná i v záhoráčtine (preložil Štefan Moravčík), má veľký úspech
- má sociálny podtext

- odohráva sa v 19.storočí na dedine
- postavy: rodina Maleckých, rodina Javorovcov, klebetnica, donášačka Dora
- vynímajú sa 2 postavy: ANIČKA JAVOROVÁ – polosirota, žije s matkou
MIŠKO MALECKÝ – má oboch rodičov
- hlavná myšlienka - ženská tvrdohlavosť
- Miško Malecký a Anička Javorová sa majú radi. Pri pytačkách sa matky zaľúbencov nezhodnú na tom, kto má ísť ku komu bývať. Mara Malecká chce, aby jej syn a nevesta zostali u nej, pretože by boli lacnou pracovnou silou. Mara Javorová chce, aby obaja bývali u nej, pretože jej chýba mužská sila v dome. Keďže sa na pytačkách nedohodnú, prichádza za Marou Maleckou Dora, ktorá jej ponúkne výhodnejšiu ponuku pre Miškovu ženu. Ponúkne jej richtárovu dcéru, ktorá dostane do vena krajky a strieborné poháre. Takto vznikne spor medzi ženami, v ktorom ani jedna, ani druhá nechce ustúpiť. Situáciu vyrieši Miškov otec, ktorý predstavuje zdravú ľudskú múdrosť a morálku, dokáže sa povzniesť nad malichernosti žien.
- veľmi významný je tu dialóg, ktorý rozvíja dramatické zápletky
- je to hra plná ľudského humoru
- je tu veľa porekadiel, prísloví, ľudových piesní a folklóru

SMRŤ ĎURKA LANGSEELDA

- dráma
- zachytáva revolučné roky, osud slovenského poslanca Ďurka Langsfelda

BLÚZNIK A HRDINA

- dráma
- tragický údel notára Messerschmidta, pranierujúceho plané národovectvo

HRDINA

- dráma
- zaznieva hlas svedomia demobilizovaného vojaka Janka Mihálika, ktorý sa stal hrdinom proti svojej vôli

Ludmila Podjavorinská

(1875 - 1951)

- vlastným menom Ludmila Riznerová
- narodila sa v Horných Bzinciach ako 8. dieťa v chudobnej učiteľskej rodine
- mala len ľudovú školu a vzdelanie si dopĺňala sama
- bola sociálna a ľudovúchovná pracovníčka
- zomrela v Novom Meste nad Váhom
- pochovaná v Horných Bzinciach
- začala tvoriť veľmi mladá
- je prvou ženou, ktorá uverejnila na Slovensku knižne svoje básne

TURECKÁ SVADBA - jej prvá besednica, uverejnila ju ako 15-ročná

Z VESNY ŽIVOTA - zbierka lyrických veršov

- nadviazala v nej kontakt s vedúcimi básnikmi doby (Vajanský, Hviezdoslav)
- orientovala sa na doznievajúci oneskorený romantizmus
- tematický repertoár je užší a monotónny
- je citovo a významovo ladený: túžba po láske sa v nej stretáva s nárokom na čistotu, pravdivosť citu a z ich stretnutia vzniká vnútorný konflikt ustavične zasahujúci vnútorný svet človeka

PO BÁĽE } - epické básne. Je tu príklon k básnickému realizmu a to v
NA BÁĽE } sklbení dejovej skratky a rozumovej úvahy o ľudských
PREĽUD } charakteroch, vzťahoch. O mravných výkyvoch meštianskeho
spoločenského života

BALADY (epická poézia) - do alegorickej symboliky tragických príbehov
PIESNE SAMOTY (zbierka) vkladá aj subjektívne nálady vlastnej životnej osamelosti

Krátka próza: **ONDRÁŠ**
V otroctve

ŽENA

ONDRÁŠ (poviedka) - nadviazala na Kukučínovskú novelu Neprebudený
- líši sa tým, že smrť hrdinu je iba ukončením jeho nešťastného ľudského údely a nie jeho vykúpením

ŽENA (novela) - v postave Ivy Zaľkovej vytvorila jednu z najkrajších ženských typov postáv slovenskej literatúry

Iva - ženská múdrosť, aktivita, vychováva 5 detí, pôsobenie na slabocha muža - vdovca => podnietilo jej vnútorný prerod. Navonok je drsná, ale je to len ochrana pred tvrdosťou života. Rozhodujúce je teplé srdce a obetavosť.

SOKOVIA }
NA ZÁLETOCH } - humoristické obrázky z dedinského života. Jemne tu odkrýva
POD SVIETŇOM } nedostatky, jazyk prózy je ľudovejší ako vo vážnej próze.

ZAJKO BOJKO - veršované rozprávky - tvorba pre deti
ČIN ČIN

BARÁNOK BOŽÍ (poviedka) - typ sociálnej prózy pre deti

- obrátila pozornosť na boľavú stránku detstva
- je to rozprávanie o osude vojnovej siroty, ktorá sa po krásnom a bezstarostnom živote pri starom otcovi (bačovi na holiach) dostáva do nevlúdneho prostredia mestského sirotinca
- malý Ondrejko sa snaží vyrovnáť sa so situáciou, žije v spomienkach, upína sa na záujmy a zmysly, ktoré mu pripomínajú z dreva vystrúhaný obrázok boží
- Ondrejko v prudkej zrážke s cudzím nechápavým svetom (nepriateľským) tragicky zahynie

Ján Čajak

(1863 v Liptovskom Sv. Jáne - 1944 v Báčskom Petrovci)

- otec bol príslušník štúrovskej generácie, bol evanjelickým kňazom
- matka bola staršia sestra Terézie Vansovej. Po smrti otca sa vydala za Pavla Dobšinského
- navštevoval gymnázium, učiteľský ústav, teológiu - nemohol dokončiť pre národné presvedčenie
- stal sa učiteľom - v škole mal problémy a preto sa rozhodol odísť do Báčskeho Petrova
- písal poviedky, novely, romány
- venoval sa buditel'skej a osvetovej činnosti
- v Báčskom Petrovi založil 1. slov. Gymnázium, Maticu Slovenskú, ktorá mala dominantné postavenie

Poviedky - začal ich písať neskoro, asi 40-ročný

- hoci je vekovo blízky ku kritickým realistom, písal postromantickú a sentimentálnu lit.
- nadviazal na S.H. Vajanského.
- námety čerpal z Báčskeho Petrovca

ÚNOS (poviedka) - hl. postava Katka, dcéra richtára

- Katka sa postaví proti svojmu otcovi, ktorý ju chce vydať za bohatého Jana Durdíka
- Katka má rada Ondráša Košťku, ktorý je syn chudobnej vdovy - je to nesmelý váhavý typ
- Katka donúti Ondráša, aby ju podľa miestnych zvykov uniesol

VOHLĎADY (poviedka) - zobrazuje vohľad 60-ročných

- Mišo Jachtár by si rád zobral za ženu Maru Kešťalovú
- je to veľmi starostlivá a pracovitá mama a stará mama
- Mara stojí pred dilemou, či sa má vydať alebo či má zostať pri rodine, starať sa o deti a vnúčatá
- deti sú proti sobášu a preto sa rozhodne, že hoci má Miša veľmi rada, ostane so synom a vnúčkami

ECCE HOMO (AJ HĽA ČLOVEK) (novela) - považuje sa za jeho najlepšie dielo

- príbeh je z okolia Báčskeho Petrovca
- hl. postava - Ondrej Križik, ktorý je nevyliciteľne chorý
- východisko nachádza v náboženskej sekte
- prestal pracovať, proces choroby sa spomalí
- na náboženskom stretnutí sa stretne so Zuzkou Hlavátkovou, zaľúbi sa do nej
- Zuza má muža v Amerike
- táto láska spôsobí kruté duševné muky, vylúčia ho zo sekty a Ondro končí svoj život
- je to psychologická novela
- Ondrej podľahol náboženskému fanatizmu, stal sa jeho úprimným hlásateľom a tragickou obeťou

RODINA ROVESNÝCH (román)

- cítiť tu vplyv Vajanského a jeho románu Suchá ratolesť
- rieši sa tu otázka slovenského obchodu, priemyslu, pomadžarčovania zemiianstva
- v popredí je národný aspekt

Jaroslav Vlček

(1860-1930)

- uviedol novú etapu v prístupe k dejinám slovenskej literatúry a k literárnej histórii svojou prácou

LITERATÚRA NA SLOVENSKU. JEJ VZNIK, ROZVOJ A ÚSPECHY

- podtitul Príspevek k dějinám písemnictva československého
- je to 1. podoba novodobých dejín slov. lit.
- jej cieľom bolo informovať českú verejnosť o slov. lit. a kultúrnom živote, ale nemalý dosah mala aj na slovenskú literatúru

DEJINY LITERATÚRY SLOVENSKEJ

- je to zakončenie 1. etapy literárnovedného výskumu dejín slov. lit. s 1. modernými dejinami v našej literatúre
- pri ich tvorbe si osvojil stanovisko nemeckého lit. historika Hermanna Hettnera
- dôsledkom takéhoto chápania bolo, že pre slov. lit. do konca 18. stor. je charakteristická náboženská myšlienka a v 19. stor. má prvoradé postavenie národná myšlienka
- dôraz kladie na literatúru ako súčasť národného boja, na jej spoločenskú funkciu

LISTY Z ČIECH - uverejňované v slov. časopisoch, napr. Orol, neskôr v Slov. pohľadoch

Jozef Škultéty

(1853-1948)

- bol redaktorským a vydavateľským pracovníkom
- tvoril v rozličných odboroch - od lit. kritiky a histórie cez jazykovedu, kultúrnu históriu, národopis až po politickú publicistiku (ako redaktor Nár. novín)
- pre slov. lit. mala význam jeho redaktorská a editorská spolupráca s autormi
- svoj estetický ideál videl v Hviezdoslavovej, Vajanskeho a Kukučínovej tvorbe

O SLOVÁKOCH - časť jeho literárnokritických prác vyšla knižne

STODVADSAŤPÄŤ ROKOV ZO SLOV. ŽIVOTA

SLOVENSKO V MINULOSTI

„NEHAŇTE LUD MÔJ“

ZO SLOV. MINULOSTI

- majú polemický a obrazný charakter vyznačujúci sa dôrazným sa odvolávaním na fakty vzťahujúce sa na vývin slov. nár. sebavedomia (všetky štyri diela)

-

Ľudovít Vladimír Rizner

(1849-1913)

- hneď v prvých rokoch učiteľského života sa začal venovať metodike vyučovania.
- písal lit. pre deti
- patril medzi prispievateľov Včielky, časopisu pre školskú mládež
- vynaložil veľké úsilie na kultúrne a hosp. povznesenie ľudových vrstiev
- zakladal čitateľské spolky, knižnice.
- viedol obľúbenú ľudovýchovnú knižnicu slov. ľudu
- písal a prekladal poučné poľnohospodárske články

DEJEPIS UHORSKA

ŽIVOČÍCHOPIS

KRÁTKY ZEMEPIS SO ZVLÁŠTNYM OHĽADOM NA KRÁĽOVSTVO UHORSKÉ

- vydal ich pre ľudové školy (všetky tri diela)

OD SRDCA K SRDCU

NAŠIM MALIČKÝM

života malých

- samostatné básnické zbierky predstavujúce
vyslovene výchovný smer detskej literatúry Zo

BIBLIOGRAFIA PÍSOMNÍCTVA SLOVENSKEHO NA SPÔSOB SLOVNÍKA OD NAJSTARŠÍCH ČIAS DO KONCA ROKU 1900

- jeho najhodnotnejšia práca
- monumentálna 6-zväzková, ktorá v roku 1917 začala vydávať česká akadémia vied, ale vydanie dokončila 1929-1934 Matica Slovenská
- je doteraz najvýznamnejšou bibliografickou prácou v dejinách slov. literatúry

Ladislav Nádaši Jégé

(1866-1940)

- patrí do slov. medzivojnovej lit.
- je kritický realista
- Jégé je pseudonym - vznikol z mena Ján Grob
- narodil sa, pôsobil a zomrel v Dolnom Kubíne
- vyštudoval lekársku fakultu v Prahe
- bol všestranne vzdelaný - medicína, filozofia, história
- bol stúpencom pozitivizmu, racionalizmu
- bol ironik skeptik
- nadviazal na naturalistov, hl. na E.Zolu
- tvorba sa delí na: 1. Historickú prózu
2. Prózu zo súčasnosti

1. Historická próza - znaky:

1. neidealizovaná minulosť
  2. nešlo mu o vecnú pravdivosť
  3. realistický pohľad na minulosť
  4. poukázal na sociálne protiklady i na individuálne ľudské osudy
  5. príbehy sú plné vášne a napätia
  6. človek nie je dobrý ani zlý, ale čo sa stane mu určujú životné a historické udalosti
- diela s historickou tematikou: *Wjenjavskeho legenda*
Adam Šangala
Svätopluk
Magister rytier Donč
Kuruci
Jaríkovský kostol

WJENJAVSKÉHO LEGENDA (hist. poviedka) - čerpá námety z poľských dejín

ADAM ŠANGALA (historická povesť) - je to hist. povesť zo 17. stor

- základný námety je náboženský a triedny konflikt
- jadro románu tvoria osudy Adama Šangalu
- cez jeho postavu vidíme obraz Slovenska od Oravy cez Považie (Žilina - Trnava)
- román stojí na 3 postavách:

Adam Šangala

- nevoľník (nemá žiadne práva)
- uvedomuje si spoločenskú nespravodlivosť a nespravodlivosť šľachty
- má sociálne cítenie, vnútornú vzburu
- otca mu obesili bez príčiny a sám keď otca zvešľava, prisahá, že neskončí na šibenici ako jeho otec
- „Otca mi bez príčiny zabili a teraz idú i mňa zmárniť.“
- no nevyhol sa osudu a skončil na šibenici

Konôpka

- evanjelický kazateľ
- predstaviteľ inteligencie, je tolerantný k akémukoľvek náboženstvu
- odsudzuje vyššiu šľachtu a svojimi názormi prerastá dobu
- predstavuje ideál človeka
- slabinou románu je láska Kláry ku Konôpkovi
- Šangala a Konôpka predstavujú náb. znášanlivosť

- Šangala je katolík a Konôpka je evanjelik, sú veľmi dobrí priatelia

Starý gróf Praskóczy

- predstaviteľ vysokej šľachty
- je bez morálnych zásad
- za peniaze prestúpi z katolíckej viery na evanjelickú

Román ma prvok fatalizmu (osudovosti)

SVÄTOPLUK (román)

- námet románu je Veľká Morava
- nešlo mu o zachytenie dejín, ale o charakter Svätopluka - je to rozporuplná osoba
- autor tu ukázal, že aj vládcovia majú svoje chyby, slabiny, vášne a od nich závisí osud národa

Obsah: Svätoplukov odboj proti Nemcom. Láska k milenke Jaroslave. Zrada milenky a jeho konanie vedie k jej smrti - dá ju zabiť.

Záver: Smrť Svätopluka rukou jeho vlastného syna

Charakter Svätopluka: Túžba po peniazoch, sláve, erotická vášeň, diplomacia

Negatíva: je tu skreslená história. Autor poslal Svätopluka ako posla k byzantskému cisárovi Michalovi III. a pobudol u neho niekoľko rokov

2. Próza zo súčasnosti

CESTA ŽIVOTOM (román)

- román o živote Jozefa Svoreňa
- dej sa odohráva v malom župnom meste v posledných rokoch Rak.-Uh. a po vzniku 1.ČSR
- je to ostrá kritika uhorskej aristokracie, zbohatlíkov, maďarónov
- poukazuje na ich mravný úpadok, na úplatkárstvo, karty a flámy
- je tu kritika národnej ľahostajnosti.

Jozef Svoreň

- človek ťažiaci z každej situácie
- je to odnárodný Slovák
- chvíľami si uvedomuje svoju podlosť, má však strach a nikdy nezaujímá žiadne stanovisko
- konflikt v románe: kariéra - láska, víťazí kariéra
- využíva indiskrétnosť, intrigy. Tieto intrigy vedú k smrti jeho najlepšieho priateľa a jeho dievčaťa.

Dr. Búroš

- je protikladom Svoreňa
  - je to autobiografická postava, reprezentuje názory autora
  - rieši aj sociálnu problematiku ľudí okolo seba
  - je vnútorným svedomím Svoreňa
- román je koncipovaný tak, že Svoreň komentuje osudy ostatných postáv

ALENA ORSZÁGHOVÁ (román) - román z BA rozpráva o vysokoškolskej mládeži

S DUCHOM ČASU (román) - rozpráva tu o skrachovaných zemianskych vrstvách, ktoré sa nevedeli prispôbiť vzniku 1.ČSR po roku 1918

Terézia Vansová

(1857-1942)

- rodená Medvecká
- narodila sa vo Zvolenskej Slatine
- jej otec, Samuel Medvecký, bol evanjelickým farárom
- vzdelanie mala skromné - ľudová škola - Slatina, dievčenská škola - Banská Bystrica a Rimavská Sobota
- vydala sa za farára do Lomničky, neskôr sa odsťahovali neďaleko Tisovca
- veľkú pozornosť venuje na rozvoj ženského hnutia a v roku 1898 zakladá I. časopis slovenských žien DENNICA- tu sa prejavili Krasko, Jesenský, Roy, Rázus...

MOJE PIESNE

-verše

-boli uverejňované v Orlovi

PRÓZA - široký záber

- od rozprávkových motívov až k spoločenským aktualitám

-spočiatku jej próza sentimentálno-romantická

SIROTA PODHRADSKÝCH

- román
- dielo pre mladé čitateľky
- hl. postava - Viola Podhradská- krásna, šľachetná, ale prenasleduje ju zlý osud
- zomrie jej matka, otec príde na mizinu, obvinia ho z podpaľáčstva a ubijú na smrť
- Viola potom žije u ujca Vilinského, kde zažíva ústrky a málo porozumenia
- nakoniec sa do seba zaľúbia Viola a najstarší syn Vilinského – *Imrich*
- všetko sa končí dobre a šťastne a podarí sa očistiť pamiatku Violinho otca
- je tu zručne osnovaný dej, zdôraznená citovosť až sentimentalita a jednoznačne morálka
- román mal úspech

KLIATBA

- román
- hl. postava- zvrhlý zeman *Fekete*, ktorý vyvraždí svoje ženské obeť
- román je naplnený postromantickými náladami, krvavými dobrodružstvami a lacnou sentimentalitou

ČRTY A ANEKDOTICKÉ PRÍBEHY

-počula ich z rozprávania

Julinkin prvý bál

Ohlášky

Prsteň

Paľko Šuška (Paľko; vychádzala pod názvom - Dobrodružstvá zo zalazinskej fary)

Danko a Janko, dobrodružstvo malých hrdinov

Pani Georgiadesová na cestách

Danko a Janko

- próza
- zachytila motívy z detstva svojho muža - učiteľského syna Jána Vansu a jeho priateľa Daniela Laučeka - farárovho syna
- sú tu príhody a nehody

- dobrodružstvá vyrozprávala tak, že navodzujú atmosféru slov. škôl z polovice 19.stor.

PAJKO ŠUŠKA

- skutočný príbeh chlapca - siroty, ktorý žil na fare, ale po štúdiách zomrel
- zobrazuje prostredie vlastného detstva
- vykresľuje niektorých slov. činiteľov druhej polovici 19.stor

Dominantou prozaických diel- svet dedinskej a malomestskej panskej spoločnosti
V Slovenských pohľadoch uverejnila sériu 18 próz- **Z našej dediny**(Pod starým dubom)

SVEDOMIE

- činohra
- má 5 dejstiev
- dej je jednoduchý
- chudobný mládenec Martin víťazí v láske nad podlým a bohatým Miťasom, ktorý sa pod ťarchou výčitiek prizná k zločinu

Elena Maróthy Šoltésová

(1855 – 1939)

- narodila sa v Krupine ako dcéra Štúrovského básnika Daniela Maróthyho
- navštevovala dievčenskú školu v Lučenci a v Poprade
- skoro celú mladosť prežila v Ľuboreči
- 1875 – sa vydala za obchodníka Šoltésa do Martina, kde i zomrela
- zapájala sa do spolku slovenských žien Živena a prispievala do časopisu Dennica
- 1910 – stojí na čele časopisu Živena

NA DEDINE (prvá poviedka)

- 1881 bola publikovaná v Slovenských pohľadoch

- v ďalších črtách a poviedkach, ktoré po nej nasledovali (**Príprava na svadbu, V čiernej škole**) využíva zvyklosti, spomienkový materiál z detstva a zmladosti
- neskôr si všíma okrem dedinského prostredia (zrejme pod vplyvom Vajanského) aj život pánskych rodín
- v prózach sú ušľachtilí hrdinovia – vlastenci
- do tohto okruhu patria
  - **PRVÉ PREVINENIE** (novela)
  - **POPOLNÁ** (novela)
  - **ZA LETNÉHO VEČERA** (novela)

PROTI PRÚDU (2 zväzkový román)

- napísaný v duchu ideálneho realizmu
- v centre pozornosti je návrat najlepších príslušníkov zemanstva k slovenskému národu
- túto ideu dejovo rozvíja na láske a manželstve *Olgy Laskarovej* (z národno-vedomelej rodiny) s odrodilým zemanom *Šavelským*, ktorý sa zo Šavla stane Pavlom – v manželstve sa zmení na búrlivého národovca. A svoju lásku k národu dokazuje – stane sa príkladom bojovníka za národné práva.
- celý 2 diel opisuje Šavelského národnú činnosť
- román nebol zvlášť priaznivo prijatý
- chýba mu romantické napätie, logika

Moje deti

- dva životy od kolisky po hrob (dvojdielne zápisky)
- je to kniha o deťoch, o vrúcnom materinskom cite, schopnosti pozorovať a vidieť, o výchovnom procese
- autorka si nevedie len “bežný“ denník zo dňa na deň – sú tu zobrazené detské portréty, ťažko opísateľné vzťahy dieťaťa s matkou, so súrodencom a vzťah k životu
- sú tu radostné dobrodružstvá i smútok nad stratou obidvoch detí
- kniha je vrcholným dielom – bola preložená do viacerých európskych jazykov
- 1. diel je umelecky hodnotnejší
- dielo obsahuje aj Šoltésovej vlastný životopis od chvíľ, keď sa ako mladá matka snažila porozumieť povahám svojich detí

SEDEMDESIAT ROKOV ŽIVOTA – memoáre

- zahŕňajú len 20 rokov autorkinho života
- opisuje život až od príchodu do Martina

Pavol Orságh Hviezdoslav

(1949 – 1921)

- narodil sa vo Vyšnom Kubíne
- pochádza zo zemianskej rodiny
- je to najväčší slovenský básnik a právom mu patrí titul: bard slovenskej literatúry
- základné vzdelanie získal v Leštínách a v Jasenovej
- gymnázium - Miškovec, Kežmarok - tu i maturoval
- po maturite sa prihlasuje na právnickú akadémiu do Prešova
- po skončení pracoval v Dolnom Kubíne, v Turčianskom sv. Martine, v Senici, v Námestove
- v Námestove pôsobil 20 rokov
- Námestovský pobyt sa považuje za najplodnejšie roky
- po 20 rokoch sa vracia do Dolného Kubína, tu žije do konca života
- pseudonym Hviezdoslav si zvolil preto, že chcel aby jeho tvorba obsahovala všetko od zeme po hviezdy.

Vplyvy: najväčší vplyv mal jeho učiteľ Adolf Medzihradský, Janko Matuška, Ján Kollár, Andrej Sládkovič, Šándor Petöfi

Písal lyriku, epiku, drámu

LYRIKA:

- do literatúry vstupuje básnickou zbierkou

BÁSNICKE PRVJESENKY JOZEFA ZRANSKÉHO

- táto zbierka vyšla na jeho vlastné náklady
- venoval ju A. Sládkovičovi
- touto zbierkou sa pripája k slovenským tradíciám, prejavuje sa tu láska k ľudu, k svojmu rodisku a zamýšľa sa nad úlohou básnika
- zbierka obsahuje 13 básní a vyznieva z nej dôvera vo vlastné činy a sily, túžba po spravodlivosti

Po tejto zbierke nasleduje 8 veľkých básnických cyklov:

SONETY

PRECHÁDZKY LETOM

LETOROSTY I., II., III.

STEZKY

ŽALMY A HYMNY

DOZVUKY

PRECHÁDZKA JAROM

KRVAVÉ SONETY

SONETY

- cyklus 21 básní
- sú to úvahy a možnosti ľudského konania, úvahy o bádání vesmíru, o ľudskej nespravodlivosti a o tom, ako z nich uniknúť
- zisťuje, že uniknúť nemožno
- vo zvýšenej miere sa objavuje konflikt Ideál – všednosť
- naznačuje tu, že zmyslom jeho tvorby je hľadanie pravdy, dobra a krásy.

LETOROSTY I.

- je tu vyjadrené umelecké krédo autora, estetický program jeho tvorby a zásady realizmu
„Mne odporný, čo prírode sa prieči, len pravdy si ctím prostý obličaj.“

- vyníma sa tu báseň DÁVAM Z ÚPRIMNOSTI DUŠE
- témy: pravda, dobro, krása
- túto báseň chce povedať všetkým ľuďom, že pravda musí zvíťaziť nad klamstvom
- cítiť tu vplyv obrovskej prírody

LETOROSTY II.

- boli publikované v Slovenských pohľadoch
- samostatne vyšli až neskôr
- označujeme ich za poéziu čierneho roka (zomreli mu matka, otec, brat.)
- lyrický hrdina sa podobá unavenému pútnikovi a smrť najbližších núti Hviezdoslava zamýšľať sa nad zmyslom ľudského života
- hľadá ho (ľudský život) a prichádza k názoru, že nemôžeme rezignovať a východisko nachádza v tvorbe

LETOROSTY III. - sú najrozsiahlejšie

- prekonáva osobný smútok
- obracia sa k problémom ľudu
- nevidí národ ako harmonický celok, ale vidí ubiedený ľud a vykorisťovanie
- básnik pomaly prechádza od osobných problémov k problémom života slovenského ľudu.
- osvojuje si jeho nazeranie na skutočnosť, podrobuje ostrej kritike vykorisťovateľskú morálku a príživníctvo
- významná báseň K VÁM URODZENÝM VEL'KOMOŽNÝM – priamo v tejto básni obviňuje pánov z ťažkého polohenia

“Čim zaslúžil si ľud ten môj i váš polohenie znova otrokovo.“

- významná báseň Ó PREČO NIESOM VÍCHROM – autor tu túži, aby bol víchrom, aby mohol odfúknuť ľudské zlo, aby zmizli zlodeji, ľudské klamstvo a nakoniec si uvedomuje, že človek je bezvládný a sám proti tomuto všetkému zlu nič nezvládne

PRECHÁDZKY JAROM. PRECHÁDZKY LETOM

- opisoval tu krásu hornooravskej prírody
- vedie tu rozhovory s kvetmi, stromom, vtáčaťom
- prevláda tu prírodná lyrika
- príroda sa stala nielen inšpiračným zdrojom, ale dáva mu harmóniu a básnik sa stáva organickou súčasťou prírody

Prechádzky jarom – spojenie osobnej a prírodnej lyriky, urobené v kontraste starnúci básnik a mladá príroda

Prechádzky letom – osobná problematika ustupuje do pozadia, básnik vidí predovšetkým človeka ako najvyššiu hodnotu prírody, ktorá je stále večná a nezničiteľná

„Nie teba slnko slávne, neovládne čo aký chmúrny mrak“

STEZKY

- odrážajú sa tu objektívne a subjektívne pocity
  - delenie na 2 časti
1. časť - plná melanchólie, pesimizmu
    - tento pocit vyplýva z pocitu staroby, z konca básnikovho života
    - kladie si otázku „Kto je človek a na čo je na svete“
  2. časť - pesimizmus mu pomáha prekonať myšlienku na slovanstvo a na vlastný národ
    - vyslovuje tu postoj ku slovenskému národnému životu

- vyslovil sympatie hlasistom – vyníma sa báseň Slovenský Prométeus – básnik sa prirovnáva k Prométeovi

DOZVUKY

- zamýšľa sa nad osudom, postavením slov. básnika
- žiali nad ubúdaním tvorivých síl
- pochybuje o zmysle svojho diela
- lúči sa s rodným domovom
- je to poézia ľudskej osamelosti a beznádeje
- v závere sa pokúša naznačiť budúci obraz sveta, ktorý je zásadne protichodný prítomnému svetu, ktorý obklopuje básnika
- báseň NIE, SLOVENSKÉHO DARMO OD POETU

KRVAVÉ SONETY

- napísal ich v 1921
- skladajú sa z 32 sonetov
- sú vyvrcholením jeho tvorby
- prechádza od problémov osobných k národným a všet ľudovým
- vyjadrený je tu odpor k 1. svet. vojne
- skladá sa z 3 častí:
  1. - začína sa úvodnou básňou A NÁROD OBORIL SA NA NÁROD
    - podáva tu obraz 1. svet. vojny, jej hrôz, dôsledkov
    - vojnové besnenie prirovnáva k besneniu dravcov
    - poukazuje tu na to, že vo vojne zomierajú ľudia, ktorí priniesli ľudstvu veľké hodnoty
    - poukazuje na to, ako sa sám ničí a hnije všetko, čo človek vytvoril
  2. - začína básňou KTO ZAPRÍČINIL TENTO ÚPADOK, ZOSUROVENIE, ZDIVOČENIE MRAVOV
    - prichádza k záveru, že je to egoizmus jednotlivých národov, ktoré tužia po zbohatnutí
    - odcudzuje vojnu, ako zlo páchané na ľudstve
    - podáva ostrú kritiku spoločnosti, kultúry, vzdelanosti, náboženstva, lebo nedokázali zabrániť stáročným útrapám ľudstva a krviprelievania.

„Na vzdelanstvo CHA – CHA – CHA, jak ľudožrút.“

„Kresťanstvo, tvoja lož je faloš, mam.“
  3. - vyjadruje túžbu po mieri a vieru v lepšiu spoločnosť
    - Ó, VRÁŤ SA SKORO, MIERU MILENÝ.
    - v tejto časti túži, aby sa vytratila nenávisť medzi národmi, aby nebolo viac obetí
    - chce, aby sa svet dostal späť do tých istých koľají, chce dodržať predsavzatie neopakovať hrôzy vojny
    - túži, aby medzi národmi zavládlo porozumenie, bratstvo a mier

Znaky Hviezdoslavovej poézie

1. Všetky básne sú napísané v jambe – jamb je netypický pre slovenskú literatúru
2. Na začiatku verša je vždy jednoslabičné slovo
3. Priniesol skrátené slová, aby mu vyšiel jamb
4. Hviezdoslav používa prevrátený – obrátený slovosled – inverziu

5. Priniesol írečité slová (málo používané)
6. Priniesol novotvary
7. Synonymický rad

EPIKA

- tematicky veľmi pestrá

Rozdelenie

- Kratšia epika
- Epika

1. Kratšia epika	<i>Ludová</i>	BÚTORA A ČÚTORA NOVÝ ZÁPRAH POLUDIENOK NA OBNÔCKE V ŽATVU NA LUCIU ZUZANA HRAŠKOVIE
	<i>Národné dejiny</i>	PRIBINA RASTISLAV EÚTOSŤ SVÄTOPLUKOVA JÁNOŠIKOVÁ STUPAJ
	<i>Biblické motívy</i>	AGAR SEN ŠALAMÚNOV RÁCHEL KAIN VIANOCE
2. Epika	Lyricko-epická – reflexívna skladba Eposy	HÁJNIKOVÁ ŽENA EŽO VLKOLÍNSKY GÁBOR VLKOLÍNSKY

HÁJNIKOVÁ ŽENA

- lyricko-epická – reflexívna skladba
- hlavná myšlienka: rozpor medzi svetom chalúp a svetom kaštieľov
- vyzdvihnutie morálnych a mravných vlastností slovenského ľudu
- kompozícia: Pozdrav – prológ, 15 kapitol, Zbohom – epilóg

Hlavné postavy:

Michal Čajka – mladý horár, ktorý slúži v panstve grófa Villániho

Hanka Čajková – žena Michala Čajku

Artuš Villáni – mladý gróf, zvrhlík – predstavuje svet kaštieľov

Prológ – „Pozdravujem vás lesy, hory, z tej duše pozdravujem vás.“

- podáva tu obraz čistoty a krásy prírody
- kapitoly:

1. časť

- podáva tu obraz prírody a príroda je tu zobrazená harmonicky
- je tu obraz chalúp a kaštieľov
- chalupa je symbol ľudu a predstavuje istotu
- kaštieľ je symbolom pánov a ukazuje neistotu

„Tak bezpečne si stará tu, bez prepychu bez závratu, istejšie pyšný než li hrad.“

2. časť

- nastupujú postavy a začína sa rozvíjať epický dej
- úmrtie Miškovho otca – Miško sa uchádza o miesto hájnika. Hrdo predstupuje pred grófa Villániho
- je tu kontrast. Miško skromný, ale hrdý. Starý gróf Villáni je povýšenecký a spupný

3. časť

- prvé pocity Miška v hájovni
- sú tu zobrazené Miškove pytačky
- naznačuje tu sociálne rozdiely medzi ľuďmi
- Hanka je zo zámožnejšej rodiny – nesúhlasia so svadbou
- svadba - Michal privádza Hanku do hájovne
- príroda naznačuje šťastie mladých ľudí

4. časť

- epický dej sa prerušuje
- táto kapitola je úvahová – úvahy o šťastí
- zdôrazňuje, že nezáleží len na materiálnych statkoch
- končí opisom večernej prírody

5. časť

- poukazuje na spolužitie človeka s prírodou
- epický dej - Miško a Hanka idú do kostola
- v sne Hanky – obluda – predtucha náznak konfliktu
- mladý Artuš Villáni zbadá v kostole Hanku

„ Na Hanku hľadajú vlčie oči.“

- sociálne rozdiely – v kostole predné lavice - páni, zadné – ľud

6. časť

- lúboštná pieseň
- 6. spev ukončuje úvod a ukončuje harmonický život v hájovni

7. časť

- Artuš Villáni prichádza za Hankou do hájovne
- pýta si od nej vodu
- Villáni jej dáva do krčahu dukát - Hanka sa urazí a dukát odhodí
- je tu veľa úvahových zložiek – úvaha o ľude, kritika odrodilstva, kritika úpadku zemanstva
- lyrická zložka – v hore sa vytínajú stromy a príroda za nimi plače „*Tu diable máš svoj všetok dar.*“

8. časť

- zauzlenie deja
- rastie dejové napätie, dotvárajú sa charaktery všetkých 3 postáv
- vyhraňujú sa ich vzťahy, sú tu lyrické a reflexívne úvahy
- pasáže sú tu o plynutí času a šťastia

9. časť

- opis jesennej prírody, poľovnícke piesne
- epická zložka – poľovačka. Villáni urazil Miška. Miško dostane od Villániho zaucho. Odchádza naháňať jeleňa. Artuš prichádza za Hankou. Hanka ho zabije v obrane svojej cti (bodcom na zverinu). Michal berie vinu na seba a prihlási sa na súde
- príroda reaguje a predurčuje dej

10. časť

- začína sa veršom „*Ach zloba dvere nájde všade.*“
- je tu naznačená opustená hájovňa. Miško vo väzení, Hanka u rodičov. Smrť Hankinej matky. Otec ju vyháňa a obviňuje ju zo smrti matky. Hanka sa pomätie

11. časť

- obraz na súde. Hanka sa priznáva k svojmu činu

12. časť

- Spev o utrpení ľudu

13. časť

- Michal zachraňuje starého Villániho (rozvodnená rieka, spadnutý most, splašené kone). Starý Villáni sa uzmieruje s Mišom a navracia mu hájovňu

14. časť

- pieseň hviezd – lyrika

15. časť

- život Čajkovcov
- záver je zmierlivý – typický pre P.O.Hviezdoslava

Epilóg

- autor opakuje slová z prológu „*Pozdravujem vás lesy, hory, z tej duše pozdravujem vás.*“
- príroda tu zohrala veľkú časť, lebo človek len v lone prírody môže žiť v harmónii.

Jazyk – je veľmi náročný. Využíva svojrázne irečité výrazy. Častý výskyt synonymických radov. Veľa skratiek. Zmenená inverzia (slovosled)

EŽO VLKOLÍNSKY

- epos
- patrí do epiky
- téma: Vzťah zemanstva k ľudu a rieši tu otázku zemanstva v splynutí s ľudom
- obsah: Hrdá zemianka Estera, vdova po Beňovi Vlkolínskom z Vlkolína bráni svojmu synovi Ežovi, aby si zobral za ženu sedliacke dievča Žofku Bockovie. Keď nadobudol spor obrovské rozmery a zemaniam v ňom preukazujú svoju nadradenosť nad sedliakmi, Ežo Vlkolínsky sa prejaví ako zásadný odporca spoločenského postavenia.

“*Sme rovní, áno zeman a nie zeman. V tom rozdielu viac niet. Kto inakšie dnes vraví nezná časy, alebo je zatvrdilý, čo je nerozum. Bo rovnosť má byť na svete.*“

- vystupujú tu 3 typy zemanstva:
  1. predstavuje ho Estera – zatvrdilá zemianka, ktorá verí v sily zemanstva
  2. strýko Eliáš – navonok sa javí, že prijíma nové myšlienky, ale vo vnútri je zástanca starých poriadkov
  3. Ežo – zeman demokrat
- záver je harmonický – rozvadenú Ester so synom zmieri vnúčik Benko
- Hviezdoslav tu využil staré zvyky oravskej dediny

GÁBOR VLKOLÍNSKY

- epos
- téma: Odumieranie Hornouhorskeho zemanstva a jeho splynutie s ľuďmi
- poukazuje tu na niekoľko spoločenských vrstiev:
  1. Ľud – predstavené postavy: **Blažko** a **Bocko**
  2. Slovenská inteligencia s kladným postojom k ľudu

3. Časť chudobného zemanstva prerastajúca do ľudovej vrstvy. Predstaviteľ **Gábor Vlkolínsky**
4. Chudobné zemanstvo
5. Zemanstvo hovoriace ešte rodovou pýchou a očakávajúce ešte zemianskych slobôd
6. Predstavuje zemanstvo držiace sa ešte pri moci, po boku vyššej šľachty, ktorá sa už pomad'arčila

- dej sa odohráva vo Vlkolíne
- hlavná postava **Gábor Vlkolínsky**
- jeho matka je alkoholička – Teresa
- otec Šimon vidí jediného východisko v tom, že Gábor sa má oženiť s bohatou zemiankou. Gábor sa zaujíma o **Uľku Gaškovie**. Ale Uľkina matka jej zabráni, aby sa za neho vydala, lebo jeho matka pije. Ežo navrhne, aby začal nadbiehať **Marke Tomašovie**. Marka Gábora odmieta, lebo ešte nie je vyrovnaná so vzťahom k Ežovi, ktorý si zobral Žofku Bockovie. Všetky zemianky Gábora odmietajú. Po smrti matky začína piť aj Gáborov otec. Gábor sklamaný svojím životom sa pokúsi o samovraždu, ale zabráni mu v tom Ežo a nahovorí ho, aby si zobral za ženu dcéru sedliaka Blažku.

Záver: Básnik z Vlkolína odchádza s napomenutím. „*Gábor nech, že sa nehanbím za vás.*“

DRÁMA - začal ju písať v zrelom veku

HERODES A HERODIAS (tragédia)

- najvýznamnejšia
- má 5 dejstiev
- hlavná postava: Herodes Antipos – predstavuje vládu tyrana, ktorý túži iba po narastaní svojej moci, v čom ho podporuje jeho ctižiadostivá manželka Herodias, ktorá jeho 2. manželka. Svoju 1. manželku Tamaru jednoducho vyhnal, aby si mohol zobrať Herodias. Jána Krstiteľa predstavuje Jochanan, ktorý je hlásateľom nového kresťanského náboženstva, ale je aj kritikom životného štýlu vládcov a tyranov. Ctižiadostivá Herodias donúti svoju dcéru Salome, aby za tanec žiadala hlavu Jána Krstiteľa. Jochanan zaplatí životom, ale tyran Herodias neujde zaslúženej odplate. Herodesa vojensky porazí arabský kráľ Aretas – otec Tamary

Preklady:

Shakespeare, Goethe, Schiller, Petöfi, Puškin

Svetová literárna moderna

- 1890 –1918
- spoločenské pomery - pohyb spoločnosti
  - vznik robotníckej triedy => vznik nových filozofií (Marxizmus, filozofia Arthura Schopenhauera, Fridricha Nietzscheho)
- **Schopenhauer** - človek nemá veriť objektívnym hodnotám sveta a života (pesimizmus)
- **Nietzche** - v popredí stojí vyzdvihnutie osobnosti proti objektívnym spoločenským hodnotám (individualizmus)
- filozofie nutne ovplyvnili literatúru
- centrum umenia - Paríž - vznik nových smerov a prúdov, v popredí výtvarné umenie
- najvýznamnejší smer – symbolizmus – vznikol z rýchleho životného tempa a z veľkých životných, sociálnych a politických zmien

Literárne smery

1. **MODERNIZMUS** (od franc. moderne = najnovší, súčasťný)
= súhrnné označenie pre niektoré umelecké smery:

a) **impresionizmus** (lat. impresia = dojem, vnem)

- vznikol v 2. polovici 19. storočia vo Francúzsku vo výtvarnom umení, neskôr v hudbe a lit.
- zakladateľ **Claude Monet** (s obrazom Východ slnka)
- predstavitelia
  - maliarstvo Monet, Van Gogh, Paul Gauguin(/Gogén/)
  - hudba Schuman, Schubert
- individualistický umelecký a literárny smer zameraný na vyjadrenie *prchavých dojmov* a *všetkých odtiěnov zážitkov* zdôrazňujúcich *formu na úkor obsah*
- impresia = dojem, vnem, jedná sa o zachytenie okamihu krásy, v popredí sú zmyslové zážitky
- vyhýba sa sociálnym námetom
- znaky impresionizmu:
  1. *Náladovosť*
  2. *Všetky odtiěne zážitkov*
  3. *Lyrické opisy*
  4. *Sugestívnosť*
- predstavitelia:

Paul Verlaine
R. R. Rilke
Marcel Proust

b) **symbolizmus** (grec. symbolon = znak, náznak)

- vznikol v 80. rokoch 19. storočia vo Francúzsku
- umelecký smer, ktorá má zvýrazniť viac významovosť básnikovej výpovede
- základy dal **Jean Moroa** (v diele Manifest symbolizmu)
- predstaviteľ **S. Mallarme**: „Je to rozkoš postupného odhaľovania“
- odmieta objektívnu skutočnosť
- využíva viac významové náznaku, metafory, metonymie, personifikácie
- **priniesli vol'ný verš**
- najvýznamnejší spisovatelia:

Charles Baudleaire
Rimbaude

- *znaky:*
  1. *citlivé reagovanie na protirečenia doby*
  2. *bezvýchodiskovosť*
  3. *únik do sveta imaginácie*
  4. *vyjadruje odpor voči morálke buržoázie a malomeštiactva*
  5. *symbolisti sú tiež nazývaní prekliati básnici (tento pojem zaviedol Paul Verlaine)*
  6. *je to moderná poézia, ktorá má rôznu interpretáciu, netreba v nej hľadať súvislosti so skutočnosťou*
  7. *básne sú postavené na zmyslovom vnímaní – farba, zvuk, vôňa, chuť*
  8. *motívy sú šokujúce a poburujúce:*

<i>a) ľúbostné</i>	<i>d) reflexívne</i>
<i>b) erotické až zmyselné</i>	<i>e) filozofické</i>
<i>c) prírodné</i>	<i>f) z Paríža (zobrazujú jeho krásy)</i>
  9. *symbol je základný umelecký prostriedok, vyznačuje sa mnohovýznamovosťou, čerpá z rozličných podnetov:*

<i>a) z náboženskej liturgie</i>	<i>d) z pocitov, nálad, reflexií</i>
<i>b) z prírody</i>	<i>e) z mytológie</i>
<i>c) z filozofie</i>	
  10. *je to vnímanie krásy sveta, krása prechádza až za hranice poznaného*
  11. *každý verš – nová myšlienka*
  12. *jazykové prostriedky – metafora, personifikácia, epiteton, alegória*

c) dekadencia (fran. decadence = úpadok)

- vzniká v 19. až začiatkom 20. storočia
- znaky dekadencie:
  1. *Subjektivismus*
  2. *Individualizmus*
  3. *Pesimizmus*
  4. *Poézia sa zblízuje s hudbou a maliarstvom*
- Slovensko nemá dekadentných básnikov
- patria sem: **Charles Baudelaire**
Paul Verlaine
Malarme

2. **PARNASIZMUS** (podľa hory Parnas v Grécku, kde žil boh Apolón a jeho múzy)

- vzniká v poslednej tretine 19. storočia vo Francúzsku
- základ je **DOKONALÁ KRÁSA**, tvorila tzv. čisté umenie
- obsah diela nie je zaujímavý, dôležitá je forma (čistý jazyk, prozódia)
- najvýznamnejší v slovenskej lit. je **P.O. Hviezdoslav**

3. **NATURIZMUS** (z lat. natura = príroda)

- vznikol koncom 19. storočia vo Francúzsku
- hlása návrat k prírode
- zakladateľ je A. Gidó
- objavuje sa aj v slovenskej lit.: **Dobroslav Chrobák, František Švantner, Margita Figuli**

4. **AVANTGARDA** (z franc. = predvoj)

- vznikla na začiatku 20. storočia

= súhrnné označenie viacerých umeleckých smerov, ktoré stoja proti tradičným umeleckým smerom (realizmus, ...)

- **Mário de Micheli** rozdelil avangardu do dvoch línií:

1. Kubizmus, Futurizmus, Abstrakcionalizmus
2. Expresionizmus, Dadaizmus, Surrealizmus

a) Kubizmus (kubus = kocka)

- vzniká v 1910 vo Francúzsku
- vznikol: v maliarstve → sochárstve → literatúre
- zakladateľ je **Pablo Picasso** (obraz *Slečny z Avignonu*)
- zdôrazňoval obraz alebo slovo, ktoré vyvoláva nečakané predstavy – **KALIGRAMY**
- obraz bol významom celej básne

b) Futurizmus (futura = budúci)

- vznikol začiatkom 20. storočia (1909)
- zakladateľ je **Filippo Marinetti** (Manifest futurizmu)
- súvisí s vývojom vedy a techniky
- najprv sa objavuje vo výtvarníctve, neskôr v literatúre
- *znaky futurizmu:*
  1. *Zvukomal'ba* (zvuky strojov, auta ...)
  2. *Zrušil interpunkciu*
  3. *Zrušil pravidelný rytmus a rým*
  5. *Obmedzil používanie prídavných mien a prísloviak*
  6. *Do popredia dal slovesá a podstatné mená*
- najviac sa používal v Rusku
- predstavitelia: **Majakovskij**
Cvetajevova

c) Abstrakcionalizmus

- vzniká začiatkom 20. storočia v Francúzsku
- slovo berie ako abstrakciu
- využíva viac významovosť slova
- veľmi malé využitie v literatúre

d) Expresionizmus (z lat. *expresus* = výrazný, ostrý, náročný)

- vzniká zač. 20. stor. v Nemecku
- literárny, hudobný a výtvarný smer
- delíme na 3 obdobia:
  - 1885 – 1900 – spisovatelia zobrazovali vnútorné zážitky a predstavy jednotlivca
    - predstaviteľ **Strinberg**
  - 1901 – 1918 – spisovatelia využívajú silné kontrasty a dynamickosť
  - po 1819 – najvýznamnejšie skupiny
    - spisovatelia, ktorí prežili 1. svet. vojnu a zobrazovali zážitky z tejto vojny
    - vojnu zveličovali – hlavne záporné stránky
    - skutočnosť zachytávali v protestnej alebo karikatúrnej podobe
    - najvýznamnejší: **Bernard Brecht**

e) Dadaizmus (z franc. *dada* = v detskej reči koníček alebo hračka)

- vznikol v Európe a v USA

- vznikol ako odpor proti malomeštiackemu spôsobu života
- boj proti spoločenským konvenciám, nesie čiastočne prvky anarchie
- priniesol **T. Tzara** (Manifest dadaizmu – 1916)
- vyznačuje sa: žiadna logika, chaos, spontánnosť a deštrukcia jazyka

f) Surrealizmus (z franc. = nadreálne)

- vzniká v 20. rokoch 20. stor. vo Francúzsku a rozšíril sa do celej Európy
- priniesol: **André Breton** (Magnetické polia – manifest, je to básn. zbierka)
- znaky surrealizmu:
  1. *Prelínanie sna a skutočnosti*
  2. *Prúd obrazov, ktoré vychádzajú z podvedomia*
  3. *Vychádza zo psychoanalýzy Sigmunda Freuda*

- ďalšie umelecké prúdy v 20. storočí (nepatria do avangardy)

4. **VITALIZMUS** (z lat. vita = život)

- vzniká po 1. sv. vojne
- lit. smer v slovenskej a českej literatúre
- oslavoval lásku, krásu a radosť
- patria sem: **F. Šrámek**
J. Wolker
J. Smrek

5. **POETIZMUS** (z lat. poesis = poézia)

- vznikol v Čechách v 20. rokoch 20. stor.
- návrat k tradičným hodnotám poézie
- patrí sem: **V. Nezval**

CHARLES BAUDELAIRE (Bodlair)

(1821 Paríž - 1867 Paríž)

- predstaviteľ symbolizmu
- položil základy európskeho symbolizmu

Kvety zla – zbierka básní

- na Slovensku vyšla pod názvom *Kytica z kvetov zla*
- považuje sa za vrchol európskeho symbolizmu
- TÉMA – človek nikdy nemôže dosiahnuť šťastie
- skladá sa zo 6 častí:

- 1) *Splín a ideál*
- 2) *Parížske obrazy*
- 3) *Víno*
- 4) *Kvety zla*
- 5) *Revolta*
- 6) *Smrť*

- zbierka vyvolala verejné pohoršenie pre urážku náboženstva a verejnej mravnosti
- 6 básní sa nesmeli vydať: **Lethe (nebo); Šperky; Tej, ktorá je príliš veselá; Lesbos; Prekliate ženy; Metamorfózy vampírove**
- vydavateľ dostal za túto zbierku peňažnú pokutu a bol odsúdený na 1 rok vo väzení
- v tejto zbierke Baudelaire tvrdí, že v poézii niet ani dobra ani zla, neuznáva moc peňazí a postavenia, pretože tvrdí, že toto prináša mravný a sociálny úpadok
- zbierka je zameraná proti malomeštiactvu a pokrytectvu
- nachádza nový rozmer krásy, krása je bezhraničným poľom duševných dohadov:

„*Krása je žiaľom a žiarou*“

- rezonuje u neho pesimizmus a individualizmus:

„*Mojím údelom je byť sám, večne byť sám.*“

- jeho poézia je poéziou spánku a spomienok sna, túžby, výčítiek a ľútostí, sám seba prirovnal k albatrosovi
- žil v časoch:

„*keď sny bláznov boli krajšie ako sny rozumných ľudí*“

- bol prvým vyznávačom sna pre sen:

„*chcem spať, len spať, chcem skorej spať ako žiť tu.*“

- do literatúry priniesol kult bolesti a sebatrýzne; kult splínu (skleslosť, nuda); kult dekadencie (úpadku)
- alkohol má u neho podobu milosrdenstva ako prekliatia; smrť je u neho najmilší duševný stav, myslí na ňu stále; smrť je novou kvalitou jeho života, je to niečo prirodzené, krásne, smrť je pre neho novým životom, novým slnkom (morbídny prvok)
- priniesol rezignáciu a revoltu
- žena je pre neho hašiš, peklo, studňa vášní, božstvo hriechu

„*je to démon s veľkou vášňou*“

- ovplyvnila ho jeho veľká láska Jean – mulatka, prostitútka) – Jean

„*je to socha s nocou v oku, achát a krv čo pláva na more.*“

- názory na krásu:

„Tvoje ramená sú jak hroznýše, či jak kobry.“

„Ty, ktorý si leprou zhlodaný až do kosti.“

- do poézie priniesol drsné výrazy – naturalizmy
- využíval sonet 4 + 4 + 3 + 3

PAUL VERLAINE

(1844 – 1896)

- impresionista
- bol to priateľ Rimbauda, toto priateľstvo bolo veľmi búrlivé, Verlaine na neho vystrelil a dostal za to 2 roky väzenia (priateľstvo sa odzrkadlilo v tvorbe)
- predstavoval si, že v poézii musí byť hudba nadovšetko a verše majú znieť ako pieseň

Romance bez slov - básnická zbierka

- vrchol jeho tvorby, napísal ju vo väzení
- prevažuje tu intímna lyrika inšpirovaná pobytom v Anglicku a Belgicku
- sú tu zachytené prežité udalosti a citové záchvevy
- zbierka dosahuje vrchol hudobnej pôsobivosti verša
- skladá sa z troch častí:
  1. Zabudnuté pesničky (v popredí hudobné bohatstvo jazyka)
  2. Belgické krajiny (zobrazuje duševné stavy)
  3. Akvarely (dojmy z krajínok)

Saturské básne - básnická zbierka, 40 básní

- najznámejšie: *Pieseň jesene*
Zapadajúce slnká
Žena a mačka
Dôverný sen
- témy:
  - 1) clivota
  - 2) túžba po niekom blízkom
  - 3) ľudia poznačení nešťastím
  - 4) všedný deň mestského života
  - 5) chvíľkové šťastie
  - 6) smútok

JEAN ARTHUR RIMBAUD

(1854 –1891)

Pobyt v pekle - básne v próze

- MOTÍVY: tulácke, proti rodnému mestu, proti malomeštiactvu, proti kresťanstvu, proti ženám
- je to poézia plná pochybnosti, zúfalstva, výčitiek
- nenávidí spoločenský poriadok, s ktorým musí žiť, prežíva horkosť a biedu života, zmieta sa medzi zúfalstvom a nádejou
- chce preniknúť do podstaty vecí a zachytiť nevyjadrené

Iluminácie - básnická zbierka

- 44 básní
- TÉMY: detstvo, vzťah k Verlainovi, potulky po svete
- zbierka sa stala zdrojom modernej poézie
- reálne podnety sú predstavené vo svete vízií, halucinácií, fantázie, predstáv
- odкрýva nezrozumiteľné súvislosti životných skúseností
- v zbierke žiada, aby sa básnik stal svojprávnym tvorcom prenikajúcim k vnútorným záležitostiam

Opitá loď - básnická skladba

- loď je symbol – loď je predobrazom samého básnika
- je to jeho prelomové dielo
- loď bezstarostne pláva do dobrodružstiev, ocitne sa v búrke. Lyrický hrdina túži po návrate. Keď sa vráti, prichádza k vytriezveniu, pretože vie, že loď bude plávať stereotypne ako ostatné.
- využil prvky halucinácie

GUILLAUME APOLLINAIRE *(Džilóm Apolinér)*

(1870 Rím – 1918 Paríž)

- francúzsky básnik, literárny a výtvarný kritik, klasický predstaviteľ avantgardy
- duchovný otec kubofuturizmu, kľúčová postava modernej lyriky 20. storočia
- ovplyvnil každého básnika (Slovensko – Laco Novomestský)
- PRÍNOS:
  1. *prelomil hranicu medzi výtvarným a literárnym umením*
  2. *vytvoril kaligramy (záznam textu, ktorý je typograficky upravený do určitého tvaru)*
  3. *nový lyrizmus – básnik je spojený s mestom, dynamikou, svetom vedy a techniky*
  4. *asociatívna metóda (voľne spája vzdialené obrazy, tvorí nové metafory, vedľa seba stavia protikladné javy: sen – skutočnosť, radosť – smútok, život – smrť)*
  5. *priniesol voľný verš*
  6. *vytvoril poéziu pásmo (neviazané slová v jednom celku)*
  7. *zaujímali ho nevšedné národnosti a spoločenstvá (komedianti, žobráci, Rómovia)*
  8. *jeho hrdina nie je ponorený do seba, ale blúdi po celom Paríži, Francúzsku*
  9. *využíva zmyslové prvky*

Kaligramy - zbierka básní

- spojenie poézie s kresbou, umožňuje zvukové a zrakové vnímanie textu
- TÉMA: – oslava života
- inšpiráciou bola nová doba
- básne vytvára na základe rozhovorov, ktoré sú akoby útržkami zachytených rozhovorov z ulice
- najznámejšie kaligramy – **Putá, Kopce**
- texty sú hrou fantázie a asociácii, využil veľmi hovorový jazyk

Alkoholy - zbierka básní

- vznikla ako reťazec rozličných dojmov, videní, postrehov a citových nálad
- úvodná báseň k Alkoholom – **Pásmo**
  - vzor pre celú básnickú avantgardu
  - v básni Pásmo priniesol nové videnie sveta, je to určitá filmová montáž, evokuje rôzne emócie, predstavy, nálady
- zachytil ruch novej doby, prepletá minulosť s prítomnosťou, vytvára mnohovýznamovú báseň

Sediaca žena – román

Tereziowe prsníky – satirický náčrt

Sovietsko – Ruská poézia

Velemir Chlebnikov

- kubofuturista, ovplyvnil sovietsku avantgardu
- sústredil sa na hľadanie a tvorbu nového jazyka, preto zbieral staré, zabudnuté a nepoužívané slová, tvoril aj nové
- od slov, rýmov, melodickéj organizácie viet očakával aj zrod novej logiky
- **Vojna v myšej pasci** - protivojnová poéma

VLADIMÍR MAJAKOVSKIJ

- začínal medzi kubofuturistami
- vniesol svojskú grafiku verša (stupňovitý verš), obohatil jazyk poézie nielen o svojské novotvary, ale aj o hovorovú reč a netradičné metafory
- poémy: **Oblak v nohaviciach**,
Vojna a mier
Človek
- satirické hry: **Ploštica**
Horúci kúpeľ
- ďalšie diela: **Ľavý front**
150 tisíc
O tom
Vladimír Il'jič Lenin
- v slovenčine vyšli výbery: **Básne**
Veľavážení súdruhovia potomci
Závid'te mi
- maľoval politické plagáty, písal agitky, fejtóny a satirické hry
-

Sergej Jesenin

- poéziu rozdeľujeme:
  1. motívy z dediny, v ktorých je smútok za uplynulým životom
Pieseň o veľkom pochode – zbierka veršov
Perzské motívy – ľúbostné verše
  2. bohémske verše, v ktorých vrcholí jeho smútok za detstvom a hlboký zmätok z rušnej revolučnej doby
Spoved' chuligána
Básne škandalistu
Krčmová Moskva
Čierny človek
Anna Sneginová (lyrický príbeh)
- v slovenčine vyšli:
Výber z poézie Sergeja Jesenina
Biela Rus

Česká moderna

- hudba: A. Dvořák, Jozef Boleslav Foester, Leoš Janáček, Jozef Suk, Vítězslav Novák
- maliarstvo: Alfonz Mucha
- sochárstvo: Antonín Slávník
- predstavitelia – Jozef Svátopluk Machar
Antonín Sova
Vilém a Alois Mešlíkovci

František Xaver Šalda

- začínal symbolickými veršami
- **Syntetism v novém umění** – stat'
Boje o zítřek
Moderní literatura Česka
Duše a dílo
F. X. Šalda o poézii

Otakar Březina

Tajemné dálky – prvotina
Vůně zahrad mé duše
Mrtvé mládí,
Moje matka
Svítání na západe – básnická kniha
Větry od Polů – zbierka
Stavitelé chrámu – básn. zbierka
Ruce – básn. zbierka
Hudba pramenů – esej
Skryté dejiny - nedokončené

Antonín Sova

- jeho poézia najskôr smerovala k realizmu: **Realistické slohy**
- sústreďovala sa na sociálne motívy: **Soucit i vzor**
Zlomená duše – analytická zbierka, včlenil sa ňou medzi básnikov moderny
Vybouřené smutky – intímna kniha veršov
Zápasy a osudy – básn. zbierka
Žne básnikovo jadro – básn. zbierka

Petr Bezruč

- jeho tvorba zjednocuje realizmus, impresionizmus a symbolizmus
- jeho básne sú od začiatku epické
Studie z Café lustig - prózou

Slezské básně

Slovenská literárna moderna

- 1905 – 1918 alebo 1900 – 1918 (podľa zdrojov)
- literárna moderna znamená prínos nových myšlienok a umeleckých prúdov do slovenskej literatúry
- mladá generácia si začala uvedomovať, že doterajším poňatím tvorby nemožno vyjadriť rozporuplné stránky skutočnosti
- zaujala kritický postoj ku svojim predchodcom, ale neuznávala ich tvorbu
- zdroje slovenskej literárnej moderny:
  - 1) slovenský romantizmus – najmä J. Kráľ a A. Sládkovič
  - 2) slovenský realizmus – P. O. Hviezdoslav, S. H. Vajanský
  - 3) generácia romantikov, ktorá tvorila popri významných predstaviteľoch – Tichomír Milkin, Martin Braxatoris Sládkovič, Peter Bela Horal
  - 4) svetový symbolizmus - francúzsky – **Baudelaire**
    - nemecký – **Rilke**
    - rumunský – **Michal Eminescu**
    - maďarský – **André Anvy**
- *znaky slovenskej lit. moderny:*
  - 1) používali prízvučnú melódiu, zaviedli nový pojem potrojnú metrum (výskyt trojslabičných slov s prízvukom na prvej slabike)
    - otvorilo cestu k voľnému veršu.
  - 2) v popredí je lyrika (prírodná, úvahová, lúboštná, reflexívna, menej sociálna)
  - 3) priklonili sa k symbolizmu a impresionizmu
  - 4) prináša nové výrazové prostriedky – personifikácia, metafora
- hlavní predstavitelia – **Ivan Krasko, Janko Jesenský, Vladimír Roy, Ivan Gall**
- svoje práce uverejňovali v časopisoch Dennica, Prúdy, Živena, Slovenské pohľady
-

Ivan Krasko

(1876 Lukovište (Gemers) – 1958)

- vlastným menom Ing. dr. Ján Botto
- najprv používal meno Janko Cigán
- svoje básne najprv uverejňoval v časopisoch Dennica, Slovenské pohľady, Prúdy.
- napísal 2 básnické zbierky + prózu:

Nox et solitudo (Noc a samota) – básnická zbierka

- jeho lyrický hrdina sa cíti osamelý, smutný, opustený
- vždy sa nachádza uprostred tmavej noci
- vyplývalo to z odlúčenosti básnika od svojich najbližších
- prevládajú tu prírodné, ľúbostné a národné motívy
- medzi najvýraznejšie básne zo zbierky patria: *Topole*
Už je pozde
Aminke
Vesper dominance
Jehovah

Topole

- sú pre neho symbolom smútku, samoty
- hl. myšlienka - hľadá východisko z osamelosti
- východisko nenachádza ani v nirváne
- symbolom smútku je i havran – bezvýchodiskovosť
- celá báseň je rámcovaná prírodou

Už je pozde

- báseň s ľúbostnou tematikou (láska je nenaplnená) rámcovaná prírodnými motívmi
- hrdina je umiestnený do noci, ktorá je symbolom smútku a samoty
- využil tu priestorové a farebné videnie
- báseň sa končí slovami:

„Už je pozde, nepamätáš ... a ty nejdeš dokončiť započaté
hovory ...“

Aminke

- báseň, je venovaná matke
- cítiť tu túžbu básnika po domove a matke

Vesper dominance (nedel'ný večer)

- spomína si na matku ďaleko v cudzine. Myslí na svoj rodný dom a na stôl, pri ktorom matka sedáva a strachuje sa o osud svojho syna

Jehovah

- téma – národná
- prežíva sklamanie z pasivity slovenského národa
- zvoláva pomstu na členov svojho národa, ak sa neodhodlajú k činu

„Nechceli vedieť, že sa pripozdieva - na vlastné plemä tvoju
prosím pomstu.“

Verše – básnická zbierka

- objavuje sa tu prvá sociálna téma
- MOTÍVY: národné, ľúbostné, prírodné, sociálne
- najvýznamnejšie básne:

Otcova roľa

- sociálna báseň, rieši tu otázku návratu k rodnému kraju
- použil *autoštylizáciu* – autor tu vystupuje v podobe tuláka, ktorý sa vracia k slovenskému národu
- naznačuje tu tisícročné utlačanie Slovákov
- hnevá sa na slovenskú inteligenciu, ktorá sa nehlási k slovenskému národu

Baníci

- je postavená na sociálnom konflikte
- prekonáva tu osobný smútok, angažuje sa za národ
- vystupuje tu postava démona, ktorý je predstaviteľom utlačovateľov Slovákov
- záver – je to viera vo víťazstvo sociálne ponižovaných

Otrok

- využil tu *autoštylizáciu*:

„Som ten, čo dozrieval pod bičom otrokára.“

- záver vyznieva ako viera v lepšiu budúcnosť

PRÓZA:

Naši – sú to portrétné štúdiá ktorými začínal

Sentimentálne príhody - vyšiel v časopise, neskôr na 2 časti - **Svadba + Almužna**

List mŕtvemu

Udalosti

Bájka pre moju milú

Nos, Ja – básne v próze

- Krasko sa vyrovnáva s pocitmi moderného človeka, ktorý stratil istoty starého sveta. Jeho protagonistu pochybuje o realite a nedokáže sa zorientovať vo vlastných pochybnostiach.

Janko Jesenský

(1874 Martin – 1945 Bratislava)

- v poézii – symbolista
- v próze – kritický realista
- vplyv na jeho tvorbu mali: Sládkovič, Puškin, Heine, Vajanský

POÉZIA:

Verše - 1. básnická zbierka

- TÉMA: láska (je tu zobrazená ako prirodzený ľudský cit a zážitok), je tu nekonvenčný pohľad na ženu (žena je rovnocenná mužovi), veľkomesto, kaviarne, v centre je oslava domova
- skladá sa zo 6 cyklov
- je to mnohotvárna poézia
- túto zbierku nezaraďujeme medzi poéziu moderny

Zo zajatia - básnická zbierka

- TÉMY: kritický postoj k cárizmu, ľubostná a intímna lyrika
- láska je tu ako pevný cit, ktorý nemôže nikto rozdeliť
- zbierka sa nazýva aj „Jeho lyrický denník“
- nepatrí medzi zbierky literárnej moderny

Verše II - básnická zbierka

- zbierka sa skladá čiastočne z veršov, ktoré boli uverejnené vo Veršoch I
- obsahuje nové príležitostné básne
- TÉMY: vznik . ČSR, fašizmus, odboj proti fašizmu
- najviac tu využil symboly
- toto dielo je súčasťou slovenskej literárnej moderny

Po búrkach - básnická zbierka

- je tu vyjadrené trpké sklamanie nad pomermi v 1. ČSR
- kritizoval tu čechoslovakizmus, ale aj prejavy slovenského nacionalizmu

Proti noci

Čierne dni

Na zlobu dňa

Reflexie

Jesenný kvet

PRÓZA:

- básnické zbierky
- vyjadrujú odpor k 2. svetovej vojne
- najprv ich písal sám pre seba – priečinková tvorba
- uverejnené boli po r. 1945

Malomestské rozprávky

- obsahuje 10 krátkych próz
- najvýraznejšie sú: *Slnečný kúpeľ*, *Štvorylka*, *Maškarný ples*, *Slovo lásky*, *Koniec lásky*, *Otroci*, *Pani Rafiková*
- TÉMY: malomesto, láska, intrigy, závisť, život v spoločnosti, život vsúkromí

Otroci

- rozpráva o dvoch mladých ľuďoch z rozličných spoločenských vrstiev:

- Elena - má 22 rokov, pomaly ju pokladajú za starú dievku
- je zasnúbená, miluje však študenta, ktorý nazýva lásku tovarom a všetkých ľudí otrokmi:

„*Ste otrokyňa vašich pánov rodičov a spoločenského zvyku a tak ako všetci ľudia sú otroci, aj vy ste otrok.*“

- záver – Elena sa vydá za muža, ktorého nemiluje, ale autor na záver skonštatuje:

„*Žili šťastne a mali sa radi.*“

Štvorylka

- je to výsmech zo žien, ktoré podľahli lesku vojenských uniforiem, výsmech malomeštiactva a pokrytectva v spoločnosti

Slnčný kúpeľ

- motto: „*v zdravom tele zdravý duch*“
- vystupujú tu osoby z najvyššej spoločenskej vrstvy: lekár, právnik, notár, lekárnik sa rozhodli vypestovať si zdravé telo
- cvičia na brehu rieky, ľudia z mestečka ich pokladajú za bláznov
- aby sa nezahabli pred ostatnými, začnú hľadať sami seba

Pani Rafiková

- hneď v úvode je charakteristika *pani Rafikovej* – malá 80-kilová ženička s guľatou tvárou
- príbeh sa odohráva v malom mestečku
- pani Rafiková svojimi intrigami a klebetami spôsobí až smrť

Strach - novela

- nepatrí medzi Malomestské rozprávky
- vystihol tu psychologickú stránku ľudí, ktorí odmietli fašizmus
- je to viac-menej autobiografia

Cestou k slobode - spomienková tvorba, viaže sa na roky okupácie

Demokrati

- román z 30-tych rokov 20. stor.
- odohráva sa za 1. ČSR
- TÉMY: malomeštiactvo
- je to ostrá kritika buržoázie, jej politiky, morálky
- postupuje od irónie k satire
- hl. postava – doktor práv Landík
  - kladná postava, nesie autobiografické prvky
  - prechádza cez rozličné prostredia a situácie
  - je to postava, ktorá má ako jedinú ukončený epický vývoj
- 2 časti:
  - 1.časť** – odohráva sa v okresnom mestečku
    - doktor práv Landík uzavrie spolok „Rovnosť“ s mäsiarom Tolkošom
    - mäsiar Tolkoš je zaľúbený do slúžky Hanky, ale nechce ju pozvať na schôdzku, lebo by sa spoločensky znemožnil
    - doktor Landík chce dokázať Tolkošovi, že existuje rovnosť medzi ľuďmi a požiadala Hanku o schôdzku. Hanka najprv odmietla, ale napokon s Landíkom ide po celom meste a Landík jej pomáha pri výbere topánok
    - Landík sa dostáva do ostrej paľby malomeštiakov, ktorí ho začnú odcudzovať, že sa spojil so slúžkou. Medzi mladými ľuďmi vznikla iskierka sympatie

- Tolkoš sa pomstí Landíkovi tým, že napíše anonym na okresný úrad, že úradník vo vyššej funkcii sa „zahadzuje“ so slúžkou. Doktor Landík sa dostáva do veľkých problémov a je preložený do Bratislavy, lebo sa skutočne do Hanky zaľúbil.

2. časť – odohráva sa v Bratislave v čase predvolebného boja

- dej prebieha v troch prostrediach – krajský súd, rodina Petrovičových, politický boj
- postava Landíka tu ustupuje do úzadia, do popredia sa dostávajú vysoko postavení politickí funkcionári. Postava Landíka ich však spája
- do doktora Landíka sa zaľúbi dcéra advokáta Petroviča Želka
- cez tento vzťah sa odhaľuje pravá tvár advokáta Petroviča
  - má falošnú tvár demokrata, svoje „životné poslanie“ získal nedemokratickými prostriedkami
  - jeho životným krédom sú peniaze a politická moc
  - vlastnú dcéru Želku predáva za zhýralca, len aby bol bohatý a politicky vplyvný
- na záver doktor Landík odmieta karierizmus a nachádza uspokojenie v skromnom živote malého úradníka a v šťastnom manželstve so slúžkou Hankou
- nakoniec doktor Landík zisťuje, že Hanka je nemanželskou dcérou veľmi bohatého a politicky vplyvného statkára *Dubca*, ktorý sa stal manželom Petrovičovej dcéry Želky
- využil tu iróniu, satiru a humor

Ivan Gall

- vlastným menom Ján Halla
- nechal sa inšpirovať výtvarným umením – **NA POPELEČNÚ STREDU**
- jeho poézia je prostá, piesňová, využíva napr. sonet, rípett a sestímu
- **Odmlčaný básnik** súborne pod názvom **ODKAZ**
- pri poézii písal aj spomienkové črty a literárne historické state

Vladimír Roy

- patrí do 2 vývojovej vlny moderny
- prvýkrát publikoval v Dennici
- inšpiroval sa P. O. Hviezdoslavom, J. Jesenským, I. Kraskom, F. Votrubou
- prekladal umeleckú literatúru E. A. Poe – **HAVRAN**

básnické knihy **ROSOU A TRNÍM**
CEZ ZÁVOJ
KEĎ MIZNÚ HMLY
PERUŤOU SUDBA MÁVA

- báseň **Ozvena** venovaná I. Kraskovi

František Votruba

- literárny kritik
- pôsobil v časopisoch Dennica, Prúdy, Slovenský denník, Slovenský svet, ...
- základné štúdie o slovenskej literatúre (kritické):

Literární Slovensko
Z našej literatúry
Vajanský novelista
Z nové literatury
Dnešní poesie slovenská
Ženy v slovenské literatuře

TICHÉ AKORDY – súborné vydanie poézie